Wәзире Әшо

Мьзгини

К. С. 175

„Һайастан“

WƏЗИРЕ ƏШQ

Мьзгини

DIYARIYA
KURDÎ
QERSET PAR

НƏШИРƏТА
"ћАЙАСТАН„
ЕРЕВАН—1976

С (Ռուս)
Ч 13

Ч . 703 03 (3013)
701 (04) 75 194, 75 «S»

© НӘШИРӘТА “ҺАЙАСТАН„

WƏЗИРЕ ƏШО

Мьле ч'йае Әлəгəзейи шьмале h'əмеза ч'йае Т'икда бəстəк həйə. Дора ве бəсте донздəh гöнде кöрманща xwə данə п'ашьла ч'йа. Бəре, hена п'адшае урьсда, wанр'а готьнə гöнде эла эздие Аг'баране. Hена советиеда əв гöнд нава нəh'ие h'əщихəлиле (Сахкаhовита ньhа), Әлəгəзе у Аг'баране бунə. Ньhа əw гöнде нəh'ийа Арагасенə.

Бь готьна готийа əв гöнд, qə на, бəри qöр'на 19-а шен бунə. Бьнəлие wан həй „к'иси" мöhащьре алие Дерсьме, Ə'йнт'аве, Qəрсе зедə бунə. П'аки wан жи hена шəр'е h'əмдьниаейи ə'wльн hатьнə.

К'орбьлах, Qöндəхсаз, Мирəк' (Мирəка Мəзьи, Мирəка Ч'ук), Qöр'ьбог'аз, Щəрщəрис, Чонгəрмəз (Чобангəрмəз), П'амп (П'ампа к'öрда), Щамушван (бəре Щамушвана Ч'ук), Әлəгəз (бəре Щамушвана Мəзьн), Сəнгəр', П'ошт (К'арwəнсəрə), Гозəлдəр.

Бынэлие ван гӧнда бэр зӧлма зэвтчие дэрэкэ, агьралава зэмане бэре тэйах кьрынэ у сэр аина дине хwэ манэ, сэр э'рф у э'дэт, дэба кал у бава р'е чунэ. Т'эвгредана wан бь дынер'а кем буйэ: h'ал у зэwаща wан бь hэвр'а буйэ, hынэки жи чуйин-hатына wан бь гӧнде алие Qэрсер'а hэбуйэ, гӧнде нэh'ийа Дигор'с.

Гӧндие вьра бэре-бэрда р'ьа'т бунэ, эк'ьн-т'икьн кьрынэ, пер'а жи пэз у дэwар хwэйи кьрынэ.

Wэзире Эшо ч'уке гӧндэки жь ван гӧнда, ч'уке П'ампе буйэ, зар'оти у хортанйа хwэ п'ае п'ьр'е ль вьра, нава т'эбйэта ч'йайэ р'энгинда, нава мерг у чимане h'ьк'йатида дэрбаз кьрийэ.

Пешие wи —мала h'утие Р'эшид жь алие Дигор'а Qэрсе, гӧнде Ширынкойе мӧhащьр бунэ, т'эqьш-т'оqьш, hэлэ-бэла сала 18-да hатынэ щики мина щи-wаре хwэ бэре, гӧндэки нава ч'йада—П'ампеда hewьринэ. Ль вьра жи баве Эшое h'ути h'име мала хwэ дани.

Wэзире Эшо бэхтэwарэки hена советиейэ. К'ома h'эфта гӧнде П'ампеда хьлаз кьрийэ. Сала 1958-а университета Ереванейэ дэwлэте, факултета т'эриqе хьлаз кьрийэ у диса ль мэк'т'эба гӧнде хwэ вэгэр'иайэ: ле ве щаре чаwа директоре we.

Се сала шунда эw буйэ аспиранте сектора р'оhьлатзание, йа Академиа Эрмэнистанейэ ӧлма. Ль Ленингра-

де, бәр дәсте к'ӧрдзан у р'оһьлатзане советиейә ә'йан нава т'әриqа щьмә'та к'ӧрдайә п'ьр'qӧр'нәда к'ур буйә.

Наве Wәзире Әшо иди әва чәнд сальн, чаwа ә'франдар, хwәндәване к'ӧрдар'а ә'йанә. Әw ӧзве Т'фаqа жур'налисте Т'фаqа Советиейә.

Әw ӧса жи т'әрщмәчики шӧрәтә: ә'франдьне ньвис-к'аре әрмәни у урьс т'әрщьмәйи к'ӧрди кьрьнә.

Ве бәрәвокеда әм чәнд ә'франдьне wи р'абәри хwәндәвна дькьн.

Щасьме ЩӘЛИЛ.

EZDIKI.COM

ШЬКЛЕ ЛЕНИН

Эварэкэ пайиза дэрэнги бу. Де у баве мьн от'аха меванада р'уньштьбун, ле эз, хушк у бьред хwэ от'аха дьнеда бун, мэ дэрсе хwэ hазьр дькьрьн. Хелэк жь шэве чубу, чахе дэре мэ к'отан. Баве мьн чу дэри вэкьр у чэнд мерар'а вэгэр'йа от'ахе. Мэ дэрсе хwэ hиштьн у эм hатынэ алие от'аха мевана, wэки бьбhен, чька чь хэбэрдьдьн.

—Р'оже пайиза у зьвьстана гузед жьмарьн, тен у зу дэрбаз дьбьн. —Мина иро эва пьрсед баве мьн he гöhe мьнда т'эсэлэ дьбьн. Пэй ван гьлиар'а баве мьн мевана р'а эва сэрhатийа hан гот.

—Эм wан сала дьчунэ ода апе К'эрим, р'э'мэ лебэ мэрьвэки сэхирбу. —Гава баве мьн дит, wэки мэ зар'а жи гöhe хwэ дайэ сэр хэбэрдана wи, вэгэр'йа сэр мэ:

—Оде бэре, лаwо, нэ мина от'ахе ньhабун. К'е заньбу от'ах чьнэ! Р'ое тиренща тэ'ве п'энщэра ч'укр'а давитэ höндöр'е оде. Феза оде бэг'ирэ бу. Бэг'ирэ ви тэhэрибу: диwаре hьмбэри дерида к'ортьк дьhиштьн у сэргин, йа-

не жи пэсари теда дадьдан. Р'эх hэрдӧ диwаре оде дьрежайи сэк'ӧ бун. Сэк'ӧ жи wа бун: пе кэвьра мина кэр'эвата диwар hьлджэнин, гиhа даданинэ сэр, кӧлав жи сэр р'адьхьстьн у одэвани чармерки сэр р'удьньштьн.

Баве мьн ижар вэгэр'йа сэр мевана у го:

Эвара дьqэwьми, wэки гьрэ-гьр, дэwлэтиед гӧнде мэ жи к'олозед wанэ сери , дьhатьи оде, дьhатьн у qӧрбэтqӧрбэт феза оде т'ар' дьбун. Гава эw дьhатьн к'ефа мэ дьшкэст. Ле чь фэйдэ, мэ бь кӧл-дэрдэки шэвбӧhериа хwэ дэрбаз дькьр.

Р'ожэке жи эва Э'зиме кӧр'е К'очо чубу Р'эwане. Эварэке hат оде у гьлики э'щеб готэ мэ. Го: "Дьвен: Нигалэ сэр т'эхт авитьнэ...„

Мэ бэре ина нэкьр.

—Кӧр'о к'е го?

—Кӧр'о, дьвэк йэки тэр'а дэрэw кьрьбэ?

Эве тэ: „На, кӧ на. Бажерда шар'э-wар'э, hэла дьвен мэрики аqьл жи дэрк'этийэ у бэрк' сэкьнийэ, wэки фэqир-фьqара азакэ, хwэлие жь дэсте дэwлэтийа бьгрэ р'ьэ'ате бэлакэ, наве wи жи, дьвен, Ленинэ! Тэ дьгот щаб hат, дьвен мьрьн т'ӧнэ, ӧса щьмэ't ша дьбу. Т'эмама дӧэ'а Ленин кьрьн у одэ бэла бу.

Р'ожэке жи мэ зар'а к'эwшэне гӧндда пэсари бэрэв дькьрьн. Мэ ньhер'и we бьр'э сйар бэрбь гӧнде мэ дажон. Мэ пэсари щида hьштьн у бинэфьшки хwэ сйарар'а гиhанд. Шьнелед зэр ль wан бун, к'ӧмед гӧhькэ тужьк жи сэре wан бун.

Эм р'эх wан к'этьн. Ћэспед wана орг'э дьчун, эм жи wанар'а дьр'эвйан. Эскэра дитьн, на, нета мэ т'ёнэ жь wана дурк'эвьн, ћэвр'а к'энйан у мэша ћэспед хwэ сьст кьрьн. Паше ньзам чь ћэвр'а готьи у ћэр йэки wана ћьндава хwэда канфет щеве хwэ дэрхьстьн, мэ бэла кьрьн. Эскэрэки жь wан шькляки мэрьвэки р'у-сьмел, бь ч'э'вед р'э'м,дабу бэр ћ'эмеза хwэ. Эм бунэ мот'аще wи шькли.

Эскэра т'эг'мин кьр, wэки эм гэлэ ль шькл дьньћер'ьн, йэк жь wана вэгэр'ийа сэр мэ у кёрманщи пьрси.

—Ћун ньзаньи эва к'ийэ?—Мэ зар'а сэре хwэ бьр-ани, wэки эм ньзаньи.

—Ленинэ, Ленин!

Мьи фэ'мкьр, wэки лawька р'аст дьготьи Ленине бе. мэ азакэ. Шабун. к'этэ дьле мьи. Мьи ч'э'ве хwэ жь шькл нэдьбьр'и, дьхwэст бьдита, чька эw чawa мер буйэ, wэки п'адша сэр т'эхт авитийэ...

Паше эскэра эм авитьнэ т'эркиа хwэ у эм т'эви wан незики гёнде мэ бун.

Нава гёндр'а эм qёр'э у к'ёбар дэрбазбун. Мьи виали-wиали дьньћер'и, чька к'и мьи дьвинэ. Ћэма бэхтс мьнр'а гэлэ гёнди дэрк'этьбунэ сэр ханийа у бэр дэрийа у э'щевмайи ль мэ мезэ дькьрьи.

Ћьнда мала мэ мьи иди бэр хwэ нэда, хwэ жь ћэспе авит у р'эвимэ **щэм баве хwэ.**

—Баво, мьзгинйа мьи, Ленин ћатэ гёнде мэ!

Иди мьи щаба пьрса баве хwэйи э'щебмайи нэда,

щарэкэ дьне р'эвим гьhиштьмэ эскэра.

Эмэки шунда гöндие мэ т'эмам hьлшийанэ орт'а гöнд у дора эскэр чит гьртьн. Баве мьн жи hат wьра. Эм зар'о р'адьбунэ сэр п'еч'ие льнга, сэр кэвьра, wэки бьвиньн, чька орт'а щьмэ'теда чь дьqэwьмэ. Мэ бьhист, wэки эскэр у мере гöнд хэбэрдьдьн, щарна жи дэсте хwэ hэв дьхьн.

Щьмэ'те эw шькле мьн р'ева дибу, бьр ода мала апе К'эрим, wьра диwерда дардакьрьн. Одэ жи кьрьнэ идара гöнд.

Hha, гава эз бэр we одер'а дэрбаз дьбьм, мьн т'ьре hэма ве гаве шькьле Ленин анинэ wьра. Эw одэ, минэ тьштэки, дьле мьнда ширьнэ. Эз ньha дьхwазьм, wэки h'эта-h'этайе эw одэ öса бьминэ, бьминэ чawa щэ'де биранинед мьнэ ширьн...

Баве мьн ви qэwли сэрhатийа хwэ к'öтакьр. Меван дэрэнг р'абун-чун.

Эз we шэве дэрэнг р'азам: к'этьбумэ нава щиа, к'ьт'еб дабу дэсте хwэ у ль шькьле калке Ленин дьньhер'и, дьньhер'и, wэки диса р'ьнд бьвиньм...

—К'ьт'еб дэсте мьнда, ньзам чь wэхти, эз хэwр'а чубум...

П'амп, сала 1960-и.

БӘЙРАҚА СОР

Ваи сала, чахе әзи донздәһ-сездәһ сәли бум, мьн кам дажот. Һена шәр'е wәт'әние у чәнд сала пәйр'а һе комбайи кем бун у ләма жи п'аки нане дьрути данин бедәра колхозе р'о дькьрьн, бедәр р'аст дькьрьн ч кам дьдан сәр. Әм зар'е гөндә бьч'ук жи камажо бун. Жьне гөнд дьһатьн бедәр wәлдьгәр'андьн. Паше, wәхте сап дьбу ка у дәне нан жи хwә же бәрдьда, бедәр дькьрьн т'ех у мере гөнд йане бедәр бь шәна дьданә бе, йане жи машине дьхьстьн.

Хөләсә, бедәр пайизе дькьрьн, чахе эмиши гөмрәһ'. Жь дәште тьри, сев, шәвт'әлә у эмише дьн данин гөнде алие Оләгәзе, нанр'а дьгөһер'ин. Шар-щарна бьригадир, йане жи сәрк'аре колхозе майин жь бедәре нан дьдан у мә зар'е камажор'а эмиш дьк'ьр'ин.

Р'ожәкә пайзе жи, чахе мә кам дажотьн, дәнге зар'е гөнд мә т'әсәлә бу: „Һа, сев хьлаз бун, һа!...". Дә, wәхта эмиш дьһат гөнд, зар'о р'адьбун сәр ханйа у дькьрьн гази: „Һа, три хьлаз бун, һа"., йане жи: „Һа, һөрме хьлаз

бу, hа„. Гӧнди ѡи тәһәри пе дьһ'әсйан у дьчун эмиш дьк'ьр'ин. Т'әлал жи, һәмин,хѡәйе п'ара хѡә бу.

Әре, зар'а öса кьрә гази, мә кам һьштьн у әм р'әвин бал бьригадире колхозе, мә дора ѡи гьрт у хѡәр'а-хѡәр'а же һиви кьр:

—Апе Сәлим, фьрәйа кӧр'е тәбә, те мәр'а һьнә сев бьк'ьр'и.

Апе Сәлим мәрики р'ә'м бу, пешие мә һерс дьбу, инк'ар дькьр, ле паше „нәрм" дьбу у дьгот:

—Әзе ѡәр'а бьк'ьр'ьм, ле ѡи qәѡли, ѡәки сьве һун мә ләй хѡә нәйньн, ѡә'дәда бенә сәр каме.

—К'и ѡә'дәда нәе нә пьшта баве хѡәбә. —Мә ѡа же-р'а сонд дьхар у пәйр'а әѡи кодәк-дӧдо щә дьда мә у дьшандә эмиш.

Мә чәнд һ'әва чу сев аниш, дора апе Сәлим р'уньштьн у хьрмә-хьрм сева хьст. Р'ожа бӧһӧрйә, р'ьнд нае бира мьн, ньзам севәк жь дәсте к'е мә пәкйа у нава каеда ӧнда бу. Дә, зар'о, әм ль бедәре һатьн һәв, ѡәки севе бьвиньн. Ле сев ль мә бу бьрq-бьруск. Апе Сәлим ль мә кьрә гази:

Гәли зар'а, ѡәрьн, бьра әѡ сев ѡьра бьминә, чька ѡе паше бьвә р'ьсqе к'е.

Әм һатьн диса дора апе Сәлим р'уньштьн.

—Э, һун иди чь мерьн, ѡәки ѡә һаqаса нькарьбу севәк бьдита. А ѡәки аг'е мьни һ'әрами-нәп'ак буйа, ѡе-дәстхѡәда бина севе һьлда у жь бьн кае дәрхьста.

Аг'е тә к'ийә? —Мә ә'шевмайи жь апе Сәлим пьрси.

—Дә ижар гӧһ бьднә мьн, әзе ѡәр'а qьса хѡә у аг'е

бежьм. Лао, hунэ зар'онэ, чь hаж бае дьне hэнэ. Шькьр hунэ бэхтэwарьн, де у баве wэ сэр сэре wэнэ, к'эс хатьре wэ нак'эвэ. Hуне вьра сева бьхён, hэр'ьн мале жи, нha де у баве wэ сев к'ьр'инэ, hуне wьр жи бьхён. Мэ дийэ, ле бьра hун нэвиньн, лао. Бона севэке эз öса hатьмэ к'ötане, wэки чэндэки нькарьбум xwэ бьдьм сэр даре дöльнга.

Э'мьрда гэлэ qэwмандьн тенэ сэре мэрийа, wэки тöщара наенэ биркьрьне, ь'исан т'ьре эw гьли hэма пелэке пешда qэwьмийэ. Ч'уктйа xwэда мьн гэлэ зэлули дитйэ у h'эта мьрьне эз бир накьм.

Р'эв бу. Эw р'ож hэр'ьн у вэнэгэр'ьн. Йазйа э'мьр бь h'эзара мэрьв п'епэс кьр, кьрэ дил у стöхар. Мала мэ жи чу мират'а, бьн гьранйа сьме hэспе хунхöрада hэдьми, тьштэк же нэма, хен жь мьн у биранинед мьнэ зэлул.

Жь нэфэре мала мэйэ гьран эз т'эне мамэ чола, ед майин к'этьн бьн ах у бэре сар. Аха hэр йэки к'ьшанд сэре ч'йаки, йане жи р'астэкэ хькэ-хали. H'эрч'е köштьн, hэмин köштьн, е майин жи бьрьн плениe.[1] Wьра жи эw сэр р'йа дьдан хэбате, мина h'эйwин бар дькьрьн у аг'ърие жи дькöштьн. К'е-к'ебу, сэре мерэки у мьришкэке йэк бу.

Бэле, эз саг' мам, wэки бь ч'э'ве xwэ we зöлма гьран бьвиньм. Эз ве Щамушванеда бумэ хöламе малэкэ дэwлэти.

—Щамушвана ч'укда?—мə жь апе Сəлим пьрси.

—На,лао, Щамушвана мəзьнда. Бəре наве we нə Элəгəз бу, əw нав ве аг'рйе ле кьрьнə. Йəк Щамушвана мəзьн бу, йəк жи йа бьч'ук. Əре, əзи hе т'ьфал оум, анщах донздəh-сездəh сали həбум, hома чахе wəйи нhар'а. Чахе аг'е əз кьрьм хölам qəwл у qьрарəки wа дани:

Кör'о, лао, тö п'ак заньби: wəхта əз эт'име мина тə мала хwəда qəбул дькьм, гəрəке тö шöхöл-ə'мəле ве мале т'əви hьлди сəр хwə, нəhели к'öлфəте мала мьн жь вьра р'абьн, həр'ьн дəра hан. Тə ищар фə'м кьр?

Əз бе гьли аг'ер'а qайил бум, дьтьрсйам, wəки əз бь we йəкер'а qайил нəвьм, к'əсəки мьн т'önə у əзе мина хушк-бьред хwə бьр'чина бьмьрьм...

We р'оже шунда жь хəвата гьран сəре мьн бəр мьн дəрнəдьк'ət, жь шела т'əwле у гоме льнгед мьнə п'ехас qəльшибун мина **ə'рде qör'льхие.**

Бəрбанга сьбе əзи т'əwледабум, бьне т'əwла гьран мьн бь чəлqикə wəкə бəжна хwə пафьш дькьр, пəз, дəwар, бəрх у гольк сьбе зу жь нава гönд дəрдьхьст у жь сəрма шəбəqе п'ехас, сəр ə'рде qьр'авигьртир'а дьбəзийамə мала аг'е, həрге аг'айи нə мал буйа, мьн хwə щəндəква дадьhьштə тəндура к'арто у hьнəки бь тинə тəндуре гəрм дьбум, ле həрге аг'айи малбуйа,we мə'нəк мьн бьгьрта: "Кör'о, тö чьр'а весбе дəрəнг р'абуйи„ йане жи: —„тə чьр'а т'əwлə р'ьнд пафьш нəкьрийə". Аг'ри, пəй чəнд силе щиwар, йане жи дəрбед qамчйа дəсте аг'е хьлаз дьбум. Дьбəк hун бежьн, иди h'этa эваре—на. Хəбата мьнə öса гьранбу, h'этани тарие

э'рд hьлдьч'ынанд әз дьчәчьрим.

Эвара, wәхта аг'айи ль одебуйа, әз гәрәке бынп'ийа оде сәр даре дӧ льнга бьсәкьнийама h'әта дәрәнг —одә бәлабуйа.

Р'ожа аг'а нә малбуйа, we р'оже hьнәки hәстӧе мьн р'әh'әт дьбун. We эваре әз бәр тәндуре р'удьньштьм — нане xwә дьхар у дьк'әтьмә мьтала-дьчумә мала мә, щәм де у баве xwә, хушк у бьред xwә, кӧ мә hәр шәв бәр тәндуре дьлист, йане жи гӧhдарийа ч'ир'ока дькьр. Дьhатьнә бәр ч'ә'ве мьн сьфәте гӧндие мә, wәки hәр шәв дьhатьнә мала мә шәвбӧhерийа xwә дәрбаз дькьрьи. Әwана т'әмам жи дьлован бун, зар'а h'ьз дькьрьи к'әсәк жь wan нә мина аг'е мьн нәп'ак у нәhәq бу. Щарна дьбу п'ирдә-п'ирда зар'ед аг'е у әз жь wan хәwне мьнә ширьн h'ьшйар дькьрьм. Әз бе h'әмди xwә дьгьрйам, әwана гьрие мьн дьдитьн у дьк'әнийан.

Пайиз бу, пайизәкә мина ве пайизе, wәхта эмиш. Сев hатьбунә гӧнд. Qизәкә аг'е hәбу, наве we Гӧлчәр, әw жи bawap бьки чахе мьнр'а бу. Гӧлчәр hатә щәм мьн, к'әнйа-к'әнйа, паше hьнәки шәрм кьр, дәсте xwә авитә к'арбаред стӧе xwә, wәки ӧса ле дьhатьи у мина мәрьвәки гӧнә бькә, готә мьн:

—h'әсо, тӧ ньha бьрчийи, hане әви нани вәшерә, әз hәр'ьм тәр'а сева жи биньм.—Мьн бәре шәрм кьр у гот: —Мә'де мьн начә сева. Гӧлчәр диса к'әнйа у чу бәрбь мале. К'арбаре стӧе we дькьрьнә ширдә-ширд, синге wейи сәдәфкьри **дьк'әтьн.**

Лә'зәки шунда Гӧлчәре сев п'еша xwәда анин. бе хә-

бәрдан данин у нава тариеда мина карәкә хәзәла бәтәвәһат. Мьн нан у сев харьи, ле бь ав у һесьр. Дьлованийа Гölчәра нә'с we шәве дьле мьн һе хьраб кьр... Мьн севәкә мәзьн жи нава каеда вәшарт, wәки сьбе бьдмә Гölчәре. Сьбе аг'а һатә бедәре у р'еч'а сева дит, пе гәрма шьве әз к'еләк-к'еләк wәлгәр'андьм. Сев ль мьн һ'әрам бун. Аг'е we гәләки әз бьк'ötама, ле к'омәкә сйара жорда ль мә дәрк'әт. Сйаре пешие п'әрч'әки сор сәре дарәкә дьрежва кьрьбу у пе дәста һәweда гьртьбу. Аг'а тьма бу, ль wан сийара иьһер'и, бәнгьзе wи хәйди у мьле wи р'әхда һатьн... We шунда сийара әз жь хöламтийа аг'е дәрхьстьм. Паше мьн фә'мкьр: чьр'а öса мьле аг'е бәр бәйраqа сор р'әхда һатьн...

Не, не әw сәрһатийа апе Сәлим бира мьданә.

П'амп, 1956.

МЬЗГИНИ

Гӧлан... Гӧла баһаре, бәдәw у назьк, вәкьра һ'ӧба дьла...

Дурва, нава һәwa һешинә ч'ик-сайида мина мә'ред қәрқаш бәрбь ә'змана дьк'ьшйан дуйед тәндуред гӧндә т'әзәдадайи, ньлпарки ә'змана дьбун у , тә дьгот, жь к'әсәр у һ'ӧба азайе, мина чәнгә-мьжа сьбе дьһ'әлйан, бәта вәдьһатьн.

Нава һәwa зәлалр'а р'ое п'әнщед хwәйә зер'ин мина тиред кәвана давитә сәр чайир-чиманед гӧл-сосьна, һешнайе тәр'и назьк у р'ӧһ' дьда wан. Ч'ивә-ч'ива ч'ьвика жь хәwa сьбейә ширьн р'адькьрьн р'әwьред р'азайи, тә дьгот дьхwәстьн әwана жи ләзәт у зәйнәта бӧһаре бьвиньн, бин бькьн, бьә'щвиньн.

Р'ож жь wан р'ожа бу, wәки т'ӧ щара жь бира бәнгибуйед т'әбийәте, мәрьвед ч'йайи дәрнак'әвә, чьqас дьчә бәнгзе хwә һе ширьн дькә, мина морәке нава р'ӧһ'е wанда р'удьни, дьвә к'әсәра р'ожед бӧһӧри, йе лайинqи биранина.

Р'ож жи hәма р'ожәкә биранинабу, wәки we мина мьзгинике гәлә-гәлә qөр'на т'әсәләбуйа. Гөнд дурва э'дьли дьhатә к'ьвше. Ле hәма тө кө h'әмде xwә незик бьбийайи, тәе гәлә сьфәтед бесәбьр, фәсала мәрьвед нә-э'дьли, бь дьлед к'әлә-бесәбьр, бьдита. Щьмә'тәкә гьран орт'а гөнд,щие qьсед xwәйә hәрр'ожә-hәргав бәрәв бубу у бесәбьр hивийа тьштәки бу. Щаhьла xwә дабунә алики,т'опи сәр hәв бубун, гәрмә-гәрм шewр дькьрьн. Қәсәки жь wан гьлйе hәвале xwә п'аки нәдьбьhист, тә дьгот сәр гәлә хәбәрдане к'әтьнә h'өщәте у xwәxwә дьк'әньн: бәнгзе wанә xwәш бун. Қала э'дьли хәбәрдьда, ле we р'оже бесәбьрийа щаhьлие wан жи т'әсәлә бубу: кем, ле гьран у h'өкөми.

Апе H'әсән, кале гөнди hөрмәтли дьнедити, к'әла бесәбьрийа xwә т'ьзбие к'арбарә п'охьккьрида дьр'ет, пе дәстед тамарә—р'ьщафоки ширqә-ширq т'ьзбийа дани. Әwи щарна к'еша т'ьзмийа дьсәкьнанд, ч'э'вед р'әшә-ч'ьрусоки бьн бөрйед гәwрә серәкр'а дьк'өта э'рде, мина ч'э'вед мәрийа р'е бьк'ьшинә, сәре xwә гьран-гьран бьльнд дькьр, дьxwәст мина hәрщар пьрсәкә гьранә-сәрәкә бежә, ле диса п'ошман дәстбь к'еша т'ьзбийа дькьр.

Аhьләки hьмбәр дәрщ кьр нета апе H'әсән у wa гөте:

— К'әрәмкә, апе H'әсән, әз дьвиньм төйе р'өcqәт бьки гьлики жь мәр'а бежи.

— Бәле, өсанә. Р'ожа иройин мьн щаhьлийа э'мре xwә ани бира xwә. Ле, фәqәт, әз гәләки жи бәр xwә к'э-

тьм. Иро р'ожа мьнбу, wəкн т'əви шер-э'рфутед мə мьн жн дəрбед мьрьне бьда т'əплька дьжмьн, дьле хwə р'əh'ət кьра.

Кале эмəки гьлийе хwə əглə кьр у бəр хwəда, чаwə мəрьв хwəхwə жь хwəр'а бежə, гот: "Э, чь фəйдə„.

—Чьр'а öса дьвежи, —щаба кале аһьле һьмбəр да,— нə, шькьр, се кöр'е тənə, һəрсе жи нава шер'да, əwана карьн дəwса һ'əвт-һ'əйштəке мина тə шəр'кьн, иди чь дьфькьри?

Əв гьли дəве аһьладабу, ле һəма we дəме ләзə-ләз бəрбьр'и гöнд дьләзанд р'ewики щаһьл. Бохчəки к'аг'ə-за бьч'əнга wида бу.

Һ'əта р'ewи р'йа хwə дьqəданд, ə'wре баһаре жь пьшта ч'йаед р'оавае мина бобəлиске дьк'ьшйанə р'уе ə'змин. Ч'ьвик у думəqəск жь тьр'са даньзьлин жере, wəки карьбьи зу сьт'арəке бьвиньи. Бəре р'ое ə'wре р'əш т'əпьл гьртьн, р'о к'ətə бьи хелйе. Баки бозьхи-сар р'абу. Ə'wреq гьраи баре хwə р'анəгьртьи у баранəкə гьр шəлпанде.Р'ewи дьләзанд, ле фəйдə чь. Льнге wи һ'əр'йе р'анəдьгьрт, һəвразе р'е һ'ал ле хьрав кьр. Сьфəте Тəйре р'ewи жь ләзе, һерсе у бесəбьрйе соро-моро бубу.

Əwи ньшкева т'əг'мин кьр, wəки к'аг'əзед бьч'əнгеда шьл дьбьн. Һа-һанка əwи п'от жь хwə эхьст, ль к'а-г'əза п'еч'а у диса ләзанд. Əwи qə гöһ нəдьда сöр'а бае тə'вийа баране.

Р'ewи дьчу, ле жь дор-бəре хwə qətйайи. Р'ева нəк'ə-тə бьи т'ö п'ьред сəре р'е, кö р'ewийа т'ьме р'ожед ба-

рана хwə давитə бьни, h'ətа баране сьстдькьр, йане жи вədькьр.

Дьчу р'ewи у хwəхwə жь хwəр'а дьгот: "Баран жи həма бəхте мьнр'а hат? Ищар we чawабə, wəки ньшкęва т'ела хьравбуйи хəбəрдə. На, нькарə бьqəwьмə, wəки öсабуйа,йди hаqа мəрьв чьр а орт'а гöнд бəрəв дьбун, əwана, əз дьвем, наhа бесəбьр hивийа мьньн, ле ньзаньн иди чь qəwьмийə. Əзьк ви гьли бежьм —чьqас шабун...".

Дьле р'ewи дьк'öта, дьхwəст жь qəфəса wи дəре, зу бьгьhижə гöнд. Ле р'ewи жи заньбу, wəки тьште öса наqəwьмə у диса гöмана хwə дьда сəр льнгед хwəйə wəстйаий.

Иди хwəндк'аре сəрhатйер'а ə'йанə, wəки р'ewйе гьлики ə'щев, шабунəкə мəзьн ə'лами гöндйакə, ле чь, əwи т'əне заньбу у тьрса хwəхwə дьле хwəда жи нəдьгот: əwи т'ьре hьнəке бьбhеи у пешийа wи ə'лами щьмə'текьн. К'е бьбhиста, р'е хькə-хали бу.

Р'ewи р'анезкайи гöндр'а кьр. Qəрəт'уйе мəрьвед бəрəвбуйи бəрə-бəрə зедə дьбун.

Ə'wра к'əла хwə р'ет, баране вəкьр. Ə'wра чawа лəз р'уйе ə'змин гьртьн, öса жи лəз жь həв бəрдан, п'ər'ьсин. Р'ое диса п'əнщед хwəйə зер'ин авитə сəр ч'йа у банйа. Həwa зəлал бубу. Бина баhаре т'əбйəт гəлə хwəш кьрьбу. Тəйрədə диса дəрк'ətьнə сəйранге у дəст бь дəнгбежйа хwə кьрьн. Həр тьшт диса ə'дьли. Т'əне щьмə'та бəрəвбуйи нəə'дьлибу у əw йəк hе п'ьр' дьбу незикбуна р'ewир'а.

—Тэйаре мə hат, чаwа дьлəзинə.

—Мə'руми наhа буйə авӏ.

—Мина мьшке бьк'əвə нава аве.

Щаhьлед гӧнд wа бь h'ənək дурва Тэйар шадьбун у щида həв дьчун-дьhатьн, ле ч'ə'вед хwə qə жь Тэйар нədьбьр'ин.

Тэйар р'анезкайи щьмə'тер'а кьр, иди дьhатə к'ъвше hӧлм-гӧлма к'ьнщед wи, сьфəте wии т'əвhəвбуйи, wəки тьштэк дь нав хwəда вəдьшарт.

Дəqənə гьран бун. Қ'əсəки тӧрӧш нədькьр we кəр'буне бьh'ər'ьминə, пешда гьли вəкə. Əw мина we дəqе бу, wəхта qəзйак ньшкева бəр ч'ə'ве мəрйа дьqəwьмə, дəсте мерьв нагəр'ə пешйе бьгрə.

Əшq к'ətə дьле Тэйар. Əwи жь бəнгзе щьмə'те həр тьшт фə'м кьр, фə'м кьр, wəки щəфе wи бадьлhəwа нəчуйə, к'əсəк хен жь wи гьли нəh'əсйайə, алт'ьндари иди йа wийə.

Ньшкева, чаwа хəwнеда, əва пьрсана щьмə'те т'əсəлə бун.

—Мьзгинийа мьн, шəр' к'ӧта буйə, фашист h'ьнщьр'инə. —Тэйар qəwатед хwəйə пашьн, wəки бəр wəстандьна we р'оже фьльтибун, бəрəв кьрьбун у бь əшqəкə мəзьн, hьнəки жи к'ӧбар у qӧр'ə мьзгини дьда щьмə'те. Hаqас бəс бу.

Щьмə'те həвр'а дəнгəки гӧмрəh'и бьльнд да. Чь hатə готьн нава we газйа кьнə —щанр'осасда-ə'йан бу: əw газийа алт'ьндарйе бу, wəки гьhиштə həйло к'əскəсора к'а-

wə кер', wəки бубу шə'да мьзгинйа р'ожа навə нишан, р'ожа 9-е гӧлане.

П'оте Тəйари шьли-шо к'ətьбу дəст п'с мəрйа, нава h'əр'ийеда п'епəс дьбу. Тə дьгот əw жи həqe мьзгинйа Тəйар бу, wəки дь нава h'əмезед h'ъзкьрьнеда ӧнда бубу: гӧндйа бина хəрибед xwə жь Тəйаре хьлфьки hьлдьда, к'əсəра п'ьр'ə-гьран мина ə'wред we р'оже бəла дькьр.

Дьле wан жи мина ə'змане we р'оже дьбу сайи.

EZDIKI.COM

„ДОХТРИЙА" ШЕХ ДƏЛО

Əw се р'ож бу вьзинйа багəре бу-вəнəдькьр.

Мала апе Ӈ'əмзода дəр у щинаред wи т'оп бьбун. Нəвие wийи шəш-ӈ'əвт сали, Сьмое бьч'ук, бəтӈ'ал бу.

—Ба-баво, ве зьвьстане, əв нəхwəшийа гьран ви т'ьфалир'а к'ӧр'а ӈат?—Ӈho гот у гьлие хwə т'əмам кьр.—Хwəстьна р'əбе мьнə...

Пəй гьлие апе Ӈhор'а гӧнди, дəр у щинар хwəр'ахwəр'а бəр дьле апе Ӈ'əмзода ӈатьн.

Нəхwəшийа Сьмое бьч'ук we р'оже дӈа гьран бу, wи ч'э'вед хwə вəнəдькьр, дьнə'лийа. Баве wи ль бажер хwəндьне бу.

Салед колективизасиае ə'wльн бун. Мəрьвед хwəнди гӧндада кем бун. Бона we йəке жи гəлəк щаӈьл дьшандьнə хwəндьне. Кадр у п'ешəкзанед малӈəбуна гӧндитие лазьм бун.

Апе Ӈ'əмзо жь дəрде нəвие хwə бубу ляпəки, дəстед

ши т'эшаркьри, дьчу-дьhат, хэбэрдан пе нэдьбу.

hазьра, hэр йэки тьштэк дьгот, к'ётасие Hho диса гот:

— Оло, баво, шэ чи хшэ ёнда кьрйэ... Иро т'эрецэки мина шех Дэло гёнданэ у эв т'фале hана жи ёса бьзерэ?

—Шэллэ, наве хшэде, мьи хшэ ёнда кьрйэ.—hэм'анэки дэнг жь h'эмзо дэрк'эт, —мьи цэт фькра шех Дэло нэдькьр. hьлбэт ёсанэ, сэре мьи цёрбана ощаха шибэ, иро эш нэвие мьи цэнщ нэкэ, ле к'е цэнщ бькэ?

Аhьлед р'уньшти hahанга дё хорт шандьнэ пэй шех Дэло.

Шех Дэло гёнде щинар дьма, ле сале чэнд щара дьhатэ нав мьридед хшэ, хер бэрэв дькьр у барханэкэ гьран жь нав шан дьбьр.

Хелэк жь чуйина хорта дэрбазнэбу, дэри к'ётан у чэнд гёндиед майин жи hатьнэ шьра. Йэк жь шана сэдре колхозе бу у эви жи хэбэрда:

— Апе h'эмзо, тё цэт шаиша нэк'ьшинэ, комсомолед гёнд шэхте дэрhэца нэхшэшипа нэвие тэда бьhистьи, чэнд шэк'илед хшэ ве багэре шандьнэ нэh'ие, шэки дохтр биньи, нha к'ё hэбэ ше бен.

Мэ'дэки тэ'л hатэ апе h'эмзо, сэдре колхозе т'эг'мин кьр.

— Хшэде жь шэ р'азибэ,— h'эмзо щаба сэдр да,— h'эта дохтр бе, эме ч'арэке бькьи, эз нахшэзьм, шэки эв т'ьфала,— у дэсте хшэ дьржи щи—ньвине нэхшэш кьр;—

т'ек'әвә бәр к'ер у дәрзие дохтра.

Гьли дәве Һ'әмзода бу, хортед кӧ чубунә пәй шех Дәло вәгәр'йан. Йәк жь wана пешда һат у гот:

—Шех нәһат, дьгот, wәки Һ'әта Һ'әмзо соз нәдә, чька әзе бона һатьна хwә дӧа ль чь бькьм, әз наем.

Һазьра ч'ә'вед һәв ньһер'ин. Апе Һ'әмзо щие хwәда сар бу, ле пер'а-пер'а жи вәгәр'ийа сәр хорт, гот:

— Әз һ'әйрана ч'ә'ве wәмә, һуне диса һәр'ьн пәй шех у бежьне, wәки бьра дӧа ль ногьна мьнә бәркәл бькә у ледә бе.

Хорт һе пьш дери нәк'әтьбун, сәдре колхозе жи жь щие хwә р'абу, сәр нәхwәшда мел бу у готә Һ'әмзо:

— Әме ва чун, дохтре ә'сә бе у нәһелә, wәки әв т'фалә бьбә кӧштие шех Дәло.

Һ'әмзо у чәнд мәрьвед майин бь авьр'е туж сәдр вәр'екьрьн.

Һ'але нәвие Һ'әмзо чьqас дьчу гьран дьбу, к'ӧлфәт дәстбь шин-гьри кьрьбу, ле Һ'әмзо иди хwә зәвт нәдь кьр: дәзмал дәрхьстьбу у ч'ә'вед хwә т'әмьз дькьр.

Хеләк жи дәрбаз бу, шех Дәло пешийа wан хорта к'ә тә һӧндӧр'. Щьмә'т бь щарәкева р'абу сәр п'йа, чунә дәсте шех. Пәй we йәкер'а шех бәрбь нәхwәщ чу, сәрда куз бу у готә Һ'әмзо:

— Һ'әмзо, әва зар'а бәр мьрьнейә, әгәр тӧе хwәйе созе хwәби, әзе wи „р'акьм".

Һ'әмзо иди нәһишт, wәки шех гьлие хwә т'әмамкә, жь щие хwә р'абу, бәрбьр'и wи чу, щарәкә майин жи дәсте wи р'амуса у готе:

— Шех, әз қөрбана ощаха тәмә, тә к'әнге қөсур мала мьнда дитийә, wәки?...

Шех дит, wәки Ћ'әмзо дьхәйидә, бәр дьлада ћат:

— Әз хwәшие хwә ль тә дькьм, мьрид, чьр'а өса дьбежи, дьвә әз т'әзо тә нас дькьм?

Шех ньћер'и, wәки бәшәра Ћ'әмзо хwәш бу, готе:

— Ћ'әмзо, дә бежә, әгәр әзе дöае ль ногьна тәйә бәр кәл бькьм, әз р'абьм...

—Ногна мьн тә хwәш Ћ'әлалбә, т'әреq, р'абә ч'арәке бькә.

Шех дöа кьр у звьр'и сәр щьмә'те, гот:

— Ща шьвәко зьрав мьнр'а биньн.

Щаћьләки пер'а-пер'а шьвәк ани. Шех шьв гьртә хwә у сәр нәхwәшр'а сәкьни. Әwи дәстбь qәwла кьр. Wәхте qәwлед хwә к'өтакьр, дәстпекьр пе шьве нәхwәш к'өта. Щьмә'та р'уньшти кәр' бу, кәсәки дәнге хwә нәдькьр. Эме шг'арәке шех нәхwәш к'өта у пер'а жи дькьрә хьләбьл. К'өтасие әwи шьв жь дәсте хwә дани у ћат нав щьмә'те р'уньшт.

— Әва qрара р'әбе мьнә,— шех Дәло бәрбьр'и щьмә'те бу у гот, —әгәр хwәде жь мә зә'фтьр жь ви т'ьфали Ћ'ьзкьрьбә wәллә, әз ощахекьм we бьвә ле әгәр р'ожа wи пәћатьбә, wәки ћун wи бькьнә нава к'ура эгьртьшт пе нае.

Ћәма we дәме, шехи ће хәбәрдан бу, дәри диса к'өтан. Дәqәке шунда чәнд хорт дәвгьрти к'әтьнә ћöндöр'. Багәре сери-Ћ'әта льнга әw бәрфеда сутьбун.

Пешие кәсәк жь wана нәдьћатә наскьрьне. Ле к'ьвш бу, wәки гәләки чәрчьри у wәстиайи бун. К'өлфәта пер'а-

пер'а мьдасе wан дәрхьстьн у данә р'уньштандьне. Әwана комсомолед чубунә пәй дохтр бун. Йәк нава wанада нәнас бу. Әw бь xwәxwa жи һәма дохтре нәһ'ие бу.

Әwи дәст-п'е xwә гәрмкьр у пер'а-пер'а бәрбь нәхwәш чу. Авр'әкә тә'л һатә Һ'әмзо у бәр xwәда кьрә мьртәмьрт, ле шех Дәло ськ'ьм бьбу, сәкьнибу. Щьмә'та сәкьни мәт'әлмайи мабу. Дохтр т'әзә нәхwәш дьньһер'и, гава сәдре колхозе у чәнд мәри һатнә һөндөр'. Дохтре щаһьл нәхwәш дьнһер'и у пьрч'укьри сәре xwә дьбьр-дани Һ'әмзо т'awa xwә нәани, әw жи чу сәр нәхwәшр'а сәкни.

Дохтр щида р'уньшт, дәстед xwә т'әwар кьр у дәмәке фькьри: һәр тьшт wир'а э'йан бу...

Паше р'абу, дәрзи у дәрман һазьркьр у нәхwәш да бәр дәрзийа.

— Апе Һ'әмзо, тө qәт нәфькьрә,— дохтр гот,— гөман һәйә, wәки нәвие тәе сьламәтбә.

Дайка нәхwәш кузи сәр льнге дохтр бу, ле әwи изьи нәда.

— Хушке, чьма өса дьки. Qәншкьрьна көр'е тә әw борще мьнә, тө qәт шаиша нәк'ьшинә, көр'е тә иди сьламәт дьбә. Сәр ван гьлийа qөдуме Һ'әмзо һежа бәрда һат, әw жь бәрсәрийа нәвие xwә р'абу у чу нав дәwаред xwә.

Щьмә'та гөнд диса дьһат у дьчу, шех Дәло жи кәр'әкөр' диса һат у щики р'уньшт. Кәсәки хәбәрнәдьда. Һәма we дәме wана бьһист, кө чawa дохтр у нәвие Һ'әмзойи нәхwәш һәвр'а хәбәрдьдьн. Щьмә'т шаш у мәт'әл ма. Һ'әмзо жь нав дewер һат у wәхта дит, кө нәвие wи у

дохтр һəвр'а хəбəрдьдьн, пе һəрдö дəста һ'ьшк дəсте дохтр гьрт у дö щара р'амуса. Ле ə'дəт wa бу: wəхте щики дö шех һазьрьн у мьрид дьчьнə дəсте йəкӏ, гəрəке ə'сə һəр'нə дəсте е майин жи. А бона ве йəке жи Дəло һəw т'ьре дохтр жи т'əреqə у əwи жи дəсте хwə дьрежи һ'əмзо кьр. Ле һ'əмзо лəз зьвьр'и, нəвие хwəйи нəхwəш һ'əмез кьр у шабуна һесра ч'ə'вр'а авит. Дəсте шех Дəло öса жи нава һəweда ма.

П'амп, с. 1961.

-Ә'Т'АР

Бу-qəwьми, ль гöндəки qəза Qəрсе кöр'е Qəрəмани, кö жер'а дьготьн Ә'т'ар, бəлап'ежгари аг'е гöнд -- Нури бу. Əве тə чь hат бəр дев жь аг'ер'а гот. Нури аг'а жер'а сондə-сонд бу: "Əва жи хwə нə дəwлəта Р'омейə, wəки нə хwəйə, нə хöданə, —əwи нава к'ома гöндийада готьбу. — Əва дəwлəта сари Московə, wер'а к'ап тен авитьне? Əзе мина hьнəка wи Сьбиледа бьр'ьзиньм".

Ищар h'але мəе чawабə?— Qəрəмане кал к'ətьбу həвбубу qонщəки у хwə-h'алар'а дьгот.

— Мале дьне к'əвə, əз на-h'əвте говəк баве мьн жи жь гор'е р'абьн, нькарьн илаще бь Нури аг'а бькьн. мерьки лок'ə. Дəргə-диwана к'əвə, э, qə бе Нури занə е мина мьн hənə, йан на. Əва гəдəнга анщах дəве мьнр'а гьhиштїə, бьра щие həq-нəhəq öнда нəбə. Wəрə əзе ви гəдəнги бьшиньм шəhəрəки мина шəhəре Т'ьвлисе, бьра чəнд салəка бəр ч'ə'ве ви нəп'аки нəк'əвə, h'ətа чька хwəде чь дькə. Wи чахи жи хwəде р'ə'мə. Дьбен жьна Нəби готə Нəбие нəщар:

— Нэби нэщар, р'абэ-р'уни мина hэрщар.

Хwэде йэкэ-дэргэ h'эзар.

Qэрэмани wa мьталада бу, фькар дькьрьн — кör' дерида hат.

—Лawo, —Qэрэман, мина мэрьвэки сущ-сэрда бе, ль бэр кör' р'абу у hиви же кьр,—мьи тö хэлайи-щэлайа хьлаз кьри, фьр'а хьсти, дэсте тэ, шькьр, дар гьртийэ. Иро жи, Нури аг'а дьхwэзэ мальке ль мьн хьравкэ. тэ öндакэ. Wэрэ лао, hörмэта ви р'уе мьии спи бьгрэ, гör'а баве хwэ бькэ, чэнд салэка жь ве томьке дурк'эвэ.

— Дурк'эвьм hэр'ьм к'ö, баво?— Э'т'ар э'щебмайи жь баве пьрси.

— hэр'э шэhэрэки мина шэhэре Т'ьвлисе, шэhэре хwэдейэ, Мöхöрзэминэ, лао, hэрч'а бьрчи дьчэ-т'ер же вэдьгэр'э.

— Баво, эзьк hэр'ьм— гönд-гöндитие бежэ: Э'т'ар бэр Нури аг'а р'эви, тьрсийа.

— Ле тьрс hьндькэ, лао,— Qэрэман дэстбь ширэта кьр.— Лэма дьбен: „пешийа тьшт пашийар'а нэhиштйэ". Дьвен: „Дэсте нае гэстьне, те р'амусане". Эва hha qьса мэ у Нури аг'ейэ.

Qэрэман гэлэ кör'да к'эт, ширэт ле крььн у аг'рие бь ви гьли эw бэнд кьр:

— Лао, те h'але мэ дьбини,— эwи Э'т'арр'а гот,— эм дэйнада хьзьнинэ. hэрге гöне тэ ль мьн, хушк у бра. пирэдйа тэ те, hэр'э Т'ьвлисе, п'эра жи qазанщкэ у мэр'а бьшинэ. Эме h'эта к'энге пэй хэлqе бькöльн.

Эван гьлие баве Э'т'ар анин хирэте. Р'ожэке жи эwи бэре хwэ да шэhэре Т'ьвлисе.

Пелэк-дёдё дэрбаз бун, гёндда бу шар'э-wар': Го: — Э'т'ар he нагьhиштйэ Т'ьлвисе, п'эрэ бавер'а шандьнэ.

Wэхтэке шунда гёндики мина Qэрэмани к'эсиб чу Т'ьлвисе щьhезе qизэ хwэ бьк'ьр'э. Эве тэ вэгэр'ийа, гот:

—Qе хwэстыпа р'эбе мьнэ,—эwи нава гёндийада гот. —Ще hэр'ьн бьнhер'ьн, кёр'е Qэрэман, мьразкьнге wи певэ, шэhэрда малэкэ öса кьрйэ, hэбунэк öса сэрэ, wэки йэки мина Нури аг'а жи нькарэ льнге хwэ wир'а бавежэ.

—Чь дьвежи?

—hэйпавэ?

—Ле эз хwэ хельф набежьм! Мерьки, хwэде ощаха wэ жи шенкэ, йа wи жи: мьле мьн гьрт, эз зоре бьрьм базаре, се истэган араqа ч'ач'и ль мьн да вэхwарьне. Эз пе к'ефхwэш бум, ле qэ т'алаша wи нибу. hэла сэрдэ жи го: "Апе Мэщит, мьн весведа пенщ истэгане wа жи пева кьрьнэ. Эз h'эта чэнд к'аса сэр хwэда накьм, нькарьм нан бьхём, хэбат мьн набэ".

—Э we чьма вэнэхwэ,—хортэки щаhьл бэр гьлие Мэщитда hат, —wэки qазьнща wи йа мьнвэ, ло пенща нэ эзе дэhа жи вэхём.

—Ижар wэ т'ьре Э'т'аре вьрэ. Ah, машэла, эва к'упе зькс wийэ.

—Бьди хатьре хwэде, —мерэки навсэрэ э'щебмайи жь Мэщит пьрси.

—Qёрбана хатьре хwэдемэ,—Мэщит щаба wи да, — Э'слане кёр'е апе Т'эмьр, хwэ эз хельф набежьм.

—Һ'ашаш тэ,—Э'слан гьлие Мэщит бьр'и.

—Щамер,—Мэщит диса дэстбь гьлие хwэ кьр,—щэ хwэзьла ч'э'ве wэ дэwса ч'э'ве мьнбуна, һун ль базара Т'ьлвисэ ага у гöһдарбуна: сэре базаре дьго От'ар, бьне базаре дьгот От'ар..

—От'ар к'ийэ? —Йэки кал жь Мэщит пьрси.

—Чаwа От'ар к'ийэ? От'ар һэма Э'т'ар бь хwэйэ, жер'а иди набен Э'т'ар, ширнайи дьбен От'ар.

—Баво, эме һэла гэлэ э'щеба бьвиньн —кале гот.

—Хwэде мала wи хьравкэ —гьлие хельф дэве wи дэрте,—Мэщит диса дэст гьлие хwэ кьр.—Эз шэбэqа сьбе һ'эта эваре к'елэка wи мерьки дур нэк'этьмэ. Э, хwэде qьсмэте wикэ. Хwэде готйэ: „Тэ һэрэк'эт, мьн бэрэк'эт". Щамер, чьма зьвр'а бежьнгер'а сэкнандьна wи т'önэбу. Һ'эйран, ашитэ, бьзотэ. Тэ һэw дьньһер'и ви сэри базарейэ, һэw дьньһер'и wи сэрийэ. Щамер, чьqа мере гönде мэйэ зэг'м һэнэ, а эва Э'рфуте мэ, К'амьле Сьмо, Сэwтое Сэфэри, хwэ т'ае Э'т'ар дэрнаен. Эw пьштие эw пьшт дькэ, дэве баве к'эси нэк'этийэ һьлдэ.

—Фьланк'эс, мьн инайэ,—мерэки сьмелп'альк һеди у фэсал жь Мэщитр'а гот,—к'эд ширьнэ, н'эрэ мерьв дькьи п'элэwан жи.

—Һ'эйран, щаньм, гозьм,—йэки навсэрэйи чармерки р'уньшти шьва хwэ бь һэрдö дэста qальм ль э'рде хьст у дэнгэки һелэ гот,—Ахьр һун дьвен, ле гьлйа т'ам р'öһ' найньн. Эва зэрпе харьн-вэхарьнейэ, к'и хwэр'а чь дебежэ бьра бежэ.

—Эре, тэ харьн-вэхарьн гот, к'этэ бира мьн,—Мэщит

зьвьр'и сэр ѡи мерьки.—Э'т'ар эз эваре бырьм мале, т'аѡеда гошт qэланд, чу штобэ шэрава р'эщ ани, мала хѡэйе шэраве шэѡьти, шэраве нэвежэ—хуна бевьла бежэ. Дэ, эз у Э'т'аре тэ ле р'асэр hатьн. Баво, эз п'эйаке нэдьм хѡэ, мьн ѡи мерькир'а нькарьбу вэхара. Эве тэ т'эqин бьне штоб ани у вэгэр'ийа сэр мьн—гот:

—Апе Мэщит, ѡэллэ нанхарьна мьн эв бу тэ дит. Эзи шэбэqда хӧрин бум, мэщал нэдьк'эт мьн эз пари нан бьхӧм. Н'але мьн hэрр'о ѡайэ: эз бь араqе йолэ дьчьм, н'эта эваре у паше шиве дьхӧм.

Щьмэ'те эп'ещэ жь Э'т'ар хэбэр да, паше гьли hат сэр h'ал у ѡэхте дьне, дэрэнг hэр кэс чун мале хѡэ.

Пэй чуйина ане Мэщитр'а Qасьме Щэме чу шэhэр-hат.

—Щамер,—эви dha бь шэѡат гот, —хѡэде кӧ дьдэ мерьв—напьр'сэ: тӧ кӧр'е к'ейи? Ще бьдьн хатьре Шихади, hуне hэр'ьн бьньhер'ьн... We сале апе Мэщит гьлие Э'т'ер дькьр, эва hьнэ лаѡкед мэ мина Нэмрут' ина нэдькьрьн. Hэла hэр'ьн т'ьмт'ела Э'т'ар бьвиньн, hэла бала хѡэ бьдьне малэкэ чаѡа сэрэ!...

—Бьди хатьре хѡэде, —йэки кал гьлие Qасьм девда гьрт.

—Хало, гэли щамера, —эѡи диса дэстбь гьлие хѡэ кьр, —эзьк nha бежьм, hьнэке бежьн чька кӧр'е Шэме хельф дьбежэ.

—Бо h'эйран, мьн инайэ, —hазьрэки хѡэ нав гьлйар'а кьр, —бэхт чь бежи дькэ. Го: к'ӧлфэтэкэ щаhьл р'эwaqэда хѡэр'а р'уньштьбу: ч'э'вэки кор бу, ч'э'вэк жи э'wр hатьбу сэр.

Го: ль qате hэри жорьн р'уньштьбу. Го: haqa хьшьр-ь'м-барэт хwэва дарда кьрьбу—аншах р'адьгьрт. Го: нэhдэh щари жи мина дэзмала сэр дэста бэр qӧльх дькьрьн. Го: йэки минани мьни фэqири-бэлэнгаз чу шэhэр у шаш ма ль ханьме, ч'э'ве wе ньhер'ин. Го: эва тэ ди, wэки эва hесир нэдитийэ, т'эзэ гӧhе гӧнда дэрк'этйэ, го, жорда ле кьр гази: „Н'эйран, тӧ ч'э'ве мьн нэньhер'э--бэхте мьн бьнhер'э".

Щьмэ'те гьлие Сэртив бэгэм кьр у hэма we дэме Qэрэмане кал желва бэрбь wан hат.

—Хwэдеда we hат,—йэки бь э'к'с жь нава щьмэ'те гот,—wэ иди жь hэв херэ, бо.

—Хwэдеда гот—к'ӧта бу,—йэки дьн бэр гьлие wи р'абу,—ща hэла бьдьн хатьре хwэде, hуне р'ьнд бала хwэ бьдьн гема апе Qэрэман, qэ хwэйе кэри-суриа жи wа wэрдьгрьн?

—Бэхте мьдабэ, на, —йэки майин бэгэмиа хwэ да ви гьли, —дэве баве к'ижан аг'айи к'этийэ wa хwэкэ, мэрьв дьбе соле wи сьфэте исинр'а п'эр'лэмиш дьбьн.

—А, hьнэке бежьн кӧр'е Qэрэман жи hэйэ, h'эвт-h'эйшт кӧр'е Шэмдин жи hэнэ, —йэки навсэрэ бэр хwэда гот. — Эвед мьн хwэр'а набиньн щотэ чарьх мьнр'а hасьлкьн, ле Э'т'ар hэла чawa бав хэмьландийэ.

—Р'ожхера щьмэ'те, —Qэрэмане кали бин ле ч'ькйайи готэ hазьра.

—Хер, сэр ч'э'ва, сэр сэрар'а hати,—щьмэ'те слава wи вэгьрт.

Лawька хош-беш данэ Qэрэман у гьли анин сэр Э'т'ар.

—Qəрəман, р'ə'мə ль баве тəбə, h'алке Ə'т'ар чийə? — Йəки же пьр'си.

—Xwəшийа щане тə у hазьра. Шькьр п'ак дəрбаз дькə, дə лawька чуйə дийə. бьра бəхте xwə бежьн Ə'т'аре мьи чьто кör'ə.

—Wəй, мала тə авабə, —Qасьм гот, —хорте бе əз Ə'т'арьм, к'а бе олк'а мəда həйə? Wəллə, п'ərда ч'ə'ве мерьк т'önə, xwə мерьвр'а дькə ə'рде у xwəли. Мерьки we р'оже мəсрəфа бист мери мьир'а кьр.

Е чубуп Ə'т'ар дибун, е нодибун жь дəве чуйа бьhистьбун,,—т'əва, дəстпе кьр пəсне Ə'т'ар дан, гьлие wи у хəбате, мал-h'але wи кьрьн.

Xwəде к'ома wəр'абə, —Qəрəмане кал к'ötасие р'азибун да щьмə'те, —ле həма Ə'т'аре мьи əва пелəкə xwə газьнə. Ньвисибу: „Баво, дохтьр дьбен гəрə tö we зерзəминеда нəмини, зерзəмин шьлорəкийə, тə зəда xwə же hьлдайə".

Hьнəка ина кьр, ле п'ае п'ьр'е готьн:

—Бо, Qəрəман ч'ə'ва xwə дьбöhерə.

Р'ожəкə ə'wле баhаре бу чьр'ə-чьр'а к'ör' ə'рəбəке, hат бəр дəре Qəрəман сəкьни. Ə'т'аре нəxwəш же пəйа кьрьн, к'ətьн бьи мьла-бьрьн мале. Чəндəк жи дəрбаз бу у гöнди, дəр-щинара Ə'т'ар бьрьн т'əслими ə'рде кьрьн.

Пелоке шунда бьред Ə'т'ар чун Т'ьлвисе—мират'а wи биньи. Гава hур-муре wи анин бəр дери вала кьрьн чь:

дəстə ньвин, кəр'əватəкə h'əсьни, истоляка нанхарьне, чəнд к'ӧрси, керасинкəк, hьнə истəган-т'əвах у к'ьнще wи.

—h'əйран,—апе Э'слан ль hур-мур ньhер'и у лawке дора хwəр'а гот, —т'əва дьгот Э'т'ар, дəм у дəзге wи, həбуна wи. Мала Э'т'арə гьран жи həма əв бу.

Т'əва ч'э'ве həв ньhер'ин.

Ереван, с. 1968.

EZDIKI.COM

ДЬЛЕ ДЕ

Чәнд сал бәре әз ль Т'ьбилисие бум мевани у йа мьн дит дьле мьнда мина сьнгәки чарп'арсу h'әта нha жи р'уньштйә у hәр гавәкә әз дайкәке дьвиньм, йане жи дйа мьнә р'әh'мәти дьк'әвә бира мьн, әw qәwьмандьн жи мина шькләки, ч'ьк, те бәр ч'ә'ве мьн дьсәкьнә.

Öса qәwьми, wәки hәваләки, ньзам бона чь иши, әз жи хwәр'а к'аш кьрьм, бьрьм дәрхьстьм суда бажерә т'әwрәбльнд. Hәвале мьн шöхöле хwә т'әмам кьр у әм жь авайе суде дәрк'әтьн, wәки иди hәр'ьн мал. Зиwина к'öлфәтәке бәр гöhe мә к'әт. Әw зарин-зиwинәкә öса дьлсо, öса бь hәwар у hewьрзә бу, wәки мә бе h'әмди хwә алие дәнгда ләзанд. Мә дит, чь бьвиньн: к'öлфәтәкә көрманш, йәкә чьл, чьлпенщ сали, шә'р у шәмаqи стöе хwәда анинә, п'ор' у гöли кьрьнә гьжьк, сурәт жь к'öке гöланч'ка qәлаштьнә h'әта бьн чәне, шор'ә-шор'а хунейә сәрда те. Дö к'öлфәте көрманщә щаhьл, hәр йәк к'әтйә бьн мьләки, дәсте we аншахки зәфт дькьн, wәки әва тә нькарьбә хwәхә. К'öлфәта дьлбьрин жи дьдит, wәки илащ ле бьр'инә, наhельн qоле мьле we р'абьн, wәки әw хwәхә, дьле хwә р'әh'әткә, дькьрә qир'ин у дәнге weй зиз әw h'ә-

йат, əw т'аг' ӏьлдабу. Мьн дəмəке дор хwə мезə кьр-дит щьмə'та шəӏəлу ӏ'əйате т'ьжə буйə. Бьнəлуе авайада жи, е qатед жорьн, дəрк'ətьбун р'əwaqa, хwə п'əнщəрада дахьстьбун у т'əмаша жьнка кӧрманщ, шин у гьрие we дькьрьн. Ӏьнəк öса э'щевмайи бубун, öса бь wи сьфəти сəwдабьри бубун, wəки qət нəдьпьр'син жи чька чь qəwьмйə, əw к'ӧлфəт бона чь öса дькə. Ле ӏьнəка жи, əз дьвем, мə'на we йəке т'əг'мин дькьрьн, жь хəбəрдан у бəнгзе мəрьвед дорана сəр ӏ'ьсə-ӏ'ьса дьк'ətьн. Ле чawa мəрьв, мə борще хwə ӏ'əсав кьр ӏəр'ьн незик у гьлйа бьӏ'əсьн. Мə зор-щəфаки р'е хwəр'а qəлашт у əм йди пешбəри дайке сəкьнибун. Ч'ə'в ль к'ӧлфəте бубунə т'ас у жь бəнгз у бала we cawe мерьв дьгьрт. Ч'ə'ве wеда мьн ӏьм ӏерс, ӏьм тьр'с у хоф,' ӏьм мəлуликə к'ур, ə'йни йа к'ӧлфəта кӧрманщ хwəнд. Мьн хwəст пьр'се ӏəма хут жь we к'ӧлфəте бькьм, ле нə жь е дорана, бона бьдьм хəбəрдане у пер'а жи бəр дьле wеда бем. Ле чь фəйдə: тə дьгот əw we дəме ӏəрдӧ ч'ə'ва кор буйə, ӏəрдӧ гӧӏа жикəр'.

— Дайике, ӏəла кӧр'е хwəр'а бежə — əв чь ӏ'əwалə, чь ль тə qəwьмийə. Əзи кӧрманщьм, бежə, шəрм нəкə.

— Э, бьре мьн, бадиӏəwa сəре хwə нəэшинə, йəкə, дайк щawa тə надə, навини чь анийə сəре хwə, иди хwə ӧнда кьрйə.

— Ӏьлбəт, хушке, ӏəма qə на тӧ бежə, чька чь qəwьмийə.

— We чь бьqəwьмə. Иро суда кӧр'е we кьрьи — салəк дане.

— Бой чь гьртьнə?— мьи пьрс ле кьр.

—We иди бона чьбə. Кӧр'е we hepcə, we р'оже бəзиайə йəки, милисиа жи гьртийə-бьрйə кəле. Мə э'щева wa нədибу, щара э'wльнə мере мала мə те гьртьне.

— Ле тӧ чи ве дайкей?

— Əз бука wемə.

— Дьвəк... Мьи xwəст бежьм: „дьвəк əwe гьрти мере тəйə?" Ле к'ӧлəфтə сəрwəхт бу, he гьли дəве мьида — щаw да:

— Əwe гьрти, бемə'нə, малxwe мала мьнə. Əз hьнəки вəк'ьшйам, ле жь wьр дур нəк'ətьм. Дайке диса дьгот у дьлубанд: „Лао, дайка тə гӧра сəре ч'йабə, hарбə у гоште xwə бьxwə. Лао, бьре дайка xwə, ищар хəwa тəе чawa кəледа бе. Qадьр, кӧр'е мьни ширьн, бəрхе мьни дəлали, хəwe чawa бьк'əвə ч'ə'ве дайка тəйə п'оркӧр'„.

Əв гьли дайке бь qир'ин-qажин дьготьн. Ле паше, тəе бьгота дьwəстə у мина мəрьвəкə сӧр' пе к'əти дəстпе дькьр бəр xwəда, hеди, xwəxwə xwəр'а дьгот: „Ищар, кӧле мьи бе. На wəллə, əзе р'азем жи, ло дьвəк нан у аве жи бьхӧм, бьк'эньм жи, Qадьре xwə жи бир бькьм. Ле чawa, Qадьри гьртибə, əз жи xwə car' р'у həwата дьне бьhельм"...— Пəй ван гьлиар'а дайке xwə дəсте həрдӧ к'ӧлфətада дьгьжгьжанд, wəш дьданə xwə, wəки жь дəсте wan дəре, диса xwəхə, ле чахе дьдит илащ навə, диса бь дəнгəки зиз дькьр гази: „Qадьр!..." Тəе бьгота Qадьре we дур данə сəкьнандьне, дьxwəзьн бь ə'т'аб бькӧжьн,

әw жи ве йәке дьвинә у ле дькә гази: öса газийа we шә-
wat у хоф бу.

Ћьнә к'ölфәте шәћәлу ль де у кьре we мезә дькьрьн, дәзмал дьк'ьшандьн у әw жи дьгьрйан. Сазәки, бона салә гьртьна Qадьр ль ћ'әйата тәр'ьки бубу шин у мьћел.

Чахе шәћәлуе ль wьр ћазьр т'әг'мин кьрьн. wәки мьн к'ölфәта körманщр'а хәбәр да, дәстбь пьрс-пьрсйара кьрьн.

— Әw чь ль we к'ölфәте qәwьмйә?

— Бона чь әw дайк öса дьгри?

— Чьма дайка körманщ сурәте xwә qәлаштйә?

Пьрс пәй пьрсер'а дьданә мьн. Мьн жи чьqа пер'а дьгићанд щаба мәрьвед ә'щевмайи дьда. Чахе мьн дьгот саләк данә kör'е дайке, ћазьра шна нәдькьр.

— Ищар саләк чйә, wәки дайк öса дьгри.

— Щаћьлә, саләке мина бawишка бе-дәрбазбә.— Шәћәлуйа xwәр'а-xwәр'а дьготьн. Ћьнәка жи ћәвр'а дьготьн, wәки qе ә'дәте körманща öсанә, лəма жи бона гьртьне öса тшьн сәре xwә. Ле ћьпәк жи незпки мьн дьбун у дьготьн: „Бежьне, бежьне, бьра öса нәйнә сәре xwә, салəк чйә, wәки дайк ћaqa шин у гьри дькә". Мьн жи нь-заньбу чь щawa wан бьда. Әз иди ћатьбум сәр we фькре, wәки готьна мьн бәнди тьштәки дәрбаз набә, йәкә. дайке йа xwә бькә.

Эп'ещә wәхт әм ль wьр ман, ћ'әта гьртн жь авайн дәрхьстьн, wәки бькьн автомашине у бьвьн кәле. Wә бьдита ищар дайке wи чахи чь дькьр. Т'aqәта мьн нагьћиже, wәки т'әмамийа сьфәте qәwьмандьна we дәме биньм

бэр ч'э'ва. Иди öса бу, wэки hьнэ хэбатчиед судейэ жьи, кö шэв у р'о шэ'де гьртьн у бэрданенэ у hини we йэке бунэ, эwана жи, эwана жи бона we дайка кöрманш дьгрйан.

Чэнд сал жь we р'оже дэрбаз бун у эз пе h'эсйам, wэки эw к'öлфэта кöрманщ шэhэрда щинара хушка мьнэ. Мьн пьрс у пьрсйаре we дайка дьлшэwат жь хушка xwэ кьр. Эwe жи мьнр'а дэрhэqa we у мала wанда шьровэкьр:

— Э, жьнка фэqир чь бькэ. Кöр'е we хьрав дэрк'эт, эва нэh-дэh щарэ дьк'эвэ кэле .

— Бона чь?— Мьн жь хушка xwэ пьрси.

— Бона we к'аре, wэки xwэ ль хьравйе гьртйэ, нэ дьхэвьтэ, нэ дьт'эвьтэ. Щарэке we бьбэзэ мэрйа, щара дьне we дьзие бькэ, к'и сэр та у бэне Qадьр вэдьвэ.

— Эз дьвем дайка hесир нhа xwэ кöштйэ.

—На,—хушка мьн щаw да,—qэ жи xwэ накöжэ, qэ т'алаша we жи нинэ.

—Чэwa,— мьн э'щевмайи пьрси— чэwa дьqэwьмэ т'алаша we к'öлфэте нибэ.

— Дэ, дейэ, hьлбэт бэр xwэ дьк'эвэ, ле we чь xwэ бькöжэ.

— Ахьр, хушке,— мьн гэф у гöр', гот,— эwa мьн бэр ч'э'ве xwэ дитйэ, эз жь готьна тэ ина накьм. Wэки кöр'е we haqa щар hатйэ гьртьн, т'эг'мина мьн эwe к'öлфэте нhа xwэ анйэ h'але кöштьне.— у мьн дэстпе кьр, чь кö чэнд сал бэре дибу, т'ам хушка xwэр'а шьро вэкьр. Хушка мьн жи э'щевмайи ма у ль мьн нhер'и. К'ьвш бу, эwe бэре эw к'öлфэт нас нэкьрйэ.

—Бьра щан, нә әзә щинара Шә'ремә. Әва чәнд щарә Qадьр дьгрьн, ле щур'е тӧ дьвежи мьн т'ӧ щара нәдитйә, Шә'ра тәе hәр'ә суде у h'әмде xwә, бе шин у гьри вәгәр'ә. Әре, бьр'а, —хушка мьн ньшкева жь щи qӧлоз бу, гот, — әгәр жь мьн ина наки, бь xwә hәр'ә-бьвинә. Hәма ван р'ожа суда кӧр'е Шә'рейә. Hәр'ә, әгәр әwбә, те нас бьки, йәке жи бьвини чька Шә'ре чь дькә. Те бь ч'ә'ве xwә бьвини, паше готьна мьн ина бьки.

Чәндәки шунда әзи суда wи кӧр'е Шә'реда р'уньштьбум. Шә'ре әw Шә'ре бу, әwa мьн чәнд сала бәре дибу. Кӧр' жи әw кӧр' бу, ле нав нәh-дәh салада бәнгзе we ӧса hатьбу гӧhастьне, wәки мьн анщах нас кьр, әw жи жь ч'ә'вед we. Тә дьгот си сал дәрбаз бунә. Бь h'әсаве мьн гәрә әw к'ӧлфәт 50—55 салибуйа, ле пешбәри мьн пирәкә h'әвтесали р'уньштьбу. Суде гӧие кӧр'е we бьр'и: пенщ сал. Шә'ре дәнге xwә нәкьр, т'әне сәре xwә кьр бәр xwә у чәнд щара бу лао-лаоа we. Әм р'абун-дәрк'әтьн. Иди нә Шә'ра де hивйа автомашина гьртйа сәкьни, нә жи әз Әw, ньзам к'иали чун, hәw әз xwә h'әсйам coqaqeда дьчьм у к'әтьмә мьталә-фькред к'ур. Әз h'аләки чәтьндә бум. Ӧса бәр xwә дьк'әтьм, мина мәрьвәк ә'зизе дьле xwә, бьра йан әwләдәки xwә ӧнда бькә. Ле р'астие жи мьн тьштәки ә'зиз, тьштәки ширьн у зйарәти ӧндә кьрьбу: әw дьле дайка кӧрманщ бу, дьле к'әли-бьрин, дьле шәwат, дьле hәwар у газие, дьле бьрини qӧсиайи. Бәле, дьле qӧсиайи... Ле гәло Qадьре кӧр'е Шә'ре жи әw йәк дәрщ дькьр, йане әwи жи, мина хушка мьн, т'ьре qә т'алаша Шә'ра де нинә.

EZDIKI.COM

ӘWЛӘДЕ ДӦ МАЛА

Тә дьгот пәй си сале р'әшә-дьрежр'а бәнгзе wәт'әи т'ә зә ль бәр Геворг вәдьбу, дәнг у h'ьсе гӧнде кал у бава т'әзә ле т'әсәлә дьбу. Әw к'ьлама әw зар'отиеда hин бубу у haqa сал qәт щарәке жи нәhатьбу сәр леве wи, we р'оже әw к'ьлам жи к'әтә бира Геворг. У чахе әw р'абу ль нав мале р'әqьси у к'ьлама хwә лиланде, ве щаре нә кӧ wәт'ән hат бәр ч'ә'ва, ле тәе qәй бьгота әw бь хwә ль wьр qәсьди.

Hа мь ди ль бана бане Qәрсе.

Щан мьи ди ль бана, бане Qәрсе...

Геворг дьр'әqьси, щар чаwа дьр'әqьси. Әwи беh'әмди хwә, тьк-т'әне, сәрговәнди дьк'ьшанд. К'аг'әк кьрьбу нава печ'ие дәсте р'асте у дәwса дәзмале р'аст у ч'әи, нава hәweда, дадьwәшанд.

Вайә, әwи ль феза мала, нава зьнаред э'рдева qәмьти, ль бәр бәрханә. На, әw т'әне нинә, Геворге hәвале wи жи р'әхә, дәсте wи гьртйә у hәрдӧ hәвр'а чока „дьшкеньи".

—Чь?—Ньшкева Геворг сәкьни у сәр мьле хwәй ч'әне нhер'и. „Щан Геворг? Әw к'е гот, дьвәк дәнге мьнбу?" Ньшкева мина к'асә ава сар сәр мерьвдакьи, Геворг хwә

у кьрьна хwэ п'ошман бу ,öса сущлн бу, тэе т'ьре гöнэки гьран кьр. Мьл р'эхда hатьн у Геворге wэстнайи, худайи у сущлн, беh'эмди хwэ, сэр пьште хwэ авитэ сэр диwане. Пе к'аг'эзе дэсте хwэ худана аниiа хwэ т'эмьз кьр у чахе дит нэ дэзмалэ, ньшкева жь щи qöлоз бу, бь hэрдö дэста к'аг'эзе qэрч'ьми, лэзэ-лэз, р'аст кьр у сэрда ньhер'и. Ч'э'ве wи диса шабуна ч'ьрусин. Ве щарё Геворг мьqамэки листька авропи позе хwэда дькьрэ гьнэгьн, дор хwэ дьзвьр'и у qэ т'эг'мин нэкьр hэвале wи чаwa hатэ höндöр'.

— Геворг, Геворг, эw тö чь дьки?

—Wah, Карпис тöйи?

— Ле köла щане тэйэ эзьм.

— Öса мьнр'а нэвежэ, Карпис, те паше жь готьна хwэ п'ошман бьви,—Геворг бь тэhэрэки нэ бь hерс, ле нэ жи бь лаqьрди, Карписр'а гот.

—Хwэде херкэ, Геворг, тö иро нэ мина хwэ hэрщари, эв чь h'эwалэ, чь ль тэ qэwьмийэ,— Карпис э'щевмайи ль Геворг нэhер'и у гот:

— Эзе hэр'ьм, эзе hэр'ьм, Карпис щан,— Геворг hе эв гьлие хwэ т'ам нэкьрьбун, печ'ие hэрдö дэста стöйе Карпис шэ кьрьн у хwэ пева дарда кьр. Карпис лък'öми, ле анщах хwэ зэфт кьр.

—Баво тэ жь мьн херэ, ти тоннэки чь хwэ мьн фэqире хwэдева дарда дьки?

—Карпис, qэт нэхэидэ, бэршошки нэвэ, —Геворг бь к'эн у шабун гот, —зутьрэке йаха тэе жь мьн хьлазбэ, эзе hэр'ьм, тö qэ зани эзе hэр'ьм?

—Те тә'тка трида һәр'и, —Карпис бь лаqьрди бәр гьлие Геворгда һат.

— Дьве: „фьр'ина мьришке һ'әта кадинейә". Те һәр'и Филаделфиае, Вашингтоне, йане жи Нйу-Йорк'е.

— На, бьра щан, р'йа мьн ве щаре дурә.

— Э, һайде бьра һ'әта бәр дәве океана Э'дьлибә, әм бежьн Лос-Анжелосе.

— На, на, Карпис щан, әзе һәр'ьм, әзе һәр'ьм щики дур, лап дур. —Геворг готә Карпис у пер'а жи к'аг'әзе дәсте хwәда бәр позе wи бьр-ани.

Карпис дәсте хwә авит к'аг'әз, wәки дест бьр'әвинә, ле Геворг дәсте хwә бльнд кьр, wәки дәсте һәвал нәгьһиже.

—Э, аqьле тә чокаданә. Wәки öса нибуйа, те wи р'үгölие сьпи, мина мәрьве сör'пек'әти, бьк'әтайи нава маље, т'әне бьлиста у дәри жи сәр пьште бьһишта? Дә, ч'әве qәде корбә, бьра гангьстерәк дәwса мьн тәва дәрк'әта, мьне һежа һ'але тә бьпьрсийа.

—Гангьстер на, һ'әвт говәк баве гангьстера жи бенмьн нькарьн. Иро т'әзә хуна щаһьлтие мьпва дьбәзә, мьне т'ьре әз т'әзә бәр дawa дйа хwә к'әтьмә, Карпис.

—Э, бе тö сәр поч'ьке шин дьви, иди.

—Бьра гьлие тәвә, —Сәйад һеса готә Карпис, мина тьштәки бежә: "Тә т'ьре әз лаqьрдйа дькьм, на„. Әз кö чум—һежа те бежи "сәр поч'ьке„...

—Сәйад, тö дьвежи Лос-Анжелесе дуртьр. Э, wәки öсанә, готьна тә дәрте, те һәр'и wәлате дәрәкә.

—Чawa "wәлате дәрәкә„? Чьма әва wәлате дәрәкә нинә.

—Тӧ бынэлуе Америкае нини, нэ бажарване Штатед Йэкбуйи?

—Эм бежьн ӧсанэ.

—Дэ wэки ӧсанэ ,тӧ кӧ жь Штатед Йэкбуйи hэр'и, эм бежьн, Франсиае, wи чахи h'эсав дьвэ, wэки тӧ дьчи wэлате дэрэкэ.

—На, эз начьм wэлате дэрэкэ, нэ жи Америкаеда дьминьм.

—Р'э'мэ ль баве тэвэ, Сэйад, бэсэ мын к'амчоки, те бежи, чька к'ӧда дьчи. —Карпис бь тэhэрэки ӧса гот, чawa мэрьвэк бэр hэqбэре xwэ бе р'ае, т'эслим бьвэ.

Сэйад бь мэлули, эв т'эслимбуна Карпис дэрщ нэкьр у диса сэр к'ефа бэре гот:

К'ӧда дьчьм? —Эзе hэр'ьм wэт'эн, wэт'эне кал у бава, тэ ищар фэ'м кьр?

—Баво, wэлат к'ӧ ма, те чawa hэр'и wьра?

—Чьма тӧ к'ижан wэлатир'ани?

—Эз wэлате кал у бавар'амэ, wэлате тэ жи, эз дьвем, алие Qэрсейэ.

—На, Карпис щан, эз жи заньм, wэки эw wэлат дур майэ. Эзе hэр'ьм wэт'эне кал у бавайэ т'эзэ, dhэ р'аст wэт'эне эwлэдед wанэ т'эзэ. Эзе hэр'ьм Эрмэнистане, Эрмэнистана Советие.—Сэйад бь дэнгэки ӧса hелэ кьрэ гази, тэе бьгота qэй hэвале wи гӧhа гьранэ.

—Hэма ӧса ньшкева?

—Эре Карпис, hэма ӧса ньшкева. —Сэйад гот у мина тьштэки, п'эрча дьле wи дани. Эwи Карпис h'эмез кьр у бьр, к'елэка xwэ, ль сэр чарп'ае да р'уньштьне.

—Карпис, —Сэйад эшqэ-эшq дэст бь гьлийа кьр,— эмэ иро мала Арамда р'уньшъбун, мэ hэw ньhер'и ч'ошта мала wаш анин. Арам р'ожнэма "hайреник'и зайш„ hьлда, hьнэки ле ньhер'и у ньшкева бу qир'ина wи:

—Сэйад, тэ дьгэр'ьн!

—К'и мьи дьгэр'э?—Мьи же пьрси.

—hарут' у Шушаник.

Тэе бьгота бьруске ль qафе мьи да, h'ьше мьи чу у мина мэрьвэки сэwдэсэри ль Арам нhер'и. Эве тэ жи. эз дьвем, эва йэка т'эг'мин кьр, э'щевмайи, шаш у мэт'эл гот:

—Чь тэ qэwьмн, Сэйад? Мьи хwэшие хwэ кьрьн, эwана Сэйадэки дьи дьгэр'ьн. Нэ ахьр тё кёрманщи.

h'эрч'а эз заньм нэ наве баве тэ hарут'э. нэ жи наве дйа тэ Шушаникэ.

—На, эwьн, Арам, эwьн.

—Эw к'инэ, Геворг.— Арам шаш у мэт'элмайи жь мьи пьрси.

—Де у баве hэвале мьни Геворгьн, hэвале мьни зар'отиейи э'зиз, бьре мьни беп'ар, ах у кована дьле мьи. У мьн дэстпекьр, Карпис, гьлие мэ у мала баве Геворг, гьлие хwэ у Геворге hэвале хwэ йэко-йэко Арам у нэфэре мала wанр'а кьр.

—Ищар нhа тё дькари we сэрhатие мьнр'а бежи,—Карпис бь фэсал, hеди-нэрм Геворгр'а гот.

—Эре Карпис, эзе иро т'ам бежьм, дьле хwэ р'эh'этькьм. Бэри шэр'е h'эмдьниаейи э'wльн мала мэ у чэнд малед кёрманща гёндэки эрмэнйа, гёнде Мэврэкеда дьман.

Әw ль qəза Qəрсе, нəh'ийа Дигор'е бу. Гöндəки шеш бу, т'əв те бира мьн, əзи wи чахи 10-12 сали бум. Әw сала 1920-и бу, əме щарəкə дьне бьр'əвиана. Дора гöнде мə чайр-чиман бун. Баһаре ə'рд бь һ'əзар awази дьхэмьли. Т'əбийəтəкə öса хwəш ль гöнде мəбу, wəки эвара, тари дьк'ətə ə'рде, де у бава эм анщах дьбьрьн мале. Сьве һ'ə-та эваре əмə дəвра бун. Паше əз у Геворг бунə бəрхване мəһ'əла мə. Мала мə һəрда р'əх һəвбу. Де у баве Геворг к'ьриве мала мəбуи. Чахе иди əзи мəзьнбум, де у баве мьн һежа шьровəкьрьн чьма наве мьн у Геворге Һарут' йəкə. Чахе əз дьне дьк'əвьм, апе Һарут' у мəт'а Шушаник п'ərч'е хас, к'ьшмиша, qəндə шəкьр жь дьк'ана гöнд дь-к'ьр'ьн у тенə ч'ə'вр'онайа мала мə. Һəма we р'оже жи qьрар дькьн наве кöр'е апе Һарут' ль мьнкьн. Гаворг са-ләке жь мьн мəстьрбу. Бона мə жь һəв щöда бькьн нə-фəред малед мə жь мьнр'а дьготьн Геворге ч'ук, ле һə-вале мьнр'а—Геворге мəзьн. Мьн у Геворг пари нан бей һəв нəдьхар. Гəлə щара əм шəве жи, йан мала мə, йан жи йа wанда р'адьзан. Шəбəqе сьве һəване мə т'ьжи хöрək дькьрьн у əм һəрдö дьчун бəр бəрха. Дə нщар һ'əта эва-ре мə к'еф у лаqьрди дькьрьи, виали-wиали дьбəзиан, к'ьлам дьготьн у дьр'əqьсии, п'ьнщар'а чоле дьхар у бəр-эваре һежа бəре бəрха дьда гöнд. Те бира мьн, чахе баһаре шьли гəлə дьбарин, гази мьн у Геворг дькьрьи, wəки əм сьнга бьк'öтьн. Сьнг жи ви тəһəри дьк'öтан. Сьнге дар, йане жи һ'əсьн данин. һəр йəке мə мек'öтək жи дьданə дест у əм пешбəри һəв дьсəкьнин, мина дə'н бьк'öтьн, мə сьнг ə'рдеда дьк'öта у пер'а жи дьгот:

„наве мьн Геворг, наве тә Геворг, сьнга бьк'ётьн-сайи р'әwастә„.

Шәр' дәстпебу у мьн у Геворг жи h'әта-h'әтайе хатьре хwә жь зар'отйа ширьн, э'мре бе хәм у хиал хwәст. Чь сәре тә бешиньм, әм шәвәке бәр Ава Р'әш жь к'оч'а qәт йан. Әм бәрбь дәшта Р'әwане, бәрбь Гёмьрие дьр'әвйан. Шәва тари бу, qьрч'ә-qьрч'а гёлла. Hесире әрмәнийа у әздийа да нава Ава Р'әш. К'и чу, к'и ма. Гәлә we шәве хәньqин. Әз у Геворг т'әне ман, ле әм жь hәв нәдьqәтйан

h'әта әм бьрьн—Гомьрие авитьн сewихане. А ль вьра гәрә әз у Геворг hәв бьqәтйана, wәки иди h'әта-hәтайе hәв нәвиньн. Р'ожәке Геворг ньшкева хwәва чу у хwә авитә э'рде. Р'әнг ле спич'оләки бу. Мәрьвед мәзьн hатьн, доре гьртьн, паше гази дохтьр кьрьн. Готьн, wәки нәхашийа wи холорә. Чәндәки шунда әз пе h'ьсйам, wәки hәвале мьн иди т'ёнә, мьрийә. We шунда мәрьвед әмьрк'ан әз у чәнд hәвала hьлдан анин вьра у чаwа дьвини әзн h'әта иро жи ль вьрьм.

Пәй ван гьлийар'а Геворг жи, Қарпис жи әмәки дьреж хәбәр нәдьдан. Пешйе Қарпис пьрс да Геворг.

—Wәки ёсанә әwе ль Геворг дьгәр'ьн у әw йәк „hайреник'и зайн„-да ньвисинә, әw де у баве Геворге hәвале тәнә?

— Әре, hәма хут әwьн. Чь кё дәphәqа wан у нәфәред мала wанда р'ожнәмеда нвисинә hәма хут дәphәqа де у бав, нәфәред мала Геворге hәвале мьнданә. Зани чь,— Геворг щур'е хәбәрдана хwә гёhаст у звьр'и сәр Қарпис,— гава дьне, бәри hатьна тә әз hатьм мале, мьн р'ож-

нәме ньһер'и у wәлате мә к'әтә бира мьн. Паше, мьн т'ьре әз у Геворг бәр бәрханә, мә дәсте һәв гьртйә, әм к'ьлама дьвежьн у дьр'әqьсьн. Әз паше сәр мьле хwә звьр'им: нә Геворгә, нә жи wәлат.

Өсанә, тә р'аст qьрар кьрйә һәр'и wәт'ән, Әрмәнистане? Карпис жь Геворг пьрси.

—Р'аст у т'ам, Карпис Әзе бефьтийа, мьрьн те т'өнәбә, һәр'ьм. Дьвәк де у баве мьн, хушк у бьред мьн жи саг'бьн. Әгәр иди wан нәвиньм жи, әзе хwә де у баве Геворг бьвиньм. Әw бун, әw көр'бу. Wәхта иро әwләдс wан т'өнә, әw һаж we йәке ниньн, чь фьрqи, әзе бьвьм әwләде wан. Әз чьqа эт'им мам. wәлате хәрибда мам, бәсә. Әз жь ви э'мри иди ащьз бумә. Йәке жи, ве р'ожнәме агьре дьле мьн т'әзә гөр' кьр, әз иди ль вьр тәйах накьм. Мәсәла щьмәт'е дьве: „Һәр тәйрәк р'әфе хwәр'ә дьфьр'ә„. Р'астә, ль вьра әрмәни һәнә, мьн жь бьре хwә дәрнахьн, ле нә ахьр әw жи һ'але мьнданьн, әw жи мина тәйре бе п'әр' у баскьн, әw жи, п'ае п'ьр'е, эт'имьн, хәрибьн....

К'әла Карпис жи т'ьжи бубу, әwи иди нькарьбу, нә жи дьхwәст пешийа чуйина Геворг бьгьрта.

— Тәр'а ог'ьрбә,— Геворг щан,— wәхте р'абуне Карпис гот.— Әзе һәр'ьм, сьве сәр тәда бем, чька әм чаwа дькьн. Гәрәке к'аг'әзе тәйә чуйине бенә чекьрьне.

П'еләке шунда фьр'ьнда Геворг теда бәре хwә дабу Т'фаqа Советие.

EZDIKI.COM

ДОСТЕ МӘ

Wан сала досте мә, маләкә әрмәнийа, жь Дере (Эщ-миазин) п'етәке хwә данин гönде мә. Йале мә ч'йа бун-мерг у чайир. Баһара у һавина һ'әзар т'әрзи, һ'әзар awа-зи кölилк дәрдьк'әтьн, чарһьлqә дьхьтхьтин у тәе бьгота халичәкә мәзьи ль п'еша ч'йа, ль бәста р'ахьстьнә. Бона моза жи әв лазьм бу—кölилк. У чьqа кölилк гәләк буна, һаqаси жи һьнгьв бол бу. Һәта нһа жи öсанә. Чахе баһа-ра бәрбь йале мә дьчи у хwә дьди бльндае Аг'баране у Әләгәзе, һәрдö qәрахе р'е шаранге п'етәка дьвини. Тö qәй дьвежи кәре пәзе к'öч'әраньи, wәки wан дәра бьр'-бьр'и буна у дәсти гәрме к'әтьнә к'орие. Т'әне дәwса конед р'әш будкед дарина бьч'укьи. Бawарки фьрqийа мәрәме хwәй-пәз у хwәй п'етәкед дәшта Арарате жи кемә. Һәрдö жи баһара у һавина дьчьи зозане бльнд. һәрдö жи пайиза у зьвьстана вәдгәр'ьн мале хwә. Дьвәк һьлгәр' у дагер'а wан анәгори һәв һьнәки зу йане дәрәнгбә, ле нета чуйин-натьна һәрда жи йәкә: һасьле һьлдьн. Е ә'wльн һасьле жь дошани һьлтиньн, е дьн —жь моза.

Wи чахи һе автомшинә кем бун: һ'әзара щарәке, т'әк-

т'ука йале мə к'ьвш дьбун. Əм иди hини wə'де hатьна досте мəйə хwəйп'етəк бубун. Незикайе hатьна wан мала мəда иди дəрhəqа wанда дьбу хəбəрдан. Чахе əw дəрəнг дьк'ətьн, əм ч'ук у мəзьнва к'амч'о дьбун, дьк'ətьн т'əфək'урйа wан. Йəки дьго: „Гəрə нhа hатьбуна гəло чь qəwи hе наен к'ьвше? Е майин дьго: „Həрсал ваи чаха зува hатьбун". Бь созəки, чаwа мəрьв hивийа хəрибе хwəбə. У чахе желва, р'йа шошеда автомашинəкə баркьри хане дькьр, əм зар'о дьр'əвинə малe у мə дькьр həйдадə.

— Мьзгинийа мə досте мə hатьн!

Щарна готьна мə р'аст дəрдьк'ət, шарна — дəрəw, ле зу йан дəрəнг досте мə дьhатьн у əм ша дькьрьн.

Дö от'ахе мə həбун: мə йəкер'а дьго йа мəзьн, йа дьнр'а — ч'ук. Həма öса бу: от'ахəкə мə анəгори йа дьн мəзьн бу. Дəстхwəда, эме шьг'арəке, мə от'аха ч'ук вала дькьр, wəки досте мə бьк'ьшьне, теда шиwарбьн. Орт'а həрдö от'ахада сьвдəрəкə кембəр бу. Дəре həрдö от'аха həв дьнhер'и. Öса дəрдьк'ət, wəки малəк дьhат сəр йа дьне. Ле т'öшар дьлтəнги т'önəбу. П'етəк жи həма р'əх мала мə р'ез дькьрьн.

Бона qəwмти, хун-qьнетийа незик бьдьн к'ьвше, əви гьли нава щьмə'та мə к'öрдада дьвежьн: "Фьланкəс, hун сəр ав-агьрəкинə". Йа мала мə у досте мə həма хутви щəлəби бу. Тə həw дьнhер'и досте мə —Артуш дзйадзйа (мə зар'а бь щур'е т'ьлвисвана щарна öса жер'а дьгот) дйа мьнр'а дьгот:

— Хушка Қаре, qə дəwe тə həйə?

— Пи ла ч'э'ве мьн р'ьжиае,— дьбу щар'ина дйа мьн,— дэw зэ'фтьр чь hэйэ. Бьре Артуш, гöне мьн нинэ, hун h'эвт-h'эйшт мэhа мэ щьhе дьвьн-дьчьн, hьлбэт эзе бир бькьм тö чь харьне h'ьз дьки. Эвэкэ, тö h'эвэки сэбьркэ, h'эта хушка тэ гьраре че дькэ.

Эмэки шунда гьрар диза hэр'ида сэр тэндуре дьк'элийа.

Щарна жи к'öлэфта апе Артуш — хатйа Забел дйа мьнр'а дьгот:

— Каре щан, wэрэ эм иро саваре гошт чекьн.

Бира мьнданэ: чахе диз даданин сэр тэндуре hежа дьбу „шэр' у дэ'we" дйа мьн у хатйа Забел. Эwe дьгот: "Эзе гошт у р'ун биньм„ йа дьне дьго: "Эзе...„. Аг'рие йэке жь wана алт' дькьр, ле т'эва зэ'фтьр дйа мьн созе хwэ дани сери.

Забел щан,— эwe дьготе,— hун мэрьвнэ меваньн, жь мал-h'але хwэ дур к'этьнэ. Чахе эмьк hатьн мала wэ, гöне мьн стуйе тэбэ, дьле тэ чаwа дьхwэзэ —öса жи бькэ.

Дö зар'е досте мэ hэбун: йэк кör' бу, йа дьн диз. Лэма дьвен: „Зар' ч'э'в дьдьн мэзьна". Мэзне мэ hэв h'ьз дькьрьн ,qэдре hэв заньбун, мэ жи бе hэв пари нан нэ дьхар.

Бэрээвара, wэ'де hатьна голька, гар'ане, пез зар'экэ мала мэ дьчу нава гönд, wэки h'эйwане мэ вэqэтинэ — бажо бинэ мале. Зар'е мала мэ жь ви шöхöле hэрр'ож э'щьзайи дькьрьн, ле кör'е досте мэ —Жоржик гэлэки р'öh'мал бу: hэла he р'о нэдьчу ава шьвка хwэ hьлдьда

у дьчу пешийа мел. Э'щев эw бу, wэки эwи мэ р'ьндтьр гольк, ч'елэк у пэзе мэ нас дькьрьн. Эварэке тьштэки wa qэwьмибу. Ч'елэкэкэ мэйэ ч'ьлэк hэбу —т'ер буйа, бьрчи буйа нава гöндда жь р'е дадьгэр'йа, дьк'этэ зэвие щинара. We эваре жи дьк'эвэ зэвийа гöндики мэ. Wэхта дьк'эвэ зэвие — кöр'ке хwэйе мале кэвьрэки мэзьн hьлдьдэ у qафе ч'елэка мэ дьхэ. Жоржик жи сэр ч'елэке qайил навэ, кöр'ькр'а чэнд гьлие нэр'е дьве:

— h'эде тэ чийэ тö ч'елэка мэхи.

Гöндие мэ гэлэ h'энэкчинэ, т'эг'мина hуморе бал wан п'ьр'э. Щарна мэрьве дэрэкэ дэрhэqа гöндие мэда дьвен: "Эwед qэрфэ-qуч'к„, йане "навэ бь нуч'ькьн„. Зар'е гöнде мэ жи öса зирэкьн, гьлие э'щев жь wан дэртен, гьлие öса, чаwа дьвен "h'эвт п'ут hьнгьв наен харьн„. Эв гэде гöндие мэ жи дэqа кöр'е достe мэда дьде:

— Ло, ло, хwэде к'ör'а ч'елэк дайэ wэ, hун анщах мозе фэqир бьдошьн.

Бь созэки ,гьлйе wан лэв дэрбаз дьвэ, hэрдö дьгhижьн hэв. Эз у hэрдö бьре хwэ мэзьн чунэ сэр гэдэ шер'. Зар'е т'аг'а wан жи бэрэв буи, пьшта щинаре хwэ гьртьн. Бу шэр'эки гьран: е сэри ле шькэст, е сэр-ч'э'ве wи h'эр'ьшин, е т'опал бу...

Апе Артуш у хатйа Забел кöрманщи заньбун, фэ'м дькьрьн, ле хэбэр нэдьдан: дьтьрсйан — we шашийа бькьн йан шэрм дькьрьн — ньзам. Ле hэрдö зар'е wан — Щемае у Жоржик мэр'а кöрманщи хэбэр дьдан, у öса хwэш у ширьн, wэки мэрьв т'ьре зар'е к'örданэ.

— Бал мэ жи,— хатйа Забел дьгот,— hэрдö hэвр'а

щарна кӧрманщи хәбәр дьдьи, илаһи, чахе гьлики wаниһ дьзива һәбә. Бой ве йәке жи, wәхта әw у зар'а шәр' дькьи, wанр'а дьвен: „кӧр'е к'ӧрда".

Әз бь хwә гәләки бӧрщдаре апе Артушьм. Әwи һ'ӧб у һ'ьзкьрьи р'ӧһ'е мьнда бәрбь к'т'ебе бәдәwәтие пешдә ани. Р'ожәке, чахе апе Артуш, мина хwә һәрщар, бәр дери сәр к'ӧрси р'уньштьбу — к'т'еб дьхwәнд, әз жи һ'әйр мабум, мьи ле дьнһер'и. Әwи әз т'әг'мин кьрьм, ч'ә'ве хwә жь р'уп'әр'е к'т'ебе бьр'и, бәрч'ә'вк һьлбьр'ин данин сәр ә'нйа хwә у бь дьловани мьнр'а гот:

— Дьхwәзи к'т'еба бьхуни?

— Әз соро-моро бум, мьи әмәки ньзаньбу чь щаба wи бьда, ле паше беһ'әмди хwә гот:

— Әре.

—Дә wәки ӧсанә.—апе Артуш к'т'еб сәр һәвда qат кьр у дьрежи мьи кьр,— һане әве к'т'ебе һьлдә, бьхунә, хут бона зар'е мина тәйә.

Мьи к'т'еб жь дәсте апе Артуш р'әванд у чьрqас кьр: хwә шаш кьр у р'азибуна хwә жи нәдае. Әз чум сәр щиньвине хwә вәләзйам у һ'әта шәв дәрәнг ь'ащә-ь'ащ хwәнд. К'т'еб гәләки мьи хwәш һат. Тьште ӧса э'щев теда ньвисибун, wәки шәв жи һатьи хәwна мьи. Те бира мьи, к'т'еба "Аладин у ләмп'а батьни„ бу.

Р'ожа дьне, чахе мьи к'т'еб ль апе Артуш вәгәр'анд, әw шаш у мәт'әл ма:

— Чawa, тә т'әв хwәнд?

—Әре, апо, —мьн щаба wи да, —мьн h'әта к'ӧтасие хwәнд.

— Э'фәрьм, э'мре тәйи дьрежбә.

Әз бь ваи гьлийа эп'ещәйи бабах бум, чаwа дьвен, „бәр хwәр'а чум".

— Хwәш бу?— We шунда апе Артуш пьрси.

— Гәләки, гәләки...

— Дә wәки ӧсанә,— апе Артуш дәсте хwә дә сәр мьле мьн у h'әйири ль мьн иhер'и,—мьнр'а шьровәкә, чька к'т'ебеда чь нвисинә.

Мьн дәстпе кьр жер'а чь хwәндьбу — т'әв гьли кьр. Ле шәрмана хwидане сәр мьнр'а авитьбу. Мьн ӧса зу-зу хәбәр дьда, wәки апе Артуш мәщбур бу гьлие мьн бьбьр'ә.

— Лоз нәк'әвә, h'әмде хwә бежә.

Иди h'әмд к'ӧ hатьбу. Мьн диса кьрә хьләбьл, авитә сәр hәв. Hә wи чахи, ни жи нha бир найньм мьн чь гот. Hәр wәхтәке апе Артуш дәй ль мьн кьр:

Бәсә, те к'ьвше аqьли. Wәки т'ьмє к'т'еба бьхуни— мәрьвәки баше тә дәре.

—Qә диса к'т'ебе тә hәнә? —Мьн иди моләт нәда апе Артуш.

— Чьqа бежи. Тӧ т'әне qочахбә бьхунә, чи тәр'анә.

Апе Артуш пәсне мьн бал дйа мьн, баве мьн жи да:

— Әз э'щевмайи дьминьм,— әwи wанр'а гот,— wәки зар'е wә ӧса зирәкьн, аqьльн. Hәла бьнhер': әрмәни нә зьмане wани дейә, ле кӧр'ке wә иро сәрәщәма к'т'ебәкә

öса шьро вәкьр, wәки дәгмә зар'е мә әрмәнийа öса р'ьнд бежьн. Чawa те к'ьвше фьрасәт, аqьле зар'ед wә жи мина hәwa вьра зәлалә у ләма жи hәр занәбунәкә т'әзә теда р'ьнд хане дькә, щи-wар дьвә.

We шунда иди әз бум мот'ащ-бәнгие к'т'ебе бәдәwәтие. Мьн щарна дәрсе хwә нәдькьрьн, ле к'т'еб дьхwәндьн. Апе Артуш жи гәләки дьхwәнд, ле пе бәрч'ә'вка. Hавьжйа мьн гәләки wан бәрч'ә'вке wи дьhатьн. "Хwәзьла әз жи т'ае апе Артуш бума,— мьн щарна дьле хwәда дьгот,— у мьн жи пе бәрч'ә'вка бьхwәнда". Мьн hәw т'ьре пе бәрч'ә'вка к'т'еб hе хwәш теиә хwәндьне у мәрьв hәр тьшти hе фә'м дькә. Мьн т'ьре апе Артуш кö haqa гьли занә—әw т'әв h'öнöре бәрч'ә'вканьн, "Ле wәки h'öнöре бәрч'ә'вка нибуна,— мьн хwәхwә хwәр'а дьгот,— иди апе Артуше чьма т'әне wәхта хwәндьна к'т'еба бәрч'ә'вк бьдана бәр ч'ә'ве хwә„.

Дәстбь шәр'е wәт'әние бу. Гöhастьн к'әтьн э'мре мәрьва. Э'мре мала мә у досте мәйә э'дьли жи хьрав бу. Саләке шунда әм пе h'ьсйан, wәки көр'е досте мә бьрьнә әскәрие, шандьнә пешә'ние. Hьлбәт wи чахи де у баве мьн р'ьнд фә'м дькьрьн шәр' чийә, чь дькарә бинә сәре и'санәт у ләма жи hәрт'ьм h'але достед мәда дьгьрйан.

—Әз ина накьм Забел тәйахкә,—дйа мьн дьгот. —Жоржик бәр öндабә, же бьqәтә у Забел жи саг' бьминә.

—Э, жьньк,—баве мьн бәр гьлие weда дьhат,—wәки саг' нәминә we чь бькә. Чьма көр'е we т'әнейә, көр'е гәләка чунә бәр шер'.

— Э нә әwә-әw көр'ә,—дйа мьн т'әqьл дьда сәр хәбәрә

“əw„. Дьхwəст бежə-т’эне кӧр’эки wанə, йа wан дһа чэтьнə.

Те бира мьн: мə пайизэке ч’еләка хwэйə Мьрщан гиһати фьрот (дэбра мə кем бу). We чахе жи достед мə у илаһи, Жоржик к’этьн бира мə.

—Һəй гьди, һа, əва ч’еләка Жоржикə, сэр Мьрщане əwи хwə да к’ӧтане,— бьре мьни мəзьн бир ани.

—Р’астə, wəхта к’этьбу зəвйа мала Һ’əсəн.

У һəр нəфəрəкə мала мə гьлик жь Жоржик бир ани, һəр йəки һ’ьзкьрьн-һ’ьзрəта хwə һьмбəри wи диһар кьр.

—К’аре Артуш сэр ч’э’вабə —р’ожа дйа мьн гьрар чедькьр—баве мьн дьгот,—əва харьна wийə.

—Дьвəк qə иди вьрда нəен? —Дйа мьн бь тьрс у хоф жь баве мьн дьпрси.

—Ле we нəен, хwə дьнйа wа наминə. Тə һəw ди шəр’ хьлаз бу, Жоржик жи хер у шайи ль wан вəгəр’йа... Р’ожэке жи те бьвини —автйа досте мə һат бəр дери...

Чахе баве мьн wа дьгот, шабун дьк’эт дьле мə, бэнгэ дйа мьн жи хwəш дьбу.

—Хwəде дəпге тə бьбһе, —əwe дьгот.

Һ’эта шəр’ хьлаз нəбу досте мə нəһатьн к’ьвше. Салəке пəй шер’р’а досте мə бь автйа баркьри һатьн, ле, һ’эйф, бе Жоржик. Əм зар’о мина бəре ша бун, чунə пешйа wан. Ле де у баве мьн, хушк у бьре мьнə мəзьи бəри т’эва пьрс у пьрсйара Жоржик кьрьн у чахе пе һ’ьсйан əw һе жь шер’ вəнəгəр’йайə—мина досте мə wана жи мə’де хwə кьрьн.

— Ӏун чьма нәдьӀатьн, ч'э'ве мә р'ӱа ӳә қәр'ьмш,— дйа мьн досте мәр'а гот:

—Қаре щан,—хатйа Забел дәстпе кьр,—мьне чаwа дәре мале, Ӏ'әйате дада у әз бьӀатама. Ле ӳәки Жоржике мьн бьӀата у дәри дадайи буӱа... Әз нӀа жи нәдьӀатьм, иди Артуш гәләки мьда к'әт, го: „Әме Ӏәр'ьн, бина тәе дәре, те зар'е к'ьриве мә бьвини".. Мәрьв дьве бина мьнә дәрнәе—әзе бьмьрьм. Чьма әз Жоржике хwә четьрьм? Дә бьра хwәде р'өӀ'е мьн бьстинә...

Хатийа Забел дьгот, дәрде хwәр'а дьлубанд, ле т'ьме жи аг'рийа — аг'ри бәнгзе ӳе ӀьнәкиӀ хwәш дьбу у мина тьштәки, әw п'әрда дәрд у көла дьқәлашт у тәе бьгота дьнйакә дьне пешийа ӳе вәдьбә.

— Ле Жоржике мьне бе, ӳе ә'сә дайка хwә вәгәр'ә. ӳе бефьтйа хwә баве Ӏ'әмеза мьн. Т'әне әз ньзаньм әw йәке зу бьқәwьмә йане дәрәиг. Тьрса мьн ӳе тьрсейә, wәки Ӏ'әта Ӏьнге тәйах нәкьм.

Сал дәрбаз дьбун, ле Жоржик вәнәдьгәр'йа. Досте мә жи саләке дьӀатьн — дө сала хане нәдькьрьн, дө сала сәре хwә нишани ӳе дьдан — саләке „өнда" дьбун. Хатйа Забел у апе Артуш иди гьран бубун, п'ор'е сәре Ӏәрде жи сьпи бубу. Щема жи иди гӀиштибу.

Wәхтәке иди досте мә хане нәкьрьн: саләк, дөдө, сьсе, чар дәрбаз бун, ле иди нә дәнг бу, пә Ӏ'ьс.

ГөӀастьн к'әт мала мә жи: чаwа щущьке ч'ьвика фьр'а дьк'әвьн, Ӏәр йәк аликида дьфьр'ә, өса жи әм мәзьн бун у р'ӱа ә'мьр Ӏәр йәки мә аликида бьр: хушкәкә мьн мер кьр, чу гөнде щинар, хушк у бьраки

мьн чун шәһәре Т'ьвлисе, әз —Ереване... Бь гьлики, мала мәйә гьран, wәки wәхтәке зьмин же дьһат, бәрә-бәрә хали бу... Ле дәрде һәри гьран — мьрьна дйа мьн бу, wәки мал жи, р'өһ'е мә жи хали кьр, к'әсив кьр.

Р'ожәке әз у дө һәвалава жь Ереване чунә Һоктемберйане меванийа һәвале хwәйи чара. Дә, wәки һәвал-һогьре зар'отие, р'ожәкә хwәш, бона к'ефа дьне р'асти һәв бен — we һ'але wан чьбә: иди жь к'әна, жь лаҷьрдйа, чаwа щьмә'т дьве, "әм зьк бун„.

Р'ева, чахе автие хwә да нава Дере, ньшкева досте мә к'әтьн бира мьн у мьн беһ'әмди хwә ль һәвала кьрә гази:

— Гәли лawька, wәрьн әм вьра пәйабьн әме һәр'ьн маләкә өса, wәки һ'әта һун хwәшбьн — бира wә нәчә. У мьн иди „на, на" wан ньлнәда сәр һ'әсев: wәхта автобус сәкьни, бawарки, зоре дәсте wан гьрт у же пәйа кьр.

Бь пьрс у пьрсйар әм чун бәрдәре һ'әйатәкә дәрге we дарин сәкьнин. Мә чәнд щара зәнгьл хьст у эмәки шунда бу ч'ьр'ина дери- бәр мә вәбу. К'өлфәтәкә 40—45 сали пешбәри мә сәкьни у бь дәнгәки һеди пьрси:

— Һун к'е дьхwәзьн?

— Әва мала апе Артуш нинә?— Мьн жи алие хwәда пьрс же кьр.

— Бәле, мала апе Артушә,— к'өлфәте гот у пер'а жи зур' бубу — ч'ә'ве мьн дьнһер'и. Әwe өса мьн дьнһер'и, wәки әз мәщбур бум, чawа дьвен, сөр'а хwә дһа зу э'йанкьм.

— Һун мьн нас накьн?— Мьн жер'а гот.

— Чь бежьм... Мәрьв т'ьре мьн hун щики дитьнә, дөрөфе wә өса насә...

Ле мьн иди qиза досте мә — Щема нас кьрьбу, ле ә'йан нәдькьр.

Мьн бәре qрар кьрьбу сөр'а хwә ә'йан нәкьм—h'әта әw бь хwә мьн нас нәкьн. Ле иди дәрәщәкә өса пешда hат, wәки мьн шәрм кьр dha we к'өлфәте бьдьм щәфе.

— Нә әз Wәлимә, көр'е...

Щемае хәбәра „көр'" дәве мьда „гьрт у хwәхwә гьлие мьн т'ам кьр„.. апе Ә'мо.

Әwе шабуна дәст хwә hәв хьстьн, да пешийа мә у h'әта әм h'әйата дьрежр'а гьhиштьн бәр дәре мале — р'ева. мина тьштәки, хwәхwә хwәр'а дьwәк'ьланд:

— Wәй! Дае у баво we чьqа шабьн.— У hәй вәдьгәр'йа мьн дьнhер'и. Чьqа мәзьн буйи, чь бәжн к'ьшандийә. Зар'отиеда йәки qьти-qальн буйи, стөкөр тәва т'өнәбу. Иди ә'йни буйи мер, баво, дае чәтьн тә нас бькьн, ньзам, ньзам....

Әм шушәбәнер'а чун hөндөр'е от'ахе. Мьн дәстхwәда хатйа Забел нас кьр: диса әw к'өлфәт бу, ле п'ор'е серийә кәw иди чил у qәраш дькьрьн, qәрч'ьмоке сурәта жи— dha гәлә у к'ур.

— Дае, те нас бьки?— Щемае гот, хwә да алики, wәки хатйа Забел р'ьнд бьвинә у дәсте хwә дьрежи мьн кьр.

Хатйа Забел стойе хwә сәр к'еләке хар кьр, р'әхе левада вәбәшьри у өса h'әйри, өса гөнә у бь щур'әки hивикьрьне мьн нhер'и, wәки гөне мьн пе hат, к'әла мьн

т'ьжә бу. Ви тәһәри т'әне дайк дькарыи әwләд бьньһе-р'ьн, әw жи әw дайк, к'ижана дәрде гьран динә, ле һәла һе гөмана, хwә т'ам жь э'мьр, пашwәхтие нәбьр'инә. Әз we жи бежьм, wәки мьн иди т'әг'мии кьрьбу, wәки Жоржик һәла һе вәнәгәр'иайә. Иди чь щайиз бу мьн пьрс у пьрсйара wи бькра, дәрде wан т'әзә т'әв р'акьра. Мә бе гьли жи р'ьнд жь һәв фә'м дькьр.

—Нькарьм бежьм, бьбахшиньн...

—Дае, —Щемае бәрбь де гав да, —нә тә у баво дө эва-ре бә'са wан кьр..

—Пи! Дьвәк көр'е Кара мәйә?

Щема вәбәшьри у бь сери гьлие де избат кьр.

—К'ижанә? Wәли нинә? —Хатйа Забел гот, жь щи р'а-бу у ньзам иди өса р'е дьчу йан ньшкева, жь we qәwь-мандьне өса ле дәст да, һыиәки т'ьр'си, wйали-wйали мелбу у хwә мьнр'а гиһанд. Эмәки әз жь һ'әмеза хwә бәрнәдам. Паше мьле мьн гьрт —әз бьрьм к'еләка хwә дамә р'уньштьне. Әw иди лawька нәбу хwәйи. Щема бь wанва мьжул бу.

—Малавано, —хатйа Забел бинч'ькиайи, мина мәрьвә-кә бьбәзә, йәкхәбәр мьнр'а гот, —wә чьма өса кьрийә к'афьрстани, чьма qә дәри мә вәнакьн. Һун qә навен ка-льн, пирьн, чька мьрьн, ман, әм һәма щарәке сәрики бьдьн wан...

—Э, дае,—Щема т'әв гьлие мә бу,—нһа э'мьр өсанә, һәр йәк шөхөле хwәва мжулә. Нһа гьшк р'ьнд дьжин, т'ә-ва хwә ль пешдачуйине гьртийә, бона пашwәхтийа хwә дь-

фькьрын. Әw мәрве бәре бун, wәки тә'лн-тәнгаси, р'әв у бәз дитьбун у ләма жи сәр hәв шәwьтибун, бей hәв тәйах нәдькьрын: зәлулие әw кьрьбун qальбәки...

—Дә нщар бежә, hун чawаньн?..

У хатїа Забел йәко-йәко, жь ч'ука h'әта мәзына, бь нав, бь нишан, бь биранин бә'са нәфәре мала мә гьшка кьр. Өса бь к'әл, өса бь h'ьзрәт дьпърси, wәки мын пер'а нәдьгиһанд щаба пьр'се we бьдьм. Бь хwә жи, мина тьштәки, жь we дәме, жь we гаве у дәрәще hьлатьбу, чубу йале мә, гөнде мә, мала мә, ч'ә'ве хwә гьртьбун у чawa мәрьвәки бә'лги жь сәр дев hьлдьи-hәwa ч'їаїә heньк hәщамкә, әwe жи готьне мьн, гьлие мын өса hәщам дькьрын.

—Э, дә бежә, Қар чawанә, Қара хушка мьнә ширын? Әз дьвем әw жи иди пир буйә...

—Дїа мьн мьрийә. —Мьн гот, әлбер'а жь готьна хwә п'ошман бум, ле иди чь фәйдә...

—Тә чь гот? Чawa, Қаре мьрийә, демәк иди Қар т'өнә?

У хатїа Забел бу шарур-бьлбьл, бу агьр-хwә к'әт:

—Чawa, Қаре жи бьмрә, әw ч'ә'ве бәләк жи бьк'әвын бын ах у бәре сар, әw сәwта ширын жи бе бьр'ин, әw к'өбра ширын жи бьне э'рдеда бьтәмьрә.

Хатїа Забел бубу шайирәкә т'ам, дьгот у хьлазбуна гьлие we, готьна we т'өнәбу. Гәләки гот, гәләки лубанд. Қәрч'омәке сурәте we бәнгзәмиши щәwькед синге ч'їа дьбун... Паше, пәй эмәки дьрежр'а, мәрьв дьгот, hьнәки п'әрч'а дьле we дани у дәрбази биранина бу.

—Ах, әw мала wәїә гьран, әw от'ахе wә, әw сьвдәр-

əw к'охе hасьла дəсте Каре, əw хание wəйи qöбə, əw чуйин-hатьи, əw qар'ин-qажина wə, ле həрдəра, həр дəма сəwта Карейə ширьи.. Hha əw мал, əw h'ал, əw дəр чawa бейи we йолə дьчьи? На, бейи we иди чьр'аньи.. Мшна букəкə бе хəмьл, мина шайикə бе дəф...

Əз жи дьгьрйам, Щема жи. Пəй hаqа сале хəрибнер'а тə дьго əз ль мала мə бумə мевани, ль wьрьм, к'охе мəда, хание мəда, от'ахе мəда, бəр h'оза бəрха, к'елəка гольке вьр'ии... У дəиге дйа мьи те, дəиг у h'ьсе мала мə, мала зар'отийа мьи ль мьи т'əсəлə дьвə. Həла he т'ö щара, т'ö дəме, т'ö шйа, пəй гəлə салар'а əз öса хwə нəh'ьсйабум, мьи öса фəр'ьh', зəлал зар'отийа хwə, мала мə р'öh' нанибу, чawa we дəqе. Мьи wəхта мьрьна дйа хwə жи əw дəрд, əw к'əсəр, əw öндабуна мəзьи öса т'əг'мии нəкьрьбу, чəwa бал хатийа Забел. Дəрде мьи т'əзə бубу. Ле мьи т'əг'мин кьр, wəки доста мəйə пирə дьлкован жи we дəме дəрде хwəйи həрр'о, həргав бир кьрьбу... Əwe h'əта чуйина мə жи кör' бир нани, т'ане наве дйа мьи сəр леве we бу.

... Дəрде мьи т'əзə бу.

...Пире дəрде хwə бир кьрьбу.

Ереван, с. 1964.

EZDIKI.COM

МӘЗӘЛЕ ӘСКӘР

Р'ожәкә һавине бу. Асфалта к'уче Ереване дьһ'әлйа. Автомашина мә тә һәw дьго жь гәрма шәһәре гьран дьр'әвә: öса ба гьртьбу. Әмьк феза Һ'әйштәрәке к'әтьн, хwә да п'еша ч'йае Әләгәзе, дьнйакә дьне бәр мә вәбу: Һәwа зәлалә мина ч'ьр'а шир, бина бае һеньк. Ле тьште хwәш әw бу, wәки пәй чәнд мәһар'а мьн ә'зман дит, ә'змане һешини бе сәр у бьн. Мьн шәһәрда һаqа әw ә'зман пәдибу, wәки бир кьрьбу әw һәйә. Әм бежьн гәлә тьшт жь фькра мьн чубу. Бажерда жи т'әбийәта гönд дьһатә бәр ч'ә'ве мьн, ле мьн әw т'ам р'öһ' нәдани: мина хәwнәке. У чахе һе гönде мә дурбу, хане нәдькьр у мьн мерг у зәвне гönде сәре р'е дьньһер'ин, е гönде мә жи т'ам дьһатьн бәр ч'ә'ве мьн. Мьн һәw т'ьре әзи һаqа мәһ р'азайибумә у т'әзә һ'ьшйар дьвьм. Р'оже мьн шәһәрда дәрбаз дькьрьн мьнр'а, т'ьфале гöндир'а, тьштәки öнда бун. Һиибуне бехәмйа зар'отие жь мьн стәндьбу, ле бажер' —азайа нава т'әбийәте. У чахе әз жь шәһәр бәрбь гönде зар'отийа хwә дьчум, мьн һәw т'ьре жь һ'әбсхане дәртем у бәрбь азайе дьчьм.

Әз хwәндк'аре университета Ереване бум, we р'оже

дьчум гӧнд, wəки бина мьн т'ер жь дайка мьн, həвалhогьра дəре, wəки əз р'ьнд ч'йа у банне мə бьвиньм, пе соле xwəйə бьрьqок диса бьдьм сəр wан шьвəр'ед орт'а гӧнд, к'ижанар'а wəхтəке н'ехас дьгəр'йам. Иро жи, чахе дəвə-дəви си саланə əз жь гӧнд дəрк'этьмə, бумэ шəhəлу, ле диса ах у кована мьн гӧндə. Əзи гӧндимə, гӧнди дьминьм, чьмки бь фькьр у мьталə, хəwнəр'ожке xwəйə зер'ин həр'о ль гӧндьм, həр'о меване wейи дьлкованьм. Гəло р'ок həйə, wəки гӧнд у гӧндие мə нəк'əвьн бира мьн?

Əw р'ож дьвəк паше т'əви h'əзара р'оже дьн буйа у жь wан нəhата бжартьне, əм бежьн дəгмə р'оже чуйина мьнə гӧнд бира мьн чубьн, əгəр qəwьмандьнəке нибуйа. Дəрhəqa wеда жи həма əз дьхwəзьм гьликьм.

Не версəк-дӧда мабун əм бьгиhижнə гӧнд, чахе автомашинəк бае xwə hат, wəки мə дəрбазбə. Əw жь гӧнде мə дьhат. Həма сəр п'ьра бьнат'ара гӧнд, автомашинед мə р'əх həв qош сəкьнин. Кӧр'апе мьни Т'ещьр р'əх чəнд мəрьва автомашинеда р'уньштьбу у мьн чаwa бəрawьр кьр-əwə урьс бун: мерəки 50-55 сали, к'ӧлфətəк у дӧ зар'. Т'ещьр сəре xwə п'əнщəра автомашинер'а дəрхьст у бь дəнгəки hелə ль мьн кьрə гази:

—Тӧ həр'ə мал h'əта əм тен. —Пəй ван гьлйар'а əw шундa вəк'ьшийа, ле диса, мина тьштəки п'ошманбə йане жи мəрве гьлйа бир бинə, сəре xwə диса п'əнщəрер'а дальqанд, —Мə шие Мьшир дит...

Мьн пер'а нəгиhанд пьрс у пьрсйара жь Т'ещьр бькьм. Йəке жи нəщайиз бу бəр мəрьвед нəнас əз жи

жь дэсти гьр'э-гьр'а автомашина ле бькьм гази. Автомашинед мэ р'е к'этын.

Һ'эта гёнд версэк мабу у нава we мэзила кьнда гэлэ фькьр у мьталэ һ'ьше мынр'а дэрбаз бун "Чawa мэ щие Мьшир дит, —xwэxwэ xwэр'а гот, —ёсанэ Мьширн саг'э? Ле wэки саг'э-Т'ещьр чьма ч'э'вр'онайн нэда мын?.„ Созэки, мын һэw нһер'и автоажо дыньч'ино мын. Эм иди гһиштьбун гёнд. Мын автомашинэ р'аст ажот бэр дэре мала ане xwэ Гёнд-гёндити һьлшйабун wьра. Эве йэке эз э'щевмайн нэкьрьм. Э'дэте гёндэ: чахе дэрэщэк щинаре wан дэст дьдэ, шинбэ, шайибэ, т'эмамийа гёнд. жын у зар'ава ль wьр бэрэв дьвэ. Эз бона we йэке шаш у мэт'эл мабум, wэки эвед тэ нэ эwэ шин дькьрьн, нэ жи-шайи. К'ёлфэте сэрэ, навсэрэ дора аможна мьно Һ'ьзрэт р'уньштьбун у һеди дьлубандьн. Дэнге wан һэманки дьһат. Мер дора сьвра дьреж р'уньштьбун у к'этьбун qьсэ-qьсэwата. Эзи щаһьл бум, ле чawa мэрьвэки меван xwэндк'ар, wэки йале мэ п'ьр' qэдре wан дьгьртын, бьрьм сэре жоре, нава мере гёндэ бь нав у пандарда дамэ р'уньштандьне.

Щьмэ'та гёнд һьм ша дьбу, һьм жи бэр xwэ дьк'эт. Ша дьбу, wэки мэзэле зьламе гёнди һ'ьзкьри —Мьшир һатийэ дитьне, бэр xwэ дьк'эт, wэки бь избати эw хортс че һатийэ кёштьне. А ль вьрбу, wэки шин у шайи һатьбун-бэр һэв сэкьнибун: йэке тёрёш нэдькьр р'ьк'еви сэр йа дынкэ. Щьмэ'та һ'ьзуре нэ эw бу к'еф бькра, шабуйа, бьстра, нэ жи эw бу шин у мһ'ел бькра. Сьвpэкэ готына wэ данибу: нч'кэ пехарын у эмиш ль сэр бу, ле мэрьв

т'ьре щьмэ't сэр т'эхте qэлие р'абуйэ hатийэ вьра. Т'эне щар-щарна лawька к'ас hьлданин, дöэ'а ль hэв дькърьн, р'э'м р'öh'е Мьширр'а дьхwэстьн у вэдьхарьн. Эwана öса жи р'э'м р'öh'е wан мере гöидр'а дьхwэстьн, е кö чубун шер' у hатьбун кöштьне. Ьь Мьширр'а дэрд у кöле гэлэка т'эзэ бубу...

Мьшир Шэр'е wэт'эниейи мэзьнда бе сэр у бэрэт'э öнда бубу. Нэ'ма wийэ пашьн салэке бэри к'öтабуна шер' жь бажар'эки Украинае hатьбу стэндьне. Т'эва заньбу, wэки Мьшир мерк'ими мьqабьли зэфтчийа шэр' кьрийэ, мерхасикэ зор нишан дайэ у гэлэ орден у медале дэwлэте стэндьнэ. Ле паше чь hатьбу сери, чь ле qэwьмибук'эси ньзаньбу.

—А бе т'ьфално, фэ'ме wэ, зен у сьрафэте wэ чьто зен у сьрафэтэ, wэки hун ише öса зор дькьн.

—Р'э'мэ ль баве тэбэ, Э'рфут, —гöндики мэйи дьнейи сэрэ бэр гьлие wида hат, —wэллэh—бьллэh, эз жи hэма мина тэ дьфькърим. Урьсет hэйло к'öйэ, уже дьнейэ...

—Ло бе к'ö пе h'ьсйанэ Мьшир к'ийэ жь к'öйэ. Баво, h'эйштэрэк вайэ бэр позе мэданэ, ле щарна эмьк дьчьн wьр, дьвен эм жь фьлан гöндинэ, ньзаньи эw гöнд ль к'öйэ, —лawькэки мэйи дьне жи т'эви гьлйа бу.

—Р'э'ма дьле урьси п'ьр'э, —апе Э'рфут ищар дэстпекьр, мина тьштэки бь xwэ щаба пьрса xwэ да, —р'э'ма дьл. hэла бала xwэ бьдьне: h'эйло Украинае гöндие мэ дьгэр'ьн. Бе wэ к'ö заньбу эмэ к'инэ, Мьшир к'ийэ, кöр'е чь бавийэ. Баво, эз сэрэдэрие жь ве э'щеве на-

кьм. —Апе Э'рфут, —дэрсдаре гӧнде мэ —Щьнди шьровэкьр, —зар'е hha зирэкьн, хwэндинэ, жь хер у бера дьне фэ'м дькьн. Эве мэзэле Мьшир дитьнэ wанр'а дьвен "Изгэр'е Сор„.

—"Изгэр'е Сор„ чьтэванэ, р'э'мэ баве тэбэ, те бежи?—Эхтийарэки майин hиви жь Щьнди кьр.

П'ае hазьрайэ п'ьр'е, h'имли меред сэрэ, бэре хwэ Щьндида кьрьн у öса бь h'эwас у бесэбьр hивйа щабэ wибун, wэки мэрьв т'ьре эwе wанр'а дэрhэqа тьштэки гэлэ э'щевда бежэ.

—"Изгэр'е Сор„- Щьнди h'эмде хwэ у бь дэнгэки hелэ дэст бь гьлие хwэ кьр, —эw шагьртьн, пионерьи мина шагьрте гӧнде мэ.

—Э, ищар?—Лawькэки бесэбьр пьр'си.

—Ищар, щани хwэш. Ищар эwэ, wэки эw "Изгэр'е Сор„ мэхсус пэй иза wан мэрьва дьгэр'ьн, эwе шер'да hатьнэ кӧштьне, ле кэс hаж пе нинэ к'идэре hэq кьрьнэ, т'эслими э'рде кьрьнэ...

—Эм бежьн гьлие тэйэ. Щьндие мьн,—ижар апе Э'рфут dha к'этэ бьн э'нэ'на, —ле чawа заньбун Мьшир гӧндие мэйэ, кӧр'е фьланк'эсейэ...

Щьнди жи чубу шер', пешэ'ние. Дӧ щара бьриндар бубу, щара пашьн чэнд мэha hоспиталеда п'ал дабу у вэгэр'йабу- hатьбу. Чawа мэрьвэки хwэнди у зане зьмане урьси эwи бь урьси мерьке hатир'а бь hургьли qьсэ кьрьбу, йэко-йэко пе h'ьсйабу, wэки чь тэhэри мэзэле Мьшир дитьнэ, чawа пе h'ьсйанэ эw к'ийэ, кӧр'е к'ейэ, жь к'идэрейэ. У лэма жи Щьнди hаж гьлйа т'эва hэбу. Эwи

дэстпе кьр лawькар'а дэрhэqа we йэкеда гот, ле эз жи, qэ ньзам чawa, we дэме бь фькьр у мьтале хwэва жь hазьра qэтийам у чум дэрк'этьм салед шер', р'оже гэлэ сал бöhöри. Эзи wи чахи бьч'ук бум, анщах нэhдэh сали hэбум. Ле гьли, qэwмандьне wан сала р'ьнд тенэ бира мьн. Мина ве гаве бэр ч'э'ве мьнэ чь тэhэри hэдайи Эскэре сорр'а дьшандьн. Баве мьн we hене сэдре колхоза гöнде мэбу. Гöндийа бь р'эзэдьлйа хwэ хöрэк, лэпьк у горе р'ис данин мала мэ, hэдайи чедькьрьн у дьшандьн пешэ'ние. Баве мьн бь дэсте хwэ эw хöрэк у hурмур дадьгьртьи, дькьрьн qöт'ие п'эр'т'эхтэйэ бьч'ук, qалп'ахе wан мьх дькьрьн у сьвэтьре дьшандьн. Эва алик'ари, ардьмийа щмаэ'те бу, wэки сале шер'э чэтьн дьда эwлэдед хwэйэ пешэ'ние, кö эwана бэлэнгаз нэвьн, фашистед дэвхун бьh'ьищьр'иньн, жь э'рде мэйи зйарэти р'аqэтиньи.

Те бира мьн: аможна мьнэ h'ьзрэт р'оже дагьртьна hэдайа э'сэ малэ мэда hазьр бу. Эва тэ т'ьме т'асэкэ к'ур т'ьжэ мьрт'охэ,лэпьк-горе р'ис данин, дьдан баве мьн у дьhат лавайа:

—Бьра думьк-дэwрапа тэ у кöр'ава дьрежбэ, ще ван лэпьк-гора бьшиэ бэлки дьгьhижьи Мьшире мьн... Дьве Урьсет зэ'ф сарэ, сэqэма we зорэ, бьра дэст у п'е ширьне дьле мьн сэрма нэкьн.

—Э нэ тэ we р'оже лэпьк-горэ Мьширр'а шандьн...,— баве мьн дьготе.

—Бьра hэбьн, эз бь qöрба, бьра зэ'фбьн, we бьдэ hэвала, hогьра, бэлки же h'ьз дькьн, мqати Мьшире мьн дьвьн.

Аможна Ӏ'ьзрәт Ӏаж пе нибу, wәки Ӏәдайи хут сәр наве Мьшир нашиньм, ле т'әвар'а, Әскәре сорр'а. Иди бу қьсмәте к'е. Баве мьн жи қемишийа аможна Ӏ'ьзрәт нәдькьр: жер'а әw сөр' э'йан нәдькьр, дьготе:

— П'ак, бьра созе тәбә.

— А öса у, әз қөрба,— аможна Ӏ'ьзрәт ша дьбу. Паше к'әла гьри дьда қьр'ьке, дьгот:—Мьн we р'оже Мьшире тә хәwна хwәда ди. Бәлки ч'э'ве мьн бьи п'е wи к'әвьн,— аможна Ӏ'ьзрәт әв гьли дьготьн у Ӏәрдө дәсте хwә давитьн копе ч'э'ве хwә— дьк'ьшандьн. Дйа мьн, к'өлфәте ль wьр Ӏазьр мьле we дьгьртьи, нәдьӀиштьн.

— Ще беӀельи, әз бәхте көр'е wәдамә,— әwe дьгот у we шунда хәwна хwә шьро вәдькьр:— Мьн ди Мьшире мьи дәстә к'ьнще аписера ле к'өрше дьқәлешә у бәрбь мьн те. Әз бала хwә дьдьме—ләпьк дәсдта т'өнәнә қәфьлийә. Әз дьвем: „Мьшир, әз бь қөрба, нә мьн we р'оже ләпьк тәр'а шандьи, к'анең ләпке тә„. Дьве:—"Дае, ләпке тә шандьбун дәсте мьпр'а ч'ук бун, мьн данә Ӏәвале хwә". Әз бәрбьр' чум, мьн хwәст дәсте wи Ӏьлдьм, бькьм п'ашла хwә —гәрмкьм, ле Мьшире мьн пашда вәк'ьшйа, гот:— Дае, әзе вам чум, Ӏәвал гази мьн дькьн, Ӏивийа мьиь...“

Әз жь фькьр у мьтала дәрк'әтьм, лawька хәбәр дьда. К'өлфәт Ӏәла Ӏе дора аможна Ӏ'ьзрәт р'уньштьбун. Мьн бала хwә р'ьнд да аможна Ӏ'ьзрәт. We Ӏене, сале шер' әwә йәкә Ӏәдамә бльнд бу, ле нӀа мәрьв дьгот ч'ук буйә.. П'ор'е сери чил у қәрқаш бубун.

Щарна мә зар'а нәмә дьнвисин у дькьрьн қөт'йа Ӏәда-

йа. Мə əw нəмə wан əскəрар'а дьнвисин, к'ижана we qöт'йа həдайи вəкьрына. Ньлбəт мə əв йəк бь изын—р'ьсqəта мəзына дькьр. Пешие дəрсдаре гöнд, фьрдəчийа мəр'а готьн, wəки əм нəма бынвисын. Əwана дьгот, wəки нəме зар'а we əскəре мə р'öh'даркын, əwe шабын, кö зар'о wан бир тинын. Мə нəмада соз дьда Əскəре сор, wəки əме бой хатьре wан, бой хатьре wət'ən р'ынд hин бьвын. Щарна жи мə дьзи мəзына, дəрсдара hиви жь əскəра дькьр, wəки мəр'а qəлəма, тетрака бьшинын. Мə чь заньбу, wəки ль пешə'ние qəлəм у тетрак кемын, гəлə керн əскəр тен. Йа qəлəм-тетрака жи əм wa hин бубун: wан сала чəнд щара əскəре сйари дьhат гöнде мəр'а дəрбаз дьбун. Əм зар'е гöнд р'əх wан дьк'этьн у мə дькьрə гази: "Тавариш, qəрəндаш, таварин: qорəндаш". Əвед тə жи жь т'öрбе qайншə р'əхе хwəда дардакьри qəлəм дəрдьхьстын-дьданə мə. Мə гəлəки зəhле wан дьбър, ле wана qət дьлтəнги нəдькьрын, т'ьме вəдьбəшьрин у qəдре мə дьгьртын. Əм жи бега wан əскəра дьчун. Мə фə'м нəдькьр, wəки h'але əскəре пешə'ние у е тен гöнде мəр'а дəрбаз дьбын-нə йəкə.

Нəме мə зар'а т'ьм wa дəстпе дьбун: "Əскəре сорр'а...„ Пəйр'а мə əw сьлав дькьрын у бьниеда жи наве хwə, фə'мила хwə, гöнде хwə дьнвиси. Əскəре сор жи əм бегöман нəдьhиштын: чəнд зар'е гöнде мə жи пешə'ние qəлəм у тетрак стəндьн. Иди т'əхт у бəхт. Ньнəка стəнд, ле ньнəка жи —на. А həма нə'мəкə öса дьк'əвə дəсте qö-мандарəки урьс. Əве тə ньм жи нвиск'ар буйə. Ньлдьдə—we нəме бал хwə хwəйи дькə: чawa бифанин жь кöр'ькə-

ки кӧрманщ, шагьрте гӧндәки Әрмәнистанейи к'ӧрда. Пәй хьлазбуна шер'р'а әw we нәме хwәр'а тинә у нава qьнйатед архива хwәда хwәйи дькә. Сал дәрбаз дьбьи у әw нәмә жи архива wида дьминә. Әw иди дәрһәqa weда бир жи дькә.

Р'ожәке һәрдӧ зар'е wи, әндәмед "Изгәр'е сор„, бь чәнд һәвалава тен мале, бал баве хwә у гьли дькьи, wәки мәзәле әскәрәки бь фьлан нави,фьлан фә'миле дитьнә. Qӧмандаре бәре, нвиск'ар Павел Василиев т'әг'мин дькә, wәки әw фә'мил жер'а насә, wәхтәке бьһистийә. Ле фә'мила к'ейә, к'әнге бьһистийә—р'ӧһ' найнә. Чәндәки әw һәр wa дәрһәqa we фә'миледа дьфькьрә. Р'ожәке жи, ньшкева, нәма кӧр'ке к'ӧрди жь Әрмәнистане дьк'әвә бира wи. Павел Василиев архива хwә сәро-бьни һәв дькә у we нәме навда дьвинә. Һәрдӧ фә'мила һьмбәри һәв дькә у бала хwә дьде, wәки фә'мила зар'е у йа әскәре сори, кӧ мәзәле wи дитьнә, йәкә, мина һәвә. Нәмә йа бьре Мьшире кӧр'апе мьн, һәвале мьни мәк'т'әбе Суто буйә. Павел Василиев дәрһәqa ве йәкеда зар'е хwәр'а, әндаме "Изгәр'е сорә„ майинр'а гьли дькә. Әwана qрар дькьи нәмәке сәр наве Суто бьшиньи. Ӧса жи дькьи. Нәмеда дьнвисьи: "Сутое ә'зиз. Әгәр тӧ һәла һе гӧнде хwәдани у нәма мә бьстини —we зә'ф р'ьндбә. Мә, "Изгәр'ед сор„, гӧнде хwәда мәзәле әскәрәки сор дитийә, наве wи Мьширә, наве баве wи—Сьфук. Фә'мила тә у wи мина һәвә. Дьвәк һун бьре һәвьн? Бьре тәйи ӧса һәбуйә, wәки чуйә шер' у вәнәгәр'иайә? Әгәр бьре тә нибә—дьвәк кӧр'ап йане жи qәwме тәбә. Әм ль вьра нькарьн не

бьh'әсьн, чька лейтенант Мишае Сьфук жь к'öйә, жь к'ижан гönди йане бажарийә. Дьвәк щаба тә к'омәке бьдә, wәки әм we йәке пе бьh'әсьн. Ьивийа мә жь тә hәйә щаба нәма мә зутьрәки бьди".

Әwана быиеда адреса xwә дьивисьн у нәме давен п'оште—дьшиньн. Пеләке—дöда щунда щаба нәма xwә жь Суто дьстиньн у пе дьh'әсьн, wәки мәзәле дити е бьре Суто—лейтенант Мьширә. Павел Василиев qрар дькә бь xwә бе Әрмәнистане, мала баве wи хорте к'öрди мерхас, к'öрда жи бьвинә... Дә, чawa ньвиск'ар жи әва йәка жер'а h'әwack'ар буйә. Öса жи дькә: жьи у зар'е xwә hьлдьдә у те гönде мә.

Бәрәваре Т'ещьре кöр'апе мьи, Павел Василиев у жьи-зар'е wива вәгәр'йан hатьи гönд. Әw чубуи чәид гönде йале мә гәр'йабун: Павел Василиев xwәстьбу насийа xwә бьдә э'рф у э'дәте к'öрда, гәлә шьkл к'ьшандьбун.

—Әз жь hатьна xwә гәләки р'азимә, —вәгәр'йане Павел Василиев гот. —Мьи дәрhәqa щьмә'та wәда бьhистбу, заньбу, wәки waир'а дьвеи сйаред р'öhьлате. Мьи к'т'еба Щеймс Олдрищә „Дипломат "xwәндийә, ле мәсәла щьмә'та мә урьса дьве, wәки дha башә мәрьв щарәке бьвинә ,нә кö чәнд щара бьбhе. Әw нав wә h'әлалбә, Әз ша дьвьм, wәки щьмә'тәкә waйә хәрибдост, меванh'ьз, дьлсаг' у мәрд дьнйаеда hәйә.

—Әм жи шанә,—мьи жер'а гот,—wәки щьмә'тәкә мина щьмә'та урьса hәйә, кö бь гәлә щьмә'тед майинр'а азайи да п'арәкә щьмә'та мә к'öрда, жь хәзабуне, жь öндабуна физикие хьлаз кьр.

Павел Василиев гәләки ша бу, wәки Әрмәнистана Советнеда, бь сайа миасәркьрьна сәйасәтийа ленинниейә мләтие, бь алик'арийа хөнәдан-кадред әрмәнийа щьмә'та к'өрда хwәндьи у мәдәнийәта хwәйә мьләтие пешда дьвә, wәки зар'е к'өрда мәк'т'әбада бь змане де hин дьвьн, Ереванеда ощахед мәдәнийәта к'өрда hәнә.

Пәй ван гьлийар'а Павел Василиев гот:

—А ләма жи бадьлhәwa нинә, wәки әwләде щьмә'та wәйи лайиq —Мьшир э'мре хwә да бона азакьрьна Украинае, бона азакьрьна э'рде wәт'әне мәйи зйарәти. Hежайә мәрьв сәре хwә жи бьдә р'ьh'ина ве бьратие, ве достийа мәзьи.

Чәнд р'ожа шунда Павел Василиев, жьи у зар'е wи хатьре хwә жь мә дьхwәстьи. Гөндие мә зар'-ч'укава hатьбуи wана вәр'екьи. Чәнд к'өлфәте гөнде мә, дайкед дьлкован, кө әwләде wан жь шер' вәнәгәр'йабуи hиви дькьрьи оз Павел Василиев зар'е wир'а бежьм. wәки мәзәле әwләде wан жи бьгәр'ьи.

— Дайкар'а бежә,— Павел Василиев мьнр'а гот,— wәки hәла hе мәзәле гәлә әскәра нәhатийә дитьие, ле к'идәре жи әw hәqкьрьбьи —хwәлийа wәт'әнә, хwәлийа советиейә. Әгәр нәвиньи жи бона бираниина wан ль Москвае, бәр диwаре Кремле Мәзәле әскәре нәә'йан че кьрьиә, сәр к'ижани агьре h'әта-h'әтайе дьшөхөлә.

Мьи гьлие Павел Василиев дайкар'а т'әрщмә дькьрьи— әwана жи дөь'а ль wи, нәфәре wи у ог'ра wи дькьрьи. Гөндие мә Павел Василиев өса вәр'е кьрьи чаwа әwләде

хwə. Тə həw дьго мəрьвəки гöнде мəйи h'ьзкьри дьчə хə-рибие: öса щьмə't бона чуйина wи бəр хwə дьк'ət.

Аможна мьнə Ћ'ьзрət, кöр'апе мьии Т'ещьр у бьред хwəва жи бь wанр'а чун Украинае. Чəндəки шунда əwа-на вəгəр'йан у Т'ещьр щьмə't гöндр'а гьли кьр:

— Мьшир нава мəг'бəрəки гьранда ч'ə'л кьрьнə: гьшк мəзəле Əскəре сорə. Т'əмам гöл у сосьныи. Зар'е мəк'-т'əбе, аћьл у щаћьл т'ьме тен у гöл-сосьнед нава мəг'-бəр ав дьдьн, зиwане жь наве дьк'ьшиньн. Мəзəле Мь-шир жи мина е т'əва ћьлданə, к'öмəйт, ћəйкəлəки бира-нине сəр данинə. Сəр кəвре мəзəл жи əв хəбəре мерхасе щьмə't Чехословакиае Йулиус Фучик ле кьрьнə: "Əw, к'е кö пашwəхтиер'а амьн бу у бона we йəке мьр, wəки əw пашwəхти хwəшбə, лайиqи ћəйкəле бираниней".

Ереван, с. 1974.

EZDIKI.COM

ТИГРАН У МӘҺ'МУД

Ә'wле бһара qəза Чарсьнщаqейə сар бу. Бəлəкиед бəрфе xwə дабун qönт'аг'е ч'йа, ле р'əшае xwə зува авитьбу р'аста. Пич'ок ль мерга иди п'ьш бубун, qалч'ич'əка дəве аве бəлəкийа гöл дабун. Аве qархуна данибун. Ә'рд т'əзə дьбьчьви у һешнайа тəр'əщан т'əзə сəре xwə нишан дьда. Бина xwəлийа нəм, qалч'ич'əка, һешнае тəр', аве щəwкед шело, ə'wред р'əшə-тə'ри т'əвһəв бубун, р'аст у бəст, ч'йа у бани һьлдабун. Мəрьвед малда жи бае һенькр'а бина бһаре һьлдьдан. Ле we аг'лева сала 1915-а к'əси гöнде Шеньке жь мала xwə дəрнəдьк'ət. Нə кəре пез, нə жи гар'ана dewер нəдьһатьн хане. Гöнди öса сəqьр'ибу, wəки дəнге чьпина ч'ьлкед барана һур гöһе мəрьв дəрнəдьк'ət. Тə дьго сал у зəмана льнге исан ль ви ə'рди нəк'ətнйə, öса хьк у хали бу. Һəма пеләке пешда Шенька ермəннайə р'энгин һ'аләки дьнда бу. Зиwинзуки к'ətьбу нав гöнд, гəли-гəбозед доране: əскəре Р'оме к'ətьбу наве, wəки мера бəрəвкə, бьвə оламе. Ле кəси ньзанбу дьвьн оламе, йане бькöжьн. Гöндда мер т'əк-т'ука мабун, əwe бəр олама ə'wльн фьльтибун жи нивйа xwə дабун сəре ч'йа ,ньнəка жи xwə малда вəшар-

тьбун. Гава мер бэр дэсте зальм у эскэр нэдьк'этьн, эwана к'эла хwэ жьн у зар'ада дьр'ет. Щэрдбашиед Р'омейэ р'утэ—бьрчи чь бэр ч'э'ве wан дьк'эт, "т'эне кэвьр нэрмтьр„ hьлдьдан дьбьрьн: эскэр э'рэбэ дьк'шандьн бэр дэрийа у к'ефа дьле хwэр'а, мина малхwе мале, хёрэк у эшийае эрмэниа бар дькьрьн-дьбьрьн. Hьнэка жи ч'елэкед авьс у зайи жь капе wан дэрдьхьстьн, пэзе дошани у стэwр, бэрхед вьр'ни жь гом у к'оза дэрдьхьстьн, дьдан пешийа хwэ—дажотьн. Мала Аветис жи жь бэр дэсте эскэр у запьте Р'оме нэфьльти. ЗарyHйа жьпа Аветис östököра ч'елэка дошапи qэп'эч'э кьрьбу, ле дё эскэра жи, hэр йэки, гёликэ we гьртьбун у дьк'ьшандьн, wэки эва тэ дэсте хwэ же бэрдэ. Ле we гаве тэ дьгот qэwата h'эвт dewa hатьбу сэр йа ЗарyHие. Эскэрэки дит, на хер, ч'арэ бь жьньке навэ-дэсте хwэ жь гёлйе we бэрда, т'ьвьнга к'ёч'ук-чане жь qёлч'е тэwле hьлда у пе qёнт'аг'а we, h'эта h'ьм-зора wи hэбу, т'ар'а ёсте ЗарyHиеда дае. ЗарyHи бу мэйт' у ль сэр сэла лош бу. Hэма we гаве чэнд эскэре дьн жи пэз у бэрх жь гёме дэрдьхьстьн. Тигране кёр'е Аветиси донздэh-сездэh сали жи дэсте хwэ стёкёра бэрха дэстэка хwэр'а бьрьбу, wэки нэhелэ эскэр бьвэ.

— На, эз бэрха хwэ надьм! Ьне wэрэ, ьне бэрха мьн жи дьвьн, зу бькэ,— Тигран wa hэwарийа хwэ де дахьстьбу, кьрьбу hewьрзэ, чахе эскэрэки п'ьh'инэк нэк'са

wида дае. Wəqин жь Тигран hат у э'рде ма. Зар'ед hур жи диwаре сьвдэрева qэмьтибун, р'энг ль wан чубу у тьрса дьлэрьзин. Hэw wэхтэке Зарун у Тигран сэр h'ьше хwэда hатьн чь бьнь hер'ьн: нэ пэз у бэрхьн, нэ ч'елэка сорэ, нэ т'ер' у чэwалед арваньн, нэ жи э'йаре тораq-пэперэ: т'эв, т'эв, жь ньвина гьрти ,эскэр р'апеч' кьрийэбьрйэ.

Чэндэк жь р'ожа hатьна эскрэе Р'оме дэрбаз бубу. Ханики бьнэ'рди тарида hэманки qэрэт'уе чэнд мэрьва хане дькьр. Зарунне зар'о дора тэндура к'арто щьвандьбун сэр hэв, чэнд щьл у qэсил ль wан wэркьрьбун у бь хwэ жи орт'а wанда р'уньштьбу. Эwе дэстед хwэйэ h'ьшколэкэ-зьрав дабу сэр щи-ньвине зар'а у hэw т'ьре wана жь сэрме хwэй дькэ. Сэрма щие хwэда, ле алики жи хани дабу бэр дьлопа. hесьред ч'э'ве Зарунне т'эви дьлопед бане ханне дугьртийэ шелу дьбун у щи-щина, ль ч'э'лкед дора тэндуреда гол дьбуи. Зарун we шэбэqе т'эва зэ'фтьр жь h'ьшйарбуна зар'а дьтьрсийа. Эwе веспе зу чь щawa wан бьда? Нэ ахьр малда кэри нан чйэ— т'ёнэбу. Шькэведа т'эне дё гьрьк qаут мабун, wэки Зарунне ава сарда страбу.

Де т'эг'мин кьр, wэки Тигран нава щйада дьльпьто. Эwе хэйсэте кёр' заньбу, те дэрхьст эwи h'ьшйарэ у hеди дэйн ле кьр:

—Тигран, кёр'е мьн, ти h'ьшйари?

Тигран лопа гьран жь сэр ч'э'ве хwэ да аликн, ч'э'вед хwэ мьздан, к'ёлэке ньһер'и у гот:

— Әре дае.

—Бьре дйа хwә,—Зарухие дәсте хwә да сәр аниа көр' у бь тәһәре һивикьрьне готе,— ща р'авә сәр хwә, чька әм чь дькьн.

Тигран гьлие де we дәме фә'м нәкьр у бь дьле хwәйи саг' щаб да:

— Әме чь бькьн, дае. Хwә ч'еләк у пәзе мә т'өнәнә әм бәри ч'ерәдьн.

— На лао, мьи хwә бона we йәке нәгот...

Тигран гьлие де бьр'ин у же пьрси:

— Дае, ле тә дьгот баве тәе зу бе.

—Һьш, һеди хәбәрдә, лао, зар'е һ'ьшйарбьн. Э, әз һесира хwәде чь заньм.Мьи дьгот бәлки баве тә зу бьһата бьгһищта wә...

— Дае, чьма әскәре Р'оме өса тинә сәре мә, хәлqе дькөжә?

— Әз чь заньм, көр'е мьи.

— Ле баве мьи, мере гөнде мә к'өда бьрьнә, чьма т'әне мера бәрәв дькьи-дьвьи?

— Лао, Р'ом у урьс шәр' дькьн, Р'ом жи мере мә навә әскәрие, дьвә оламе, wәки р'йа чекьн, бона әскәр qөльхкьи.

— Ле чьма навә әскәрие?

— Дьве әрмәни к'афьрьн.

— К'афьр чйә?

—К'афр әwә, көр'е мьи, wәки к'и Мәһ'мәд наһ'әвинә, сәр аина дине мөсөлмание нинә—әw к'афьрә.

— Э, бьра к'афьрбьи, ищар чь?

— Чаwа ищар чь- кӧр'е мьн. Р'ом дьве к'и нэ жь дине мэйэ дьжмьнэ, хайнэ, гэрэке ит'баре wан нэйньн.

—Ле чьма мэ т'алан дькьн, дькӧжьн, дьк'ӧтьн?

— Чьмки эмэ бехайнэ. Р'ом зэ'фэ — эрмэни hьндькьн. Дэwлэт йа wанэ, т'оп у т'ьвьнг е wаньн, эм фэqире хаде чь дькарьн бькьн.

Тигран иди щаwа де нэда, к'этэ мьтала. Эмэки хани сэqьр'и ,т'эне дэнге дьлопа дьhат. Тигран ль к'ӧлэке ньhер'и у жь де пьрси:

— Пэе, дае, иди гэwрайи дьк'эвэ сьве.

—Ньш, зар'о р'азанэ, we h'ьщйарбьн... Тигран щан, сьвэ зува р'он буйэ, э'wравийэ, лэма ӧсанэ.

— Дае,— Тигран ньшкева фьтьли сэр де, мина тьштэки э'щев бьк'эвэ бире,— wэки апе Э'вдьлэ вьрбуйа хwэ эскэре Р'оме нькарьбу эв йэк банийа сэре мэ, мала мэ т'аланкьрьна ,ӧса нинэ?

— Э, эз чь бежьм, лаwо,— Заруhийа нава мьталада гьлие кӧр' т'ам фэ'м нэкьр у беh'эмди хwэ щаwа wи да.

— На, па, т'ьвьнга апе Э'вдьлэ, йа Мэh'муд, йа гӧндне wан т'эви hэйэ, эwана вьрбуна qэ дьhиштьн Р'ом wа бинэ сэре мэ. Дае, дьвэк апе Э'вдьлэ, Мэh'муд у гӧндне wан жи бьрьбьн оламе?

—Ньзам, кӧр'е мьн.

— Р'ом к'ӧрда жи дьвэ, оламе.

— Wана дьвэ эскэрие.

— Чьма эw жи нэ к'афьрьн?

— На, Тигран щан, к'örд жи мöсöлманьн, Мəh'мəд п'ехəмбəр дьh'əвнньн, бəлкй хwə wеда həр'ə.

— К'и дае?

—Мəh'мəд п'ехəмбəр. Əwи готйə: к'и нə жь исламейə əw к'афьрə.

— Дае, ле wəки к'örд жи мöсöлманьн чьма апе Э'вдьлə, гöндие wан öса мəр'а h'əйфьн?

— Лао, к'örд у р'ом нə йəкьн. Р'оме wəлате wан жи зəфткьрйə, йəке жи баве тə дьве к'örде Дерсьме нə т'ам мöсöлманьн, wанр'а дьвен цьзьлбаш.

—Э, wəки нə мöсöлманьн, ihа апе Мəh'муд у wан жи бьрьнə оламе, т'алан кьрьнə.

— Р'ом wан нькарə, Тигран щан.

— Чawa нькарə?

— Э'вдьлə чахе дьhат мала мə гьлие Р'оме у Дерсьме баве тəр'а дькьр, дьгот чахе Р'ом те хəрщ-хəр'ащa т'опкə, əм бəри дьдьне жь ера хwə р'адьцəтиньн.

— Əwана əскəре Р'оме карьн?

—Чахе əскəр дьчə сəр wан—к'örде Дерсьме гьшк р'адьвьн пьшта həв, т'ьвьнга hьлдьдьн, hьлдьк'ьшьн сəре ч'йа у əскəре Р'омер'а шəр'əки гьран датиньн. Э'вдьлə баве тəр'а дьгот: „Р'ом чьqа hатйə сəр мə нькарьбуйə хəрщ т'опкə, мəрьва жь мə бьвə əскəрие.

— Ле əзьк дьвем апе Э'вдьлə, Мəh'муд вьрабуна Р'оме нькарьбу əм т'аланкьрана, тö дьвежи əз ньзаньм?

— Тигран, кör'е мьн, тə гьлики чawa кьрə бира мьн. Лао, жь дəрд у кöла иди бир мьва нəмайə, əз к'ətьбум

бира р'әш.

— Чь к'әт бира тә, дае?

— Тиграи щаи, гöh бьдә дайка хwә әз тәр'а чь дьвежьм: Лао, те h'але мә дьвини. Шькьр ти мәзьни, иди сездәh салии. Wa навә, лао, әме бьрчина гöhe ви ханше ськи-сарда бьмрьи... Әз чь заньм we чь бе сәре мә.

— Дае, ле әм чawa бькьи?

— Тиграи, бьре дйа хwә, арване мә хьлаз буйә, Ньиә щә мабу әw жи мьи кьрә qаут, wәки зар'оиге hур ие бьхапиньм. Wәрә лао, әз тә бьшиньм Дерсьме, мала к'ьриве мәйи Ә'вдьлә. Әw у жьнева qә навен на, wәки арване wаии р'ожебә жи we мәр'а бьшиньи. Әw у баве тәва мина бьре тә'ме де у бавеиә, qә наве на, дьне хьравбә Ә'вдьлә тә бе т'öиә вәр'е накә. Йәке жи, к'öрд мәрьвиә шекьрьи, we ә'сә тьштәки дәсте мә бьгрьи.

—Әре дае,—Тиграи шабуна жь щие хwә qöлоз бур'абу сәр хwә,— Әзе hәр'ьм...

— Лао, дә бьсә дйа тә тәр'а бежә.— Заруhие гот у h'ьзи да хwә, wәки р'абә, ле т'аqәта we т'öиәбу, qödум чокада иәмабу. Әw чәндәк бу наве иаи, харьне чйә— иәчубу нав дьле we. Чь жи малда hәбу Заруhие qеминш иәдькьр бьхара ,зар'ар'а дьhевшанд.

— Тиграи,— Заруhие щида р'уньшти гот,— ищар зани те чь бежи?

— Чawa иьзаньм, дае.

—.Лао, бе: Р'оме әва сәре се мәhаиә баве мьи бьрйә оламе, qә иьзаньм чь сери qәwьми. Бе: h'ал у h'әwале мә у әскәре Р'оме жи бу әв: бе әскәр мала мә, арване мә.

пэз у дэwар, чь hэбу,т'алан кьр-бьр. Бе: гӧнде мэ хэлаеданэ. Бе: хушк у бьред мьн бьрчина дэст дьчьн. Бежэ бьре Э'вдьлэ, бе дйа мьн дьгот бьра hэма арване п'елэке дэст мэ бьгрэ, h'эта бьраке wи вэдьгэр'э.

Ь'эта Заруhи бь хэвэрдан бу, Тигран иди к'ьнщ хwэ кьрбун, т'ӧндӧрӧс орт'а хепида сэкьнибу.

— Эре дае, тэ чawa гот эзе hэма ӧса жи апе Э'вдьлэ-р'а бежьм.— Тигран гот у чу qӧлч'е мале, wиали-wиали ньhер'и.

— Тӧ чь дьгэр'и, Тигран?

— Шьва хwэ, дае, дьвэк р'ева к'элб бенэ мьн...

—Шьвдаре hьлдэ, Тигран щан, шьвдар we бэр ар'и-кер'анэ. Лао, ле тӧ хwэ бьрчи начи.

—Эзи т'ерьм, мэ'де мьн начэ тьштэки.

—Пи ла эз мьре, лао, те бьрчи чawa бьди сэр р'е, qэ на qэwатике бькэ. Тигран, лао, шькэведа дӧ гьрьк qа-ут манэ, йэке бьхwэ бьра йа дьн жи зар'ар'а бьминэ.

— На дае, эз нахӧм, бьра зар'ар'а бьминэ.

Жь хэбэрдана де у кӧр' тэ дьгот зар'а т'эва дэнг да-нэ hэв—гьшк h'ьшйар бун у сэре хwэ мина щущькед he-лине жь бьн щьле дэрхьстьн.

— Дае, бьдэ мьн жи.

— Эз жи п'охине дьхwэзьм.

— Бьрчимэ.

Wa хwэр'а-хwэр'а зар'а кьрэ hewьрзэ.

Тигран щан, wан hэрдӧ гьрке qауте бинэ эз бьдьм ван, бьра кэр'бьн.

Зар'а qаут дадьqӧртандьн, Заруһие жи ширэт ль Тигран дькьр.

—Лао, р'ева мьqат-мьqати хwэби, т'ьме ч'э'ве тэ ль дор-бэре тэбэ. Тӧ кӧ эскэре Р'оме дьвини нэви-нэви ле дьсэкьни, һэла дурва р'йа хwэ бьгӧһезэ. Лао, тӧ зани ве бһаре эскэре Р'оме мина гӧре бьрчи дэвхун буйэ...

— Чawa ньзаньм.

Бона кӧр' нэтьрсэ Заруһие гьлие хwэ гӧһаст:

— Лао, эскэре Р'оме зар'е бьч'ук хwэ накӧжэ, ле хwэ нэдэ дэсте wан, дьвен "Гӧр ог'ьрэ-мэрьв нэвинэ һ'эму четьрэ".

— Дае, ле wэки зар'е бьч'ук накӧжэ Сак'о у Ишхан к'е кӧшт? Чьма мьн нэди: эскэре Р'оме сэре wан п'элахтьбу.

— Тэ к'ӧ ди, дьвэк тӧ жи һатьбуйи сэр мэзэла?

— Эре, эз һатьм у дьзива пашда вэгэр'йам. Заруһи эмэки к'этэ мьтала, паше вэгэр'йа сэр кӧр'.

— Дэ һэрэ Тигран щан, р'йа хwэ нэминэ, wэки тӧ р'о бьгиһижи щие-щи. Тэр'а ог'ьрбэ, кэвьр бэр п'е тэ бьвэ пэнер, мьлиак'эте хере пьштоване тэбьн. Тигран, гэ һэмин qаут нэхар, һьнэ хwe жь хьльке дэрхэ, һане, нава ви п'инэида бьп'ечэ-р'ева пе п'ьнщар'е дьхwи, бэлки бэре тэ бьгрэ һ'эта тӧ дьгһижи мала Э'вдьлэ.

Тигран һа-һанга гьлие де qэданд у лебу дэрк'эта бьчуйа.

— Лао,— Заруһие ле кьрэ гази,— алие мьда Нэне у Мэйане, буке wан, бара-щэма сьлавкэ, һ'ал у к'ефе бьре

Ә'вдьлә бьпьрси.

— Әре, дае щан.

— Дә wәрә щәм дйа хwә әз тә р'амусьм...

Зәруһие бь дәстед р'ьщафок көр' һ'әмез кьр, гәрдән у сурәте wи р'амусан, ле иди хәбәрдан пе нәбу, бь дәста көр' вәр'е кьр.

***

Барана бәрбангейә һур иди гөр' кьрьбу. Тигран дьләзанд. Әwи әмәкида р'йа нав гөнд бьр'и у мина тәйрәки хwә да п'ала ч'йа. Р'е у дьрбе Дерсьме әwи мина пенщ печ'ие хwә заньбун. Әwи һе лап зар'о бу, баве әw хwәр'а дьбьрә Дерсьме, мала Ә'вдьле дәстәбъраке хwә, нава к'ьривед хwәйә к'өрд. Аветисе баве Тигран солдьру бу. Әwи пайизе кондәлә, феки у хөрәке дәште дьбьрә Дерсьме пезр'а, р'ун у пәнерр'а, һриер'а дьгөһер'и у пашда дьһат. Базаркьрьн орт'е т'өнәбу: к'е чь бьда, чь дәсте к'е дәрк'әта. Ле т'ө щар нәдьqәwьми, wәки Аветис бедьл вәр'екьрана. Йәки we пайизе тьшт дестда т'өнәбу, Аветис һәqе хwә сәр дьһьшт, заньбу, wәки тьштәки өнда нинә. Һәмин йа мала Аветис у Ә'вдьлә башqә бу: Һәрсал Аветис һәдайики гьран мала Ә'вдьләр'а дьбьр, бе т'өнә сәр мала к'ьриве хwәда нәдьчу. Қ'өлфәта Ә'вдьлә хенжь кондәле дәсте Аветис, wәки п'ехас жи бьма, е майин п'е нәдькьрьн. Wәки йәк бһата гөнд у бьгота: "Мьн кондәле бехәq анинә„ к'өлфәта Аветис сәрда нәдьчу. Фекие qөт'иа

ьнка Нэне, дйа Э'вдьлэ, hэмин т'ьме qёлч'эки т'ер'а Аветис дьгърт.

Нэфэре мала Аветис жи ёсабун. Дайка Аветисэ р'эh'мэти — Маро хенжь пэнер-тораqа дэстава Нэне йа к'эсн нэдьхар. Эwе дильмэ тораq-пэнере Дерсьме зер'эки нэдьда. Щарна, чахе дьбу хэбэрдан у малда дьк'этьн к'ьр'е Маро, эва тэ wа дьгот: —"hэй-hуй, мала фэлэке шэwьти, кэвани т'эв жи дьвен эм кэванинэ. Заруhи, дьвэк тё дэставе хwэ у Нэне жи бьки йэк. На ло, hун чь дьвежьн-бежьн, ле йэк эзьм, эз тэ'ма дэве хwэ wэ р'ьндтьр заньм".

Э'вдьлэ жи сале щарэке-дёда мала Аветис дьqэсьди. Эwи жи пэнер, тораq, р'ун, hьри, пэз дьбьрьн мала Аветис. Аветисе жи т'эв жер'а бьфротана йане жи бьгёhер'йана, hэq т'эв жь нава гёнд т'опкьра, h'эта Э'вдьлэ дьhат-дьбьр. Hэмин п'ара мала Аветис жи башqэ бу, Э'вдьлэ дэстэвала дэре дэсте хwэ вэнэдькьр. Hэр сал, бэрха мала wийэ сэрбэрани жи, нер буйа, йане ме буйа, п'ешк'еша Тигран бу.

Дэстийа мала Аветис у Э'вдьлэ нэ йа салэке бу, нэ жи йа дёда. Р'эh'мэтие бавед hэрда дэстэбьраке hэвбунэ. Кёр'а жи hена хwэда ч'э'в дабу бава, hэвр'а ширнайи дэрбаз дькьрьи. Э'вдьлэ т'ё wэхта эв гьлиед баве бир нэдькьрьн:„ Лао, т'эмийа мьн ль тэбэ: h'эта ти сахи р'уhэwата дьне би йа мала Карапет (баве Аветис) заньби, пьшта хwэ wана гьреди... Мэрьв кёр'е хwэ жи р'ьh'ина we маледа бьдэ hежайэ„. У паше hургьли гьлие хwэ у Карапет дькьр, дьгот чь hатйэ сэре wан, чаwа

р'ожед ог'ърме гьраи кери həв hатьнэ, сэре хwэ р'ъh'ина hэвда пэhевшандьнэ, баве Аветиси р'эh'мэти чаwа дайэ зора зер'а у эw жь кола Эзёрме хьлаз кьрйэ.

Тигран дьчу у дьле хwэда дьфькьри: „Эзе апе Э'вдьлэр'а т'эви бежьм. Эзе йа бэрха хwэ жи жер'а гьликьм. Эзе бежьм эскэре Р'оме бэрха п'ешк'еша тэ hьлдаи зоре бьрьн. Мьи пэдьhишт, ле йэки пе qёит'аг'а т'ьвьиге сэре мьда дае у эз h'эта сэр h'ьше хwэда hатьм нэ бэрх бу, нэ жи эскэр . Эз заньм hерса апе Э'вдьлэе р'абэ, эwе э'сэ h'эйфе жь эскэре Р'оме hьлдэ.

Тигран дьчу у чахе дор-бэре р'йа Дерсьмейэ нас мезэ дькьр, чуйина wи бавейэ чэнд сала бэре дьк'этэ бире, чахе баве эw дьда сэр иьшта hэспа баркьри, бь хwэ жи hэсп дэстк'еш дькьр у пэйа пешше дьчу. Тэе бьгота мина р'ожа иройии хэбэрдана wи у баве гёhада т'эсэлэ дьвэ:

— Баво, тё wэстиайи. эзе пэйабьм, пщар тё hьнэки сйарбэ.

— На, лао, эзи мэзьиьм, эз паwэстьм, тё бона мьи бэр хwэ пэк'эвэ.

—Баво, гэло бэрха мала апе Э'вдьлэйэ сэрбэрани исал перэ, йапе мейэ?

—Эз чь заньм, Тигран щан, хwэ эзи нэ пилдарьм, йане р'эмла мьи т'ёнэ. Эме hэр'ьи те заньби перэ йап ме.

—Баво, апе Э'вдьлэ мэрики чьqа h'эйфэ, ёса пинэ? Тэ ди бэрха сэрбэрани надэ кёр'е хwэ —дьдэ мьи.

— Ле чаwа, кёр'е мьи, Э'вдьлэ мэрики зэ'ф h'эйфэ. Эw чаwа тэ h'ьз дькэ, тё жи гэрэке wи h'ьз бьки.

—Баво, әз жи апе Ә'вдьлә h'ьз дькьм. Баво, әзьк мәзынбьм, заньм п'ешк'ешәкә чawa бьдьм апе Ә'вдьлә.

—Йәкә чawa, Тигран щан?

— Әзе мьштька калке хwәйә к'арбар бьдьме.

— Тигран щан, апе тәйи Ә'вдьлә к'әнге мьштка калке тә hьлдьдә.

— Чьма?

— Зани чьма, кӧр'е мьн. Калке тәйн р'әh'мәти у баве Ә'вдьләйи р'әh'мәти дәстәбьраке hәв бунә.

— Мина тә у апе Ә'вдьлә?

—Әре лао... Hәй гьди дьнйае. Ләма дьвен: "Чар р'оже фәләке к'әсир'а наминьн". Лао, ле hәма бьратна wан дha ширьн буйә, сонд у qьраре wан е мере бәребунә. Шәр'е урьс у Р'омеда баве Ә'вдьле апе тә дьгрьн у давен кәла Әзӧрме.

— Чьма баво?

— Р'ом дьве: „тә пьшта урьс гьртйә, тӧ мәр'а хайини. дьхwәзи эла хwә wәлгәр'ини алие урьс, йан жи урьс бини, wәки э'рде алиосман зәфткә, ләма жи әм тә дьгрьн„. Әре, чахе әве тә дьгрьн калке тә пе дьh'әсә. Дӧ гае мала мәйә щот hәбунә, hәрда жи дьфрошә, дькә зер' у пе wан зер'а баве Ә'вдьлә кәла кәври дәрдьхә.

— Чьqа мәрики h'әйф буйә.

—Ле чawa .А ләма жи апе тәй Ә'вдьлә т'ӧщар мьштька калке тә hьлнадә. Әw мьштьк гәрәке мала мәда h'әта кӧр'е-кӧр'а чawa биранина калке тә бьминә.

—Ле әз мьштькәкә р'ьнд к'ӧ биньм?

— Әзе бык'ьр'ьм, бьдьм кӧр'е хwә, тӧ жи алие хwәда п'ешк'еши апе хwәйи Әвдьләкә.

—Әре баво щан, апе Әвдьләе чьqаси шабә. Әз заньм we э'сә бежә: „Э'фәрьм, Тиграие мьи, а ищар әз заньм тӧ апе хwә h'ьз дьки".

Тигран дьләзанд у хwәхwә хwәр'а öса хәбәрдьда, wәки дәнг дьк'әтә röhe wи.

— Ах, баво, wәки тӧ вьрабуйайи әме чьма бык'әтана ви h'али, әзе чьма ве гьлева бьчума Дерсьме, мьие чьма мина бәре к'ьнще хас хwәнәкьра, кондәлә п'е нәкьрана, qайиша форме нәда пьшта хwә, т'әльке п'охьккьри нәда сәре хwә, wәки зар'е Дерсьме жи бhатана т'әмаша мьи у т'ьм-т'ела мьи. Әзык nha ви qьлхе хwәва hәр'ьм we бежьи әвә к'әсивьи, hесирьи, бәре хwә qӧр'ә дькьр, ле nha hәла к'әтйә чь h'али.

Тигран те дәрнәдьхьст, wәки худанеда р'әш буйә, бии ле ч'ькиайә. Әwи т'әне, зор дьда льнга, wәки гавәке зу бьгhижә мала Әвдьлә he тари ле нәкә'тийә э'рде. Р'о жи э'wраибу у әwи нькарьбу те дәрхьста чька нивройә, э'срә, йане бәрәварә. Чьqа дьчу hәвразе dha т'ик дьк'әтьи бәр Тигран у hәwa жи сар дьбу: жь ч'йаед бльнд бае бәрфе дьhат. Ле чьqа щәфе Тигран зә'ф дьбу, әw haqa ль әскәре Р'оме hерс дьк'әт. „Wәки т'вьнга мьи hәбуйа у әскәре Р'оме nha бәр мьи к'әтана, мьие әw ль вьра т'әв бькӧштана, h'әйфа хwә у мала мә hьлда".— Тигран дьле хwәда дьгот у чьqа дьчу гӧмана хwә т'ам дьда сәр Әвдьлә. Әwи заньбу, wәки Әвдьлә у гӧндие wan Р'омер'а шәр' данәйньи әw тьштәки нькарә бькә.

Тигран иди хwэ дабу синге ч'йаед бэрф. Сэрме гэлэки льнгада эw qэлс кьрьбу, сэре печ'ие льнгед wи ариабун, дьшэwьтин. Тажана эше дьда дьле wи, ле т'эви зэ'фтьр эw жь тарие дьтьрсиа. Wэки р'ева тари ле бьк'эта э'рде, эw дькарьбу бьхальфийа у wи чахи бьqэр'ьмийа — бьмра. Ле гёмана сэр мала Э'вдьлэ, тэ qэй дьгот qэwат у т'аqэта Тигран зедэ дькьр. Эw we дэме ищар дьфькьри, wэки хёрэк дйа хwэ у хушк у бьред хwэр'а бьгьhинэ — we чьqаси шабьи. Дайике чьqаси пэсне wи бьда, дь'э'а ле бькэ. Ле бав кь жь оламе вэгэр'э, дйа wие э'сэ бежда: „Аветис, шькьр Тигране мьи хортэ, эwи нибуйа эме бьрчина h'ьшк бьвуна. Мерэки сэрэ тёрёш нэдькьр we hэлэбэледа бьчуйа Дерсьме, ле Тигране мьи чу„. Баве жи бьгота: „Э'фэрьм, кёр'е мьи иди малхwетие мале дькэ".

Тигран дьчу у ншькева чар-пенщ сйар пер'а дэрк'этьи. „Пэй, дьвэк эскэре Р'омебьи".— Тигран гот у кьр кь пашда бьр'эвэ, ле льнге wи кэвьрэки гьрт у эw пьштостан к'эт. Эwи т'эне т'эг'мин кьр, wэки зьнгин qафе wи hат, ч'йа дора wи чун hатьи, э'wр незик бун у we шунда тьштэк т'эг'мин нэкьр. hэw сэр h'ьше хwэда hат we сэр пьштейэ, зипьк дьбарэ у тарие жи иди э'рд hьлч'ьнайдийэ. Тигран зор-шэфаки р'абу сэр п'йа, ле сэри ле геж дьбу. Льнге wи бьнида нэдьчун. К'ьнще шьл ле qэр'ьмибун, бубун qайиш, ле чарьх мина кэвьр h'ьшк бубун у льнге wи дьгёваштьи. Эw нькарьбу, бьлэ, сэр даре дё льнга бьсэкьнийа.

„Эз р'ек'эвьм, тари дьк'эвэ э'рде, эзе чоле бьминьм, бьвьм хёре гёра, we h'але мьи чawабэ..."— Тигран дьле

хwəда гот у хwə ч'ьр'-ч'ьр'анд у льнг бəр льнг хьст. Пешие тə дьгот льнг ле бунə дар, т'эслими wи навьи, ле бəрə-бəрə əwи гаве хwə иди чапьк-чəлəнг авитьи. Дьчу, ле ньзанбу к'йали. Тьште əwи р'ьнд заньбу əw бу, wəки həвраз-бəржер шаш нəдькьр, т'ьм хwə həвраз дьгърт, чьмки заньбу р'йа гöнд Э'вдьлə йумдə həвразə. „Дьвəк əз хальфимə?"— Əв нета дьле Тигранр'а дəрбаз бу у əве тə тьрса бу р'öсас, щида сəкьин. Сəри ле геж дьбу, ле тамаре патка wи дьжəниан. Тигран дəст бьрə льшта стöе хwə у гава дəсте хwə ньhер'и э'щевəкə р'əшə-гьран: дəсте wи хуна щəбьрида мəwьщибу... Əw hежа хwə h'ьсйа, wəки чахе к'этйə сəри ле шькəстийə.

Тигран диса h'ьзи да хwə у гаве хwə авитьи. Hha həвраз у бəрфа qəр'ьми h'ал dha хьрав кьрьбун. Щи-щина льнге wи дьшьмьтин у əw пашда дьhат. Бакп öсайи сар жи пер'а дьhат тə дьгот сьфəте wи мина дузин дьбьр'э.

Чарнькал тари-таристан бу, тьштəки хане нəдькьр. Ньшкева дəнге са ль Тигран т'эсəлə бу. Шабун к'этə дьле wи. Əwи we дəме тьрс у хоф жи, wəстандьн у бьрина сери жи, зəлули у чəтнайи т'əв бир кьрьн: "Wəки öсанə гöнди незикə, шькьр əз гьhиштьме",— Тигран гот у öса лəзанд, wəки wи həвразе т'икда жи дьр'эвийа. Эмəки шунда Тигран пе шьвдара дəсте хwəйə ариай дəре Э'вдьлə к'öта.

—Əw к'ийə? —дəнге к'ölфəтəке пьш дəре дарини йəкqанате ль Тигран т'эсəлə бу.

—Əзьм, əз, дери...

К'эла Тигран öса т'ьжи бу, wəки we дəме əwи жи ге

дәрнәдьхьст жь чийә: жь шабунейә, жь hерсейә, жь газьнанә, йан жь we йәке, wәки нази у дәлалие xwә мәрьвед h'әлал дькә.

— Тӧ к'ийи?

—Әз Тиг-ра-ньм, кӧр'е Аветис...

—Пи ла ч'э'ве мьн р'ьжиае... Э'вдьлә, Мәh'муд, Тигранә, Тигран, гәдәнге Аветисә.

— Дә зу дери ле вәкә әзе hатьм,— Мәh'муд гот у таqа горава чьлп банзда сьвдәре.

Чахе Мәйане у Мәh'муд дәри вәкьрьн, Тигран бәр шемике к'әтьбу э'рде. Әвед тә hа-hанга әw нав hәвр'а кьрьн у гиhандьи хени.

—Ла мьн qьр'ьке, дури жь Э'вдьлә, Мәh'муд, лawька әв гәдәиг к'әтйә чь h'али?— Нәна дйа Э'вдьләйә пир р'абу бәрбь Тигран hат, чоке xwә хьст у wa гот.

—Әви т'ьфали ве шәве херә? —Э'вдьлә гот у жь сәр кӧлаве бәр тәндуре р'абу сәр п'йа.

— Әз фәqира дури лawька чь заньм, wәе, wәе, hәwара хаде.

—Qизе зу бькьи hьиә бәрф, ава сар биньи. —Мәh'муд жьнер'а гот у вәгәр'ийа сәр де:

— Дае, незики тәндуре нәкә, дәст у п'е гәдә hha сӧр'е бьрьнә, бьсә әм бәрфе тедьи, бькьи нава ава сар.

— Әре, кӧр'е мьн, тӧ р'ьнд дьфькьри.— Э'вдьлә гот у h'әта жьи, кӧр' у бук Тигранда к'әтьбун, әwи qәльи вехьст, qӧлапе к'ур ле хьстьи у бәнгзе wи лап хәиди. „Әва т'ьфала херер'а нәhатийә. Әва тьштәк, qәзийак сәре мала Аветис qәwьмийә. Лawька р'аст дьгот we р'оже qонсуле

Әмырк'ан hатйә у готйә Р'ом дьхазә әрмәнийа qьр'кә. Дьвәк hәма Р'ома хайин пәфәре мала wан т'әв көштьбьн у әва гәдәнге hан ле фьльтибә.."— Әʼвдьлә wa дьфькьри, жь щие xwә диса р'абу у hат сәр Тигранр'а сәкьни у готе:

—Тигран, лао, әв чь h'әwале тәйә, тә ве шәве херә?

— Әʼвдьлә,— тә дьгот Мәйанә гәрәке дәwса Тигран щawe бьдә, —ща сәбьркә, бьра h'ьше ви т'ьфали бе сери, паше...

— Паше к'ижанә,— Әʼвдьлә бесәбьр жьнер'а гот,— hәла әм зу пе бьh'әсьн, чька...

—Баво,— Мәh'муд хәвәр дәве Әʼвдьләда гьрт,— те we дьвини гәдә hаж xwә т'önә.

Чахе бәрф эп'ещә дәст у льнге Тигран гәр'андьн печ'ие wийә шинбуйи бәрә-бәрә hатьн сәр р'әнге xwә, тә дьгот хун теда бәзиа. Ищар Тигране кәр' у лал бу qар'ә-qар'а wи, дәнгәки wи ль ә'рд бу, йәк ль ә'зман.

—Т'әзә р'öh' дәст у п'е wида hатьн, нha т'әзә гәдә xwә h'ьсиа, дәст у п'е wие т'әзә бешьн. —Мәйане гот, Тигран мина зар'әкә бьч'ук h'әмез кьр у да бәрдьла xwә. Эме сәh'әтәке дöда qир'ин-qажина Тигран бу. Паше hьнәки сәqьр'и, ч'ә'ве xwә вәкьрьн у чарнькале xwә ньhер'и.

— Тигран, бьре мьн, тö мала мәдани, мала апе xwәйи Әʼвдьләда,— Мәйане готе у ч'ә'ве кör' у мер ньhер'и, мина тьштәки ь'шарәтие бьдә wан, кö әw Тигран бьдьн хәбәрдане .Ьнка Нәне жи дәстед xwә кьрьбун бәр пьшта

хwэ ,орт'а хеин, дора Тигран дьчу-дьhат у дькьрэ wишэ-wиш:

—Ла цьр'ьк-цэрт'эл буйе Зарухие, эве чawa ве шӀэве эв т'ьфал сэре р'йа хьстийэ, эв нэготйэ чь, ищар we чawабэ, wэе, wэе, wэе, hэwapa хаде, hэwapa хаде.

— Тигран,— Мэh'муд сэрда куз бу у hеди ле пырси,— тэ ве шэве херэ?

— Лао,— Э'вдьлэ пэй кӧр'р'а жь Тигран пырси,— мала wэ, баве тэ сьламэтьи, хwэ тьшт сэре wэ иэцэwьмийэ?

Тигран хwэст хэбэрдэ, леве wи жи льпьтин, жь сэр hэв чун, ле дэв ле зйа бубу, дэнг же дэриэк'эт. Эw зур бубу ль ч'э'ве Э'вдьлэ, Мэh'муд у Мэйане дыhер'и.

—Ищар h'але ви т'ьфали we чawабэ?—Нэне hат сэр кӧр'р'а сэкьии у гот.— Зарухие нэгот чь, нэго эзе ве зьвьстане чawa зар'а хwэ чолехьм.

— Дае, ща р'э'мэ ль баве тэбэ, те бьсэкьии,— Э'вдьлэ бь шур'е газьна гот.—

— hэла бьсэкьиэ эм пе бьh'эсьн чь цэwьмийэ, hьлбэт дэрдэки wан жи hэбуйэ, wэки гэдэнг шандьнэ, чьма бэре сэре р'йа пэдьхьстьн.

—Дэ hуи заньи, эз цӧрбана wэбьм, ви т'ьфали хьлазкьи... Wэе, we we, ла цьр'ьк буйе Зэриhуе.

— Тигран, бьре мьи,дэ бежэ, тӧ чьма hати, хьзмэта тэ чийэ, к'е тӧ шанди?—Э'вдьлэ же пырси у вэгэр'ийа сэр буке, готе:

— Qиза мьи, ща hьнэ ав бииэ, дэве гэдэ зийа буйэ.

Мэйане дӧ-се цӧрт ав ль Тигран данэ вэхарьне у т'эв hивийа гьлийа бун.

— Әва сәре се мәһанә Р'оме баве мын бырїә оламе, гӧнде мә хәлаеданә, арване мә, пәз у дәwаре мә бырын.

— К'е?— Э'вдьлә жь Тигран пырси.

— Әскәре Р'оме. We р'оже әскәр һат гӧнде мә, пәзе мә, ч'еләка мә бырын. Бәрха мын жи бырын апо, бәрха тә дабу мын.

— Мын заньбу, әва кьре Р'ома р'әшын,— Э'вдьлә бәр хwәда һеди гот у диса жь Тигран пырси:

— Тигран, дїа тә, хушк у бьред тә сьламәтын, хwә Р'оме...

— Әскәр әм к'ӧтан. Дїа мын,хушк у бьред мын са-г'ын, ле бырчинә ,тьшт малда т'ӧнә, wәки бьхӧн.

—Һун qә һаж Аветис т'ӧнәнә? —Э'вдьлә диса пырс да Тигран.

—На апо, әва се мәһә сәр-бәрәт'е баве мын т'ӧнә, нь-зам к'идәрейә.

— Ле дїа тә нәдьгот чь, т'әмине we чьбун?

—Дїа мын, апо, дьгот апе хwәйи Э'вдьләр'а бежә, бе дїа мын дьгот зар'о бырчийа дәст мә дьчын, бе бьра бьре Э'вдьлә һәма арване пеләке дәст мә бьгрә —һ'әта бьраке wи вәдьгәр'ә.

—Чәрхе дынә, һа, —Э'вдьлә к'әсәрәкә к'ур р'аһьш-те у гот,— һәла мала Аветис к'әтйә чь һ'али.

— Wи ла ч'ә'ве мын р'ьжиае, әв чь зӧлмә,— Мәйане бь һәрдӧ дәста чоке хwә хьстын у вәгәр'йа сәр Тигран:

—Лawo, шашиа мәк'шинә, бәр хwә нәк'әвә, апе тә мала wә wи һ'алида наһелә. Wәе, wәе, әв чь агьрә сәр ван

Ћесирада барийэ.

— Ща öса бежэ Мэйо, ща бежэ эз qöрбабуе, бе агьр жи wa дьвэ,— Нэна пирэ шьп'иа wa дэнг да дэнге буке.

— Бьре апо,— Э'вдьлэ гьлие жьне т'ам кьр,— ле эз qэ дьћельм ћун wи ћ'алида бьминьн, к'орльхие бьк'ьшиньн, хwэ апе тэ сэре хwэ данэнийэ.

— А, öса бежэ,— Нэне бэрбьр'и кöр' ћат у гот,— эз qöрбана р'э'ма дьле тэ у кöр'бьм, хwэде пьштоване тэбэ...

— Дае,— Э'вдьлэ дер'а гот,— ле хwэ эз ћесире Аветис бьрчибунеда наћельм. Чьр'а дьнйа бэр бае саме чуйэ? Тигран щан, тö qэ мэтьрсэ. Ньзам сьвэ сафи нэбэ, эзе хwэ мала wэр'а бьгьћиньм.

— Эре, эре,— Нэне диса бэрбь кöр' ћат,— эз qöрбана тэ у кöр'абьм, гönэнэ.

Хеләкэ хöрт жь шэве чубу. Щие Тигран бэр кэвийа тэндуре данибун, чэпд бэ'лги дабун бэр п'ала wи. Ле Тигран нэ'лэ-нэ'ла wибу. Э'вдьлэ, жьне у дева бэр сэре wи р'уньштьбун у дэнгэки ћеди хэвэр дьдан.

—Ћэла бьнћер', п'адше Р'оме чь тинэ сэре ван эрмэние р'ь'а, бэлки т'эхте wи wэлгэр'э.

— Э'вдьлэ,— Мэйане жь мер пьрси,— Р'ом чьма öса тинэ сэре we щьмэ'те?

— Эз жи сэрэдэрие ве йэке накьм. Дьве эрмэни к'афьрьн. Э бьра к'афьрбьн: бе чи wэ? Мерька ера хwэданэ, сэре wан бэрда дьхэвьтьн, хэрщ у хэращ дьдьн — иди wэ жь wан херэ. Э, Р'омэ хайинэ, чьма öса найнэ сэре к'örда жи, хwэ к'örд жи нэ к'афьрьн, к'örд жи ислямэ,

ле чьма к'ӧрда жи qьр' дькэ. Р'ом дьве гэрэ h'эму мьлэт бын шуре мынр'а дэрбазбын, qуле мынбын, эз чь биньм сэре wан гэрэке дэнге хwэ нэкын. Чьма эмэ ль ван ч'йа нибуна Р'оме ӧса наниа сэре мэ жи. Фэрэзи, ве гаве зора we мэда начэ, йане на...

Qизе Тигран тэ'лэ, бэр пэсна хэвэр дьдэ.

— Ле чawa,— Мэйане щawa мер да,— эварда агьр же дьбарэ.

— Ищар we чawабэ?

—Эз hесира хwэде чь заньм.

— Тигран, Тигран, бьре мын, hэла ч'э'ве хwэ вэкэ, тӧ qэ чawани, к'ндэра тэ дешэ?— Э'вдьлэ жь Тигран пьрси, ле эве тэ гьлие wи нэдьбьhистын, диса бэр пэсна хэвэр дьда.

— На, на, эз бэрха хwэ надьм. Ьне wэрэ, ьне wэрэ, бэрха мын жи дьвын... Дае, на, эзи т'ерьм, бьра зар'о бьхӧн... Дйа мын, дйа мын дьгот бежэ бьре... Пэе, дьвэ эва Р'омэ, we мын бькӧжьн, wэе, wэе дае....

—Тигран, бьре мэт'а хwэ, мэтьрсэ, эмэ вьрьн.—Ле Тигран щawa Мэйане жи нэдьда, hевэта гэрме диса бэр пэсна хэвэр дьда:

— Баво, баво, тэ мьштьк ани, мьштька к'арбар.

— hэwара хаде, hэwара хаде,— Нэне бэр хwэда hеди hэма эв хэвэр дьwэк'ьландьн,— эме hе гэлэ э'щев бэр ч'э'ве хwэ бьвиньн, мэ зӧлма wa нэдибу, эв жи дит...

Сьвэтьре Э'вдьлэ нькарьбу бьчуйа мала Аветис: Тигран гэлэки тэ'л бу. Чьqa h'экиме гӧндед дорана hэбун Э'вдьлэ анин сэр Тигран, ле к'эси ч'арэ бь нэхwэшие

пэкьр. Нэхwэшийа Тиґран се р'ожа к'ьшанд. Р'ожа чара, бэрбэнга сьве мина п'ьфи чьреки: эwи h'эмеза Нэнеда щан да.

Гёнди, дэр у щинар hьлшийанэ мала Э'вдьлэ. Дьле т'эва сэр кёр'е Аветис дешийа, гьшка qэдре Аветис заиьбу. Чахе Аветис дьhат гёнд, т'эв дьhатьи дорe, пьрс – пьрсйар ле дькьрьи, тэ дьгот хэрибе wани h'эвт сала вэвэр'ийайэ. Мер одеда р'уньштьбуи, к'ёлфэт жи хенида, дора щьнийазе Тиґран чит гьртьбуи, дьготьи у h'але дьле хwэр'а дьлубандьи: к'ьлам давитьи сэр Тиґран, hесири у золулийа wи, сэр мьриед хwэйэ кэвн у т'эзэ, сэр малед бемалхwe, жьиед би, hуркед эт'имэ стёхар.

— Гьдино, ща бежьи,— Мэйане дэзмал дабу бэр чэна хwэ, сэре хwэ дьбьр-дани, hесьр дьбарандьи у дэнгбежар'а дьгот.— Ща бежьи, бави хэрибиейэ, ч'э'ве дайика п'ор'кёр', хушк у бьред wийэ стёхар ль р'ейэ. Бежьи, йа ви т'ьфали зёлмэ, зёлма гьран.

Тиґран бьhарэ, h'але дьле мьнр'а ло хwэш бьhарэ.
Бьре мыо, баве тэи хэрибиейэ нэ ль малэ,
Кэси хёданхер т'ёнэ щawe дайка qэрт'эл дахэ,
Бежэ: "Эва сэре се р'ожанэ Тиґрани бэдh'алэ...„

К'ёлфэтэкэ букин к'ьлам wa дьготьи, пэй хэбэрар'а дьгьрийа, жьиед доре жи дэнґ дьдан дэнге we, тэ дьгот дэме дьгрьи. Дэнге к'ьлам у гьрие hаqа к'ёлфэт ёса hэв дьгьрт, ёса hэвр'а дьбу йэк, wэки т'ё хэвэрэкэ кем-зедэ, т'ё сэwт у мьqамэки нэ щи у wар нэдьhат бьhистьне.

Wəки дьле мерьв кəвьр буйа жи əw к'ьламед дьлəшəдьлшəwat we əw банийана h'але гьриандьне. Сал у зəмана к'ölфəтед к'örд сəр шер у ə'фата готьбун у шин у гьри данибун, лəма жи бубун hосте дəнгбежие. Гönд т'önəбу, wəкн теда чənд к'ölфəтед дəнгбеж т'önəбуна. Əw жи мина п'ешə бу, йəке жь йа дьн hьлдьда: qиз жь де hиндьбу, щинар жь щинаре. Мера жи к'ьлам давитьн сəр мьрийа. Əwана жи давитə сəр малхwe мала, хортед дəстбь h'ьнə, сйаред к'ьh'ел у мə'нəгиа. Мера малда, сəр щьнйаз жи дьготьн, дəрва жи, пешиа к'отəла жи. Ле чаwa ə'дəт мера дəнг нəдьда дəнге дəнгбеж, нə жи дьгриан, т'əне ахьрийа бəнда к'ьлама həвр'а дькьрьн гази: „бьрао", йане жи „бьрао, бьрао". həрге жь дəнг у готьна жьна гьрие мерьв дьhат, ле жь готьн у газийа мера мəрьв дьбу р'öсас, тəвьзи педа дьчун у öндабуна мере че к'ур фə'м дькьр.

Жьна сəр щьнйаз дьготьн у дьлубандьн, ле щар-щарна жи т'əрка шин-гьри дькьрьн, хəбəр дьдан, нщар бь зар, бь хəбəра дəрд у кöле хwə həвр'а дьр'етьн. Тə дьгот р'ожа мьрн həбуйа дəрд у кöл т'əзə ль wана т'əсəлə дьбун. Əwана иди жь шöхöл-ə'мəле к'ölфəтə р'оже, жь hасьл у п'еше жьнайə həрр'ож хəбəр нəдьдан, у хийалед сəр'а-бəр'а, шöхöл-ə'мəл, малкьрьн у к'ədкьрьн бира т'əва дьчу, тəе бьгота мал у həбуна дьне бəр ч'ə'ве wан нае. Əwана жи, мина мера, дəстпе дькьр жь h'ал у wəхте дьне хəбəр дьда, жь we йəке, wəки чь тəhəри, к'ижан сале жь мере гönд к'и hатйə köштьне у бьриндар буйə. Wa жь сале бəре дəстпе дькьрьн h'ətа дьhатьн дəрдьк'ətьн салед па-

шьн, qəwьмандьнед hərə т'əзə у мьqим гьрие wан дьhат сəр мьрие р'оже жи.

—Гьдино, əв чь зöлм бу hатə сəре ви т'ьфали. —Мəйане гот у ч'э'ве жьна ньhер'и, мина тьштəки бежə Тигран бир нəкьн, нə ахьр кöла wи йа hərə т'əзəйə.

— Бəлки айе wи Р'омер'а нəминə,— к'öлфətəке сəр гьлие Мəйанеда ани.

—Əре wəлə, айике wи ə'рде нəминə.—йəкə дьне гьлие wан т'ам кьр.

Жьна бəрə-бəрə гьли анин сəр мьриед мала баве xwə, йане жи мала мере xwəйə т'əзə. hежа дəрд у köле wан т'əв р'абун, hеди-hеди лубандьн у ньшкева, ви h'але к'əлогьрида йəке бь дəнгəки зиз гот, авит сəр Тигран у мьриед мала баве xwə. Əгəр жьнəке дьxwəст, wəки бавен сəр мьрие мала баве we жи, бь щур'əки ь'шарəти дьда дəнгбеже. Бəсбу əwe бьгота: "Бежə, дəлала дьле мьне, бежə„, йане жи "Əре, дайка мьне, ща öса бежə,.. hаqа бəс бу, дəнгбеже дəстxwəда бь к'ьламти наве we к'öлфəте hьлдьда у давитə сəр мəрьве ах у кована дьле we. Йане жи ч'э'ве xwə дök'öтан ч'э'ве дəнгбеже у öса ле дьнhер'и—тə дьгот дьве: "Ща дəрде мьн жи дəрманкə ..

Əгəр жь мера йəк р'адьбу дьhат сəр щьнйаз, жьна дəстxwəда т'əг'мин дькьр, wəки к'əла wи т'ьжи буйə... We лə'зе к'öлфəта дəнгбеж к'ьламти наве wи мери hьлдьда у к'ьлам давит сəр мьрие wи. А бь ви təhəри, бе готьн, бе hиви у р'əщакьрьн мəрьвед дьле wанə köл həв фə'м дькьрьн, бəр дьле həвдö дьhатьн, дьдан гьрийандьне, ле бь we йəке п'əрч'а дьле wана дадани, hеса дьбун.

Э'вдьлэ ль оде, нава мерада р'уньштьбу у бэнгзе wи к'эсир'а хwэш нэдьбу. Ч'э'ве щьмэ'те т'эв ль wи бу. Кэси төрөш нэдькьр пешие гьли вэкэ. Э'вдьлэ жи заньбу эwи дьлшкэстийэ, щьмэ'те жи Э'вдьлэ хwэйе мьри h'эсаб дькьр: чахе Аветис нэ ль сэр көр'э, wэки өсанэ дэстэбрак гэрэке ог'ьра wида сэкьнибэ.

—Щьмэ'т, гэли гьрэ-гьра, эзе wэр'а гьлики бежьм.

—Э'вдьлэ сэре хwэ бльнд кьр, к'еша т'ьзбийа да сэкьнандьне у гот:

—К'эрэмкэ Э'вдьлэ, иро р'ожхуни тө мэзьне мэйи, р'өсqэт йа тэйэ,— йэки эхтийар, wэки, бawарки, панздэhбист сала Э'вдьлэ зэ'фтьр э'мьр кьрьбу hеди, бь h'эмде хwэ гот.

— Мэзьн хwэдейэ, апе К'эрим, эз хөламе тэмэ...

— Элawэк'ил тө мэзьни,— К'эриме эхтийар бэр гьлие Э'вдьлэр'а hат. Иро ч'э'ве эла мэ ль тэйэ.

—Апе К'эрим, апе Нури, апе Э'слан, щьмэ'т,—Э'вдьлэ йэко-йэко ч'э'ве ван р'испие гөнд ньhер'и, паше сэре хwэ бэржер кьр, эмэки фькьри, паше ль дор-бэре хwэ ньhер'и у гот: —Иро эwлэде Аветис гөнде мэда, мала мьнда wэфат буйэ.

— Р'э'мэ лебэ,— апе Э'слан wa гот qэй гьлие Аветис т'ам кьр.

— Р'э'мэ ль чуйе wэбэ жи,— Э'вдлэ щаб да.— hун т'эв Аветис нас дькьн, йа мьн у wи жи hэмин wэва э'йанэ.

— Элawэк'ил щамерэки шэрте хwэйэ,— хортэки сь-

меләкэ п'алькэ ле, орт'а мере мэзында р'уньшти гот. Фэсал у щие р'уньштына wир'а к'ьвш бу, wэки qэдьр-qимэте wи гэлэкэ.

— Малавао, qöсура wи мери hэйэ,— йэки дьн гьлие хорт т'ам кьр.

—Хwэде Аветис hындава wэда нэдэ шэрме,—Э'вдьлэ бона готына лawька дэwса Аветис р'азибун да,— hун р'ынд заньн, эз эwлэде хwэ у Аветис жь hэв набьшькевьм, фьрqийа wан данайньм.

— Э'вдьлэ бь h'эмде хwэ гьли дькьр:— Бэреда hэла hена баве мьни р'э'h'мэти у баве Аветиси р'эh'мэтида мале мэ йэкбунэ...

— Бэхте мьдабэ, хельф те т'önэ,— апе Э'слан диса гьлие Э'вдьлэ т'ам кьр.

—Аветис ве щьмэ'тер'а жи хьрав нибуйэ, шин у шайе мэбуйэ, wэки сэре кара йэки хунбуйа эwн мерки мэ'рифэта хwэ хэрщ дькьр.— Э'вдьлэ пэй гьлие апе Э'сланр'а гот. —Иро жи сьрийа мэ hатйэ, дьвен "Дьнйа дорэ, нэ бь зорэ".

—Мьрьи бэр'а сорэ, Э'вдьлэ, бэр дэре hэркэси дьсэкьнэ.

— Пэй we готына Э'вдьлэр'а Э'слане кал гот.

—Гьлие мьн нэ эwэ, апе Э'слан, щьмэ't. Эз заньм, wэки щьмэ'та мэ хwэйе hörмэта гьранэ, хwэ шин у шайа надэ паш.

— Эм сьрйа тэ у Аветисда hазьрьн, сэре хwэ у малh'але хwэва... —Диса Э'слан готэ Э'вдьлэ.

— Хwэде сэре wэ хwэйкэ, бьра эз р'ожэке бей сьрйа

wə у hörmətа wə nəvьm. Йəке жи щьмə'т, гəли р'испийа, бьра хəйда wə т'önəбə, Məh'муде мьни саг'бə, шькьр кемаси т'ö тьшт т'önə, сайа хwəде — сəре wə. Гьлие мьн дəрhəqa тьштəки майинданə, wəки əз иро бь изна wə дьхwəзьм бежьм, бь р'ае хwəде мнасəркьм.

—К'əрəмкə, бежə Ə'вдьлə,—щьмə'те хwəр'а-хwəр'а гот у бесəбьр hивиебу чька əwe чь бежə.

— Мьн р'о кьрйə у пивайə,— Ə'вдьлə wa дəстбь гьлие хwə кьр. Аветис иро нə ль малə, нə ль сəр нəфəре хwəйə. Жьн у зар'е wи т'əне, стöхар манə, т'оза ар чийə, т'оза ар нав wанда т'önə, əскəре Р'оме т'əв т'алан кьрйə бьрйə. Демəк, wəки əм hна щьнйазе Тигран бьвьн гöнде Аветис, мала wан, əw р'öh'е бəр дйа wи майə, əwe жи бьбöрə. Əва йəка qət мəр'а дəст надə. Йəке жи əм бь we йəке Тигран пашда вəпагəр'инын. Сəрн əwə əм к'оми-к'ölфəте Аветисə майин хwəйкьн h'əта əw те дьгhнже. Hун йа мьн дькьн əме həма ви т'ьфали щəм мə жи həqкьн.

Пəй гьлие Ə'вдьлəр'а əме щьг'арəке щьмə't кəр' бу, кəси 'дəй нə дькьр. Р'астə, орт'а əрмəнийа у к'öрдед Дерсьмейə qьзьлбаш бəреда хwəш бу, ле həма h'əта we hьнге нəqəwьмибу, wəки əрмəни у к'öрде ве ере мьрие хwə щики ч'ə'лкьн, мəзəле wан йəкбьн. Лəма жи гьлие Ə'вдьлə пашьн т'əв ə'щевмайи, шаш у мət'ал кьрьн. Əм бежьн готьна Ə'вдьлə нə бь дьле щьмə'те бу, əw жи нəр'астə. Сəр сьфəте гьшка диса мора гöнəпеанине, h'əйфанине дьма. Гьлие Ə'вдьлə дьле кəси нəгьртьн, hерса кəси нанин, кəс нəдан хəйде. Мəрьв т'əне ə'щевмайи дьман, wəки hена wанда, ле нə йа кал у бавада, ə'дəт ге

гöһастьне, әw жи оса ньшкева у һеса... Ле һ'әлалийа ор-т'а wан у Аветисда, мьрьна Тигранә зәлули у qәдьр у һöрмәта Ә'вдьлә э'дәт у һинбуна кал у бава we лә'зе алт' кьрьн. Эмәки шунда гöһастьнәкә öса к'әт нава бир у бawаре щьмә'та һазьр, wәки т'әва жи һәw т'ьре готьна Ә'вдьлә анәгори э'дәте бәрейә у ләма жи апе Ә'слан тьштәк we йәкер'а нәгьрт, т'әне мә'на һәqнәкьрьна Тигран нава мәзәле дерсьмийада әва йәка һ'әсав кьр.

—Ә'вдьлә, —апе Ә'слан бәри т'әва хәбәрда, —э'рд э'рде хwәдейә, әз жи нә mqабьльм, wәки Тигран ль бал мә һәqкьн, әм ве йәке жи бькьн э'дәт, т'әг'мина мьн, нә тьштәки гönәйә, ле иди к'ьривти к'ижан р'ожер'а. Wәх-та әм у әрмәнийа ль ве дьне дәстәбьраке һәвьн, һәвр'а дәрбаз дькьн, э бьра we дьне жи бал һәвбьн, нә ахьр әв дьне у әw дьне бәри һәвьн. Ле һәма готьна мьн әwә, wәки дайка wийә һесире бежә чька кör'е мьн чawа бу, чь ле qәwьми. Дһа п'акә әw щьнйазе кör' бәр ч'э'ве хwә бьвинә; бькә бьн ах у бәре сар, нә кö кör' ле öндабә, ньзамбә Р'оме көшт, йан бу хöре гöре сәре ч'йа.

Готьна апе Ә'слан'р'а щьмә'те ищар ч'э'ве Ә'вдьлә ньһер'и, һивие бун чька әве тәе чь бежә, чь гьли бьдә дәсте апе Ә'слан.

— Апе Ә'слан,— Ә'вдьлә һьнәки фькьри у гот,— тö дәwса баве мә тейи...

— Р'э'мә ль баве тәбә,— апе Ә'слан гьлие Ә'вдьлә нивщида һишт.

— Тö жи р'аст дьвежи. Ле һәма жь һәqкьрьна вьр у бьрьне, дһа башә әм ль вьр һәqкьн. Әмьк щьнйазе Тиг-

ран ньшкева бьвьн бэр дэре wан, дйа wи бьвинэ, эw h'эвке р'öh'е бэр we майэ — эwе жи бьбöрэ. Ћэмин эзе арван мала Аветиср'а бьвьм. Эзе Зарућнер'а wа бежьм: „Тигран мала мэйэ, мьн бь хwэ нэћишт, wэки бе, чьмки нав wэда нангьранийэ, эw нане эw ль вьра дьхwэ — бьра зар'онге ћур бьхöн. Йэке жи: бьра эва т'эqьш-т'оqьша орт'е ћьле... Тиграни гићиштийэ, тэ ћэw ньћер'и эскэре Р'оме диса к'этэ гöнд, дэ, эw жи чаwа мер кöштьн„ Зарући к'öлфэтэкэ qэдьргьрэ, амьнийа we жи мэ те... Ћэмин Аветис жи эгэр бэр шуре Р'оме фьльти, жь оламе вэгэр'йа, эз заньм, we э'сэ, бона кöр' жи мабэ, we бе вьра. Wи чахи эме т'эви жер'а бежьн.

Апе Э'слан, Нури, К'эрим, пер'а жи лаwке дьне гьлие Э'вдьлэр'а qайил бун.

— Ћивикэ мьнэ дьн жи wэ ћэйэ,— Э'вдьлэ ль ч'э'ве кал у аћьле гöнд иьћер'и, гот:

—К'эрэмкэ, Э'вдьлэ.—чэнд мера готе.

— Гьлие мьн дэрћэqа щие ћэqкьрьна Тигранданэ. Ћун заньн, р'астэ, эм у эрмэни бэреда щинаре ћэвэ qэнщ бунэ, мэ хwэ сэр ћэв köштийэ ,ле qьрара мэ ћэрдö щьмаэ'та нэ йэкэ, айна дине мэ нэ мина ћэвэ: эмэ Э'лилаћинэ, эwэ хачп'арез. Эмьк иро ви т'ьфали нава мэг'бэре мэда т'эслими хwэлиекьн,дьвэ сьва бь дьле де у бав, qэwм у пьзмаме wи нибэ. Wэрэ эм мэг'бэре Тигран ћьнэки т'эк, чэнд гава жь мэзэле мэ weда бьк'ольн, бьра дьлмьнаи орт'е че нэбэ.

— Эз хöламе мэзьнамэ,— йэки щаћьли дэвэ-дэви си

сали, нави Сәйад, бәрбьр'и щьмә'те бу, —әгәр р'ьсqәта wә һәбә әз жи гьлики йале хwәда бежьм.

— К'әрәмкә, бьре мьи,— Ә'вдьлә бь шабун у р'азибун зьввр'и сәр Сәйад,— к'әрәмкә, чьма на.

—Һ'әрч'а әз заиьм.—Сәйад бь готына Ә'вдьлә р'öһ'дар б у — һежа бь щöлә't гот, — Әз дәһ сала нав әрмәнийада мамә, әw мерькана варвешие накьи орт'а хwә у к'öрде Дерсьме. Ньлбәт, әз хöламе апе Ә'вдьләмә, гьлие wи т'алан накьм, ле һәма әмьк т'ьрба Тигран т'әк бьк'ольи, әw мерьке бежьи qе мә нәхастийә әрмәники нава мәг'бәре хwәда ч'ә'лкьи.

Пәй гьлие хортр'а Ә'вдьлә ч'ә'ве хwәйә гьрә бьи бöруед р'әшә-qальмда к'öтан ә'рде, к'әтә фькред к'ур у бәри хәбәрдане фәсала wива к'ьвш бу, wәки гьлие Сәйад нета wи сәро-бьи һәв кьр.

— Әз йа хwә бежьм,— Ә'вдьлә сәре хwә блыд кьр у ль Сәйад ньһер'и,— гьлие тә щаһьли мина бьзмарәки һ'ьше мьда р'уньшт. —Паше звьр'и сәр аһьлед дора хwә у гот:—Бьра гьлие тәбә. Сәйаде мьи, тә гьлики qәнщ готшире дйа тә ль тә һ'әлалбә.

Бьра гьлие тәбә, Сәйаде мьи, тә гьлики qәнщ гот, шире дйа тә ль тә һ'әлалбә.

Щьмә't т'әв һат сәр созе Сәйад у Ә'вдьлә у бь ә'рф у ә'дәте Дерсьме Тигран нава мәзәле гöндда т'әслими ә'рде кьрьи.

Пәй һәqкьрьна Тигранр'а, хут һәма we р'оже, ә'сра

дәрәнги Ә'вдьлә иди к'аре хwә кьрьбу, wәки сәр мала Аветисда һәр'ә. Мала Ә'вдьлә баре дӧ һәспа ар, дә'и, пәнер-тораq у хӧрәке майин дагьртьбун. Т'әв бу баре дӧ һәспа. Кӧр'е Ә'вдьлә — Мәһ'муд у дӧ хортед щинаре wаи жи һазьр сәкьнибун, wәки Ә'вдьләр'а һәр'ьи. Т'әвә бь ч'әк у сильһ' бун: т'ьвьнге wаиә стӧда дардакьрибун, ле qәме wаи жи бьне бешметада сәп'әкьри. Әw бу, иди Ә'вдьлә у лawьк р'ек'әтьне бун—се-чар к'ӧлфәте щинар бәрмьле wанә т'ьжи һатьи бәрдәре Ә'вдьлә.

—Бьре Ә'вдьлә, —к'ӧлфәтәкә навсәрә лавайи кьр,— те бьбахшини хушка хwә, щәфайә ,ле һәма бьраке тә әз шандьм... те фьрәйа хwә бьди мала Аветис, һьнә дә'не к'ӧтайә.

—Ща мьи qӧрбана оғ'ьра хwә у Мәһ'мудкә,—пирәкә дәве гор'ер'а гьһишти һат бәр Ә'вдьлә сәкьии, желва бала хwә дае гот, —әва һьнә тораq-пәнерә, те бьви бьгьһини һесире Аветис.

Һәма we дәме к'ӧлфәтәкә букин хwә шәрма да пьш пире, у чьмки Ә'вдьләр'а букти дькьр, һеди гӧһе пиреда гот:

— Бежә апе мьи, бе һасьла мә хьлаз буйә, әва һәрдӧ мьришке һан бьра хwәр'а бьвә, малхwе дьгот.

Ә'вдьлә хәбәре к'ӧлфәга щаһьл бьһистьи у һ'әта пире к'ар дькьр гьлие we Ә'вдьләр'а бежә, әве тә щаб дһа зу да.

—Сәйад тӧ шанди? Э хwәде wә р'успикә, wә жи гәли де, хушка, —Ә'вдьлә зьвьр'и сәр к'ӧлфәте сәкьни, wәки

wəкə h'əвт-h'əйшт h'əва пəй həв р'ез бубун.— Ле həма баре həспа т'амə, бырын чəтынə.

—Əз хwəлийа бын п'е тəмə, —к'ölфəтəкə навсəрəйə qочах пешда hат,— быре Э'вдылə, те ви т'орбе хушка хwə жи бавежи т'ер'е иди тö зани. Əва h'əвə дə'нə, дə аг'левəйə, мын тыштəки майин лайиq нəгырт.

Э'вдылə э'мре хwəда кем вədыбəшыри, hынə гöндие wан həла he к'ən ль бəр леве wи нədибун. Һьнəке нənас we жер'а быготана əв чь мəрвəки дылкəвыри-беисафə. Ле həма е əw нас дькырп, заныбун р'э'ма дыле wи зə'фə. А əв Э'вдыле, wəки пəй мырына Тигранр'а dha мыр'узкрибу, готына ве к'ölфəтер'а бəшəрхwəш бу, вəбəшыри у гот:

— Чawa хане дькə, гəли хушка, илащ дəст wə т'önə. Дə биньн. Məh'муд, гəли лawька, həспəке жи биньн, т'ер'е бавен сəр у ван hədайа дагырын.

Лə'зəки шунда чар сйар у се həспе баркырийə дəстк'ешкыри жь гönд дəрк'ətын у бəржерда хар бун.

Э'вдылə qəстбəндə дəрəнг р'е к'ət, wəки тари быгhижын гönде Аветис. Əwи заныбу, wəки əгəр əскəре Р'оме сəр h'ысə-h'ыса к'əвə, т'öщар наhелə ардьми быгhижə əрмəнийа у дькарə быqəwымə зийане быдə wаи жи.

Гəлп лawька, —чахе сйара эп'ещə э'рд qəдандын, Э'вдылə фтыли сəр wан,— чətнайа мə т'əне щикə, п'ыра. Двен Р'оме сəр п'ыра бынат'ара Шеньке пикет данə сəкынандыне, wəки hесире əрмəнийа бəрбь Дерсьме нəр'əвə, йане жи аликн дында нəчə, хырави мqабыли əскəре Р'оме че нəвə. Исанə, əмык р'асти wан hатын, нəви-нəви hун

т'эви гьлиа дьвьн. Эгэр гьли жь гьлийа дэрбаз бүи wи чахи иди эз wэ дьвиньм, мэ у Р'омер'а малэк хwэш. Ле диса бь фэсал, бь созе мьн.

— Баво,— Мэһ'муд зьвьр'и сэр баве,— эме чьр'а сэр п'ърер'а дэрбазбьн? Һазьр эме бьдьи нава ч'ем — дэрбази wи бэрибьн.

—Лао, чьма тӧ ньзани баһарэ, qархуи р'абунэ, һэсп на, фил жи нькарэ ви һ'эйаме сале wи ч'эми бьqэлешэ.

—Wэки ӧсанэ, баво, эме пикете Р'оме щэ'ньме шакьн.

—Эре wэллэ,—һэвале Мэһ'муд—Э'ли ч'э'в ле ч'урьси у гьлие wи избат кьр, —гьлие Мэһ'мудэ, эме wан щэ'ньме шакьн, дьле хwэ р'эһ'эткьн.

—Лао, —Э'вдьлэ бь тэһэре лавайа бэр дьле хортада һат, —нһа нэ wэхте wан гьлианэ. Эм гэрэке иһа имдаде бьгһиньн нэфэре Аветис.

— Ле эгэр пикет мэ бунэ хэта, wи чахи we чawабэ?— Э'ли щи бь щи готэ Э'вдьлэ.

— Wи чахи,— Э'вдьлэ һьнэки һерс у бэрк' гот,— һун у меранийа хwэ. Ле нэви-нэви дэнге ч'эка дэрдьхьн, ише хwэ бь qэма бькьн, һун сэрwэхт бун?

— Бэле,— лawька һэвр'а р'азибуна хwэ э'лам кьрьн.

— Йане на,— Э'вдьлэ диса гьлие хwэ кьрьн,— дьвэк эскэр wан незикайа һewьрибэ у мэ бьһ'эсэ... Һунэ щаһньльн, хуна wэ һэвраз давежэ, wэ т'ьре һэма ӧсанэ. Шӧхӧл бь фэсал бькьн. Щьмэ'т дьве мер бь фэна һэв зедэнэ, илаһи, Р'омер'а эшкэрэ сэри нае к'ӧтане, гэрэке һ'эйфе бь фэнд у фелq һьлди. Э лао, чьма кӧла Р'оме т'э-

не дьле wəданə

Гьлие Э'вдьлəйə пашьи дьле Məh'муд жи у həвале ẃи жи хьраб кьрьи, əwана кəр' бун, сəкьнин.

Шов ниве шəве бу, hивəр'он. Лаwька р'анезкайи п'ьрер'а кьр. Гьлие Э'вдьлə дəрк'ət: дурва, сəр п'ьре, qəрот'уе дö мəрьва хане кьр. Бəрə-бəрə лаwька т'вынге мьле əскəрда жи qəшьрандьи.

—Wанə,— Э'вдьлə бь дəнгəки ньмз гот.— лаwьк wьрьи... Мьи чаwа wəр'а гот.

Пикета жи лаwьк т'əг'мин кьрьи. Йəки жь wана т'ьрки кьрə гази:

hун к'инə, бьсəкьньи, пешда нəен.

Пəй готьна wир'а həрдö пикет гьhиштьи həв у бəрбь ви ньч'е н'ьре, бəрбь лаwька hатьи.

—Гəли лаwька,—Э'вдьлə гот.—зу бькьи əм хwə и'ьрер'а бьгьhиньи he wана р'е ль мə нəгьртийə.

—hун хwə нə кəр'ьи,—пикетəки бь hерс гот,— йане фə'ме wə т'önə. Мьи нəгот бьсəкьньи. Дьвəк hун щəрдбашинə?

— Малавано,— Э'вдьлə дурва бь шур'əки hеса у гьва hаж бае дьне т'önə гот,— ща молəте бьдьи əм бенə незик. Щəрдбашие чь, h'але чь. Əм жи исламьи, хwə нə к'афьрьи. hун öса hерс дьк'əвьи.

— Э'вдьлə wа щаба пикета да h'əта лаwька хwə п'ьрер'а гиhандьи.

Пикета т'ьвьиге хwə стöе хwəда жорда анин харе у се-чар гава дури лаwька сəкьнин. Фəсала wан öса бу тə

qəй дьгот пешийа бьре бəрхе вьр'ни гьртынə у наһельы əw хwə макар'а бьгһиньн, дə'нбьн.

— Һуне wа к'öда бьщə'мын, һун жь к'öнə, wə чь хwə кəр'и данийə?—Пикетəки бь һерс кьрə qар'ə-qар'.

Пəй ван гьлийар'а һəрдö пикета жи бəре лула т'ьввьнга р'аст бəрбь лаwька кьрын.

— Һуне дьвиньн мə һəсп бар кьрынə, əм дьчын аш, һынə арван зар'онгар'а бьгһиньн.— Ə'вдьлə стöе хwə хар кьр, мина фəqирəки һеди гот.

— Тə го чь?— Диса бу qар'ина пикет.

—Дьве əме һəр'ьн аш, —пикете майин бь к'ən у мəсqəрə һəвале хwəр'а гот:

—Аше чь wəхти,—пикете пешие һəвале хwə һерс бу, мəрьв дьгот əwи гöнəк'арə. Паше зьввр'и сəр лаwька у бь к'ии у э'йнат гот:

— Чь аш, ислам, али-осман ина бона wət'ən к'афьр qьр 'дькə —һун жи дьчын аш?

—Ле əм чаwа бькьн?—Ə'вдьлə диса һесир-һесир гот,— т'озə ар нав һесире мəда т'önə.

— Һесир?— Пикет əва хəбəра дьреж кьр у гот,— һун жи дьвеи əм һесирын. Wəллə хwəш базарə,— пикет зьввр'и сəр һəвале хwə,— хwə данə сəре ч'йа, əскəр надын, хəрщ у хəр'ащ надын, к'омəке дьдын сари Москов, һəла сəрда жи һесирын.

— Ле һесир ниньн чынə?— Ə'вдьлə дьране хwə ч'ьр'ькандьн у тəһəрəки öса гот, мина бежə: „ле wəки əмə нə һесирбуна, чьма wə пешийа мə гьртийə„. Пикет əв һерс у к'инна wи т'əг'мин нəкьр.

— Чьма hесирьн. Ван р'ожа али-османе дьне лəвхə, əв р'əwьре ч'йа жи дьвен əм дьчьн аш,— пикет щawa Э'вдьлə да.

—Ле əм чawa бькьн?—Э'вдьлə xwə сəр гöhəки авпт у гот,— нəчьн жи навə..

—Чьма навə.—Пикет дьha пешда hат у hьндьк мабу лула т'вьнге бьк'öта дəве Э'вдьлə.

— Ле зар'о...— Э'вдьлə диса сəбьр кьр.

— Чьма зар'о əскəре али-осман четьрə,— пикет ь'ор'йа,— йан hунə кемкавьр'ьн.

— Əм мəринə к'əсивьн.

— Wəки к'əсивьн əва баре hана чьнə. Иди хəбəрдан нə лазьмə, həспа щида бьhельн у жь к'ö hатьнə-wьрда жи həр'ьн.

— Чawa həспа бьhельн?— Э'вдьлə щawa wи да.

—Дьвəк ти кəр'и.—пикет дəве xwə р'аст к'öта гöhe Э'вдьлə,—əз дьвем həспа баре wанава бьhельн у жь к'ö hатьнə wеда жи həр'ьн.

— Ахьр тьште öса дьвə...— Э'вдьлə xwəст хьрави че нəвə, вана бь щур'əки бьдə фə'мкьрьне, ле пикете пешьн иди гьли орт'е данə hьлдане.

— Дə wеда бьщə'мьн,— пикет лап бь hерс гот,— wəки щамертие фə'м накьн əме бь зоре wə бьстиньн, —гот у пе qунт'аг'а т'ьвьнге дə'фа синге Э'вдьлəда дае.

— Əз тəр'а дьвем,— Мəh'муд бь hерс готə пикет,— дəсте xwə нədə баве мьн.

—Те чь бьки?—Пикет ле к'əнийа.

К'əне пикет ль Мəh'муд чətьн hат. Əве тə готе:

— Әз заньм әзе чь бькьм.

— Тӧ һ'әта хwә бьхӧрдьли әзе зьке тә т'ьжи дуе к'ӧч'ук-чапекьм.

Мәһ'муд дәсти бын барва сәр қунт'аг'а т'вынге бу. Чахе әв йәк ди у бьһист, иди т'ә'мул нәкьр, т'ьвынг эме бьрqвәдана бьруске жь бын бар к'ьшанд, лула we бь һәрдӧ дәста гьрт у жорда ани нав т'әпа пикет. Әве тә ль ә'рде бу лош, „иро нәмьрийә-иро һ'әфт р'ожә мьрийә".

Һ'әта лаwьке дьне т'вынге хwә жь бын бара к'ьшандьн, пикете дьне агьр кьр, р'аст агьри синге. Мәһ'муд кьр. Агьркьрьна wир'а Ә'вдьлә т'ьвынг дәст гьрт. Ле лаwька иди моләт нәдане: һәрда һәвр'а авитьне. Пикете дӧда жи бу ләwш, сәр п'ьре пә'н бу. Һежа Ә'вдьлә у лаwьк звьр'ин сәр Мәһ'муд:

— Мәһ'муд, лао, к'идәра тә бьриндарә?

—Qәт баво, бәр хwә нәк'әвә, гӧлле синге мын гьртйә, тьштәки накә.

— Wәй ле мала мын хьрав буйи,— Ә'вдьлә чахе ди бәр печ'ие Мәһ'мудр'а хун давежә гот,— әwи к'әлби, демәк, пер'а гиһанд йа хwә бькә. Гәли лаwька, зу бькьн к'ьнще Мәһ'муд же бехьн, әм бьрине гьредьн.

Лаwька һа-һанга синге Мәһ'муд тә'зи кьрьн, Ә'вдьлә жи жь бәрийа хwә qӧт'икә ч'укә зив дәрхьст, мә'ләһ'әм ль дора бьрине хьст у qальм гьреда.

— Мәһ'муд, бьре баве хwә, тӧ ищар чь дьвежи?

Щара ә'wлын бу, wәки ә'мре хwәда Мәһ'муд хәбәре "бьре баве хwә„ жь льт'фе баве дьбһистьн, ләма жи к'ә-ла гьри да qьр'ьке, ле хwә зәфт кьр, wәки ньшкева нә-

вежьи ӧw бона бьрине, йане жь эша we дьгри. Мәһ'муд т'ука хwә даqӧртанд, бина wи һьнәки һатә бәр у зьвьр'и сәр баве:

— Баво, тӧ чьма ӧса п'әжмурдә буй, тә qә бьриндар нодинә, чawанә.

Пәй гьлие Мәһ'мудр'а дьле Ә'вдьлә һьнәки барьстан бу, әве тә сәрьк т'ьжи кьр, qӧлапәк-дӧдӧ лехьстьи у бь к'ии гот:

— Баво, әмә һ'әта хwәш бьн жь Р'оме хьлаз набын. Әмә гӧнәк'арьи ,Р'ом чь жи бинә сәре мә һәqе мәйә. Һәла һо, Р'оме ӧса бькә, wәки әм хwәзьла хwә ве р'оже бинын.

— Баво,— Мәһ'муд аншах гот,— тӧ зу бькә хwә мала Аветиср'а бьгьһинә һе Р'ом мә нәһ'ьсйайә. Әзе вьрбьм. һ'әта һун тен.

Гәли лawька, гьли жи гьлие Мәһ'мудә,— Ә'вдьлә зьвьр'и сәр лawька,— әм һатьнә дәрк'әтьнә бәр гӧнде Аветис. Р'йа мәйдана һәспәке майә. Һун мала Аветис нас накын, wәки мьи һун бьшандана. Бьра лawькәк бәр Мәһ'мудбә, әме дьне һәр'ьн мала Аветис у вәгәр'ьн.

Ниве шәве бу, чахе Ә'вдьлә жь гӧнде Аветис вәгәр'йа. —Мәһ'муд, бьре мьи, тӧ чawани?—Ә'вдьлә бинч'ькиайи у бесәбьр жь кӧр' пьрси.

— Әзи п'акьм, баво,— Мәһ'муд бь зор щәфаки готә баве,— бәр хwә нәк'әвә. Тӧ we бежә: тә qә чawa кьр?

— Мьи чawакьр,—Ә'вдьлә беһ'әмди хwә гьлие кӧр' wәк'ьланд,— мьи хӧрәк т'әслими к'ӧлфәта Аветис кьр.

К'эс чуйина мын нэh'ьсйа. Тэе бьгота гёнди хьравэйэ, дэнге саила жи чйэ, дэнге саила жи нэдьhат.

— h'але wан чь бу?

— h'але wане чь буйа,— Э'вдьлэ бь дэрд у кёл готэ кёр',— незэ-нез жь жьн у зар'е Аветис дьhат. Бawар бьки мэ хwэ ишэв wанр'а нэгиhанда we бьрчина бьмрана. Зарyhийа фэqир öса ша бу — льнге we э'рд нэгьрт. hесире wэхта дэрк'этьне готэ мьн: „Бьре Э'вдьлэ, эм саг' ман, hэмин эме бен — Тигран биньн, ле хер-на, хwэр'а бькэ эwлэд, бьра эт'им нэминэ...“

— Эм р'е нэк'эвьн, апе Э'вдьлэ?— Hho гот.

— Ле чawа,— мина мэрьвэки жь хэwе h'ьшйарбэ Э'вдьлэ готе,— сйарбьн he к'эс мэ нэh'ьсийайэ.

Лawька бэре hэспа да Дерсьме. Ле бьрина Мэh'муд сар бубу у эw дешанд. Э'wьл эwи дэй нэдькьр, ле чахе эше зор дае— hежа вэгэр'ийа сэр баве:

—Баво, hеди бажон, бьрина мьн дешэ.

— Wэйле мальк ль мьн хьравбуйи!— Э'вдьлэ кьрэ зарин,— ле тё чьма навежи?

—Эзе чь бежьм, баво, чьма мер т'эзэ бьриндар дьвьн. Хwэ тё нэ зар'и öса дьки гази. Бьбhe, эзе к'ьламэке бежьм, wэки тё заньби мере к'ёрд т'эзэ бьриндар нэбуйэ.

... У шэва кэр'э-лал бу какэ-кака Мэh'муд:

—hеди бажон, hеди бажон,
hеди бажон бьриндарэ.
Хэлиле Э'щэм жь мал сйар бу,
сёр'а сар те,
Гёллэ-баруде ви к'афьри сэр Хэлиле Э'щэмда
h'але дьле мьнр'а чарикалте,

Гӧлләкe бәри бәдана Хәлиле Ә'щәм,
сйаре бозе данә,
Щьнйазе ви хорте т'усьз веспе
чьма бәрбь мал те,
Ћеди бажо, ћеди бажо, ћеди бажо,
бьриндарьм...

К'ълама Мәћ'муд у бәрбанга сьве бунә йәк. Лawьк qьравйа сьвер'а гьћиштьн гӧнд. У чьмки гӧнди, дәр у щинар эварда ћивйа лawька бун, дәстхwәда ћатьна wан ћ'ьсйан. Бәр мале, ль сәр ћәспе Мәћ'муд щан да у ћ'әмеза ћәвалада щьнйазе wи гћишт бәр хӧдин, бәр стер'е мала баве, wәки сәр сйарада бьк'әта-сйар сйартиа xwә we бьнда бьма.

Зиwин-зукин к'әтә гӧнд. Ћәвал-ћогьре Мәћ'муд дора щьнйазе wи чит гьртьбун. Ә'вдьлә нава мерада р'уньштьбу у qәльн пе qәльне ведьхьст. Кьр'ин жь кәвьр дьћат-к'әси нәдьћат. We дәqа кәр'ә-лал, бәри гьшка каләмерәки хәбәрда.

—Йәк нинә, дӧдӧ нинә, әва чәндьк-чәнд щарә мере мә дәсте Р'оме дьчьн.

—Йа мә, әмә сәре ч'йанә, —Ә'вдьлә бь фәсал у ћ'әмде xwә готә щьмә'те,—ћәла ћун к'әрәма xwә дәрк'әвнә дәште ћуне ћежа кьре әскәре Р'оме бьвиньн.

—Әре, —каләмере бәри Ә'вдьлә хәбәр дьда гот, — дьвен ћесире әрмәнийа сьргун дькьн, дьдьн пешйа xwә у бәрбь Шаме, Ћ'әләбе, бәрбь qумьстана Ә'рәбстанейә хькә-хали дьвьн.

—Апо, әз хӧлам, —Ә'вдьлә ћьнәки бь ћерс бәр гьлие каләмерда ћат, —сьргуна чь, ћ'але чь, qьр' дькьн, qьр

аqаси наве сьргуне сэр хьстьнэ.

— Ищар эw п'адше Р'оме чь жь we щьмэ'та р'ь'а дьхазэ,—калэмер жь Э'вдьлэ пьрси,—фэqира чь кьрьнэ, hа.

—Öса бежэ, баве кал,-к'эсэр hатэ Э'вдьлэ,-hун т'эв жи заньн бэре пешда эрмэни мэр'а мина бьра бунэ. А иро, иро жи мьн к'эдэр нае, wэки кöр'е мьн р'ьh'ина wанда чу, чьмки йа баве Аветис баве мьнр'а кьрйэ — qэт бав эwлэде хwэр'а накэ. К'эдэр эwэ, wэки кöр'е мьн дэсте Р'ома хайин чу у hэла hо, чька Р'оме hе чь ойна бинэ сэре мэ.

— Хатьрщэмэ, we бинэ,— апе Э'слан к'этэ нава хэбэрдане,— h'эта к'örде Дерсьме у Мэрдине нэ сэр созэкибьн, h'эта к'örде Ь'эккарие нэчьн hэwара к'örде Бьт'лисе у Барзане —h'але мае wабэ. Wэки бэге алаед h'эмидийа мьлэт бьфрошьнэ ч'ин у мидале сöлт'ан Ь'эмид — h'але мае жи эвбэ.

— Бэхте мьндабэ,— Э'вдьлэ гьлйе ане Э'слан бь дьл у щан избат кьр,—гьлие тэйэ.

Лаwька гэлэ жь Р'оме, э'шире к'örда, h'але Дерсьме, hэлэqэтие к'örда у эрмэнийа хэбэр да. Созе т'эва йэкбу: гьшка жи дьгот, wэки Р'омэ хайинэ, шьмэ'та hатйэ хэзэве, wэки Р'оме Дерсьме жи к'аф у к'ун бькэ, we к'örда жи мина эрмэнийа qьр'кэ, эгэр э'шире körманща хwэ ль hэв нэгьрьн, бет'ьфаqие жь орт'а мьлэт hьлнэдьн. Hэма ль wьр, сэр щьнйазе Мэh'муд лаwька qьрар кьр ч'эк у сильh'а hазьркьн, йа хwэ у бэр у э'шире дьн бькьн йэк у чахе Р'ом бе—hэвр'а лехьн, нэhельн льнге чawиш у запьте Р'оме ль ч'йае Дерсьмек'эвэ.

Р'ожәке шунда хwәлийа мәг'бәре Мәһ'муд жи р'әх йа мәг'бәре Тигранда бльнд бу.

Пеләк-дӧдӧ дәрбаз бубун. Аветис жь дәсте Р'оме р'әвибу, һатьбу гӧнде хwә. Ле гӧнде хьки-халида нә жьи дибу, нә жи зар'. Бь пырс-пырсйара пе һ'ьсйа бу, wәки әскәре Р'оме гӧнди-жьи у зар'ава данә пешийа хwә у к'әс ньзанә к'иали бърьнә. Т'әк-т'уке әрмәнийа жи хwә та данә, р'әвинә, хwә данә ч'йаед Дерсьме, wәки бал к'ӧрда сәре хwә хьлазкьи Аветис чәнд гӧндие хwә дибун, т'әва бь ч'әк у сильһ' хwә дабун ч'йае Дерсьме. Гӧмана wан әw бу, wәки жьи у зар'е хwә ль вьра бьвиньи, йәке жи бьк'әвьи нава к'оме әрмәнийа у пешбәри әскәре Р'оме текьи шәр'.

Бәрәварәке Аветис бь чәнд һәвала даг'ли нава гӧнде Ә'вдьлә бун.

Ә'вдьлә у Аветис одеда р'уньштьбун у пырс-пырсйар жь һәв дькьрьи.

— Аветис, бьра, дә ищар тӧ бежә: чь һатьбу сәре тә, тӧ нһа жь к'ӧ тейи?

Аветис ахинәкә к'ур р'аһиште у һежа щаба Ә'вдьлә да:

Бьра, қәт жь мьи вәгәр'ә, йа һатйә сәре мьи... Әзи дилe Р'омебум.

Нһа жи вәгәр'йамә, ле чь фә'йдә: нә жьнә, нә жи зар'ьи, қә ньзам чь һатйә сәре wан.

— Чawа?— Ә'вдьлә мина мәрьвәки һаж т'ӧ гьлийа нибә, э'щевмайи жь Аветис пырси.

— Мын чawa тәр'а гот ӧсанә, Ә'вдьлә.

— Тӧ бе чawa бун?

— Дьвен әскәре Р'оме гӧндие мә т'әв данә пешийа хwә у мина h'әйwин ажотынә, к'әс ньзанә, к'иали бърынә. Ә'вдьлә ди, wәки Аветис hаж гьлийа т'әва hәйә, ле т'әне йа кӧр' ньзанә. Ә'вдьлә к'әтә h'аләки чәтын: сәр ви дәрде гьранда щawa мьрына кӧр' жи бьдае-нәдьбу, нәдае-дися нәдьбу. К'и занә, Аветисе бьчуйа у щарәкә дьне wанае hәв бьдита, йане на. У Ә'вдьлә qьрар кьр т'әви бежә Аветис.

— Аветис, бьра, р'оже ог'ьлме гьран мер гәрәке дьле хwә qәwинкә, бәр hәр чәтынайа тәйах бькә.

—Иди әм тәйах нәкьн әме чь бькьн.

— Бьра,— Ә'вдьлә hеди-hеди сәре гьлийа вәкьр,— мәсәла щьмә'те дьве: "Шина т'әв дьне —шанйә,..

— Бәле, ӧса дьвен.

— Аветис, әзе тәр'а гьлики бежьм, ле тӧ гәрәке бина хwә фьрәки.

—Бежә, Ә'вдьлә, бежә, хwә әз нә зар'омә...

— Эварәке,— Ә'вдьлә дәстбь гьлйа кьр,— тари к'әтьбу ә'рде. Дәре мә к'ӧтан, мә дәри вәкьр — әва Тигран. Хушка Заруhие шандьбу hьнә арван. Әскәре Р'оме т'алайе гӧнде wә бьрьбу, хәлайи к'әтьбу нава hесире әрмәнийа. Ле hәма т'ьфали р'ева гәләки сәрма кьрьбу, тә'л к'әт. Мә кьр-нәкьр ч'арә нәбу... Аветис, бьра, дьнйайә гәрәке тӧ бәр хwә бьди.

—Готьна тә, —hәманки дәнг жь Аветис hат, —тьштәк Тигран hатйә?

— Аветис,— Ә'вдьлә гьли т'ам кьр,— әз корбьм бона дьле тә.

Аветис иди һәр тьшт фә'м кьр. Һәрдӧ жи, әw жи, Ә'вдьлә жи эмәки кәр'бун у, мина тьштәки, кәси жь wана төрөш һалькьр ә'wьл хәбәрдә.

— Ә'вдьлә, бьра,— Аветис дәстбь хәбәрдане кьр,— әз бала хwә дьдьме тӧ гәлә бәр хwә дьк'әви.

— Ле әз бәр хwә нәк'әвьм к'е бәр хwә к'әвә... Хwәзьла әв йәк мала мьнда нәqәwьмйа, ль мьн һаqа к'әдәр нәдьһат.

— Wәки өсанә,— Аветис бәр гьлие Ә'вдьләда һат,— тӧ хwә хәриб һ'әсаб дьки.

— На, хер, гьли әw нинә.

— Wәки гьли әw нинә иди чьма өса бәр хwә дьк'әви? Ә'севанки әw жи әwләде тәйә. Дһа баш нибу, wәки кӧр'е мьн дәсти шуре Р'оме нәчу, ль вьра, мала бьре мьнда, бәр хӧдане wи мьр.

— Готьна тә жи р'астә,— Ә'вдьлә бь дьләки һьнәки барьстан гот,— ле чawa,өсанә бьра.

Лә'зәки шунда Аветис у Ә'вдьлә сәр мәзәле Тигранр'а сәкьнибун. Һәрдӧ жи ч'ьла бубун, к'әси жь wан дәй нәдькьр. Аветис мәзәләки т'әзә р'әх е Тигран т'әг'мин кьр у вәгәр'йа сәр Ә'вдьлә.

— Р'ә'мә лебә, Ә'вдьлә, әва мәзәле к'ейә?

— Аветис, wәки әз бежьм мәзәле к'ейә...

Аветис we дәме, мина тьштәки, caw к'ьшанд, т'әг'мин кьр, wәки we гьлики нә бь хер бьбһе.

—Һьлбәт, е к'ейә? —Аветис зор-щәфаки, беһ'әмди

хwə пьрси.

Əва мəзəле Məh'муде тəйə.

— Чawa, чь дьвежи?

— Əре, Аветис, Məh'муде тə дəсте əскəре Р'оме чу..

— Wəйле мала мьн шəwьти, wəйле əз кор у к'оти буйи, тə чь гот, Э'вдьлə?

— Э, бьре мьн, дьнйайə, öса qəwьми, иди бошə, дьжмьн йа хwə кьр.

— Ньлбəт, əв йəк чawa qəwьми?

— Дə ищар гöh бьдə сəр бьре хwə əзе йəко-йəко тəр'а бежьм. К'ермəкə, Аветис, хwə бьдə сəр кəвьре han, əзе тəр'а т'əви шьро вəкьм.

Аветис у Э'вдьлə, həр йəк, сəр кəвьрəки р'уньштьн у Э'вдьлə сəphатийа köштьна Məh'муд Аветиср'а гот.. Аветис к'этьбу дəрəщəкə гьран, ньзанбу бона кьрьна Э'вдьлə у кör', бона wəфатбуна Məh'муд чь бежə.

— Ах, Э'вдьлə,— Аветис вəгəр'йа сəр Э'вдьлə,— хwəзла дəнге мьрьна зар'е мьн т'əва бьк'эта гöhe мьн, ле йа Məh'муд мьн нəбьhиста. Ахьр əв йəк р'уе мала мьнда qəwьмийə. Məh'муд э'мре хwəйи щаhьл дайə р'ьh'ина hеспре мьн.

— Аветис,— Э'вдьлə бəр дьле wида hат,— тö шəрм наки гьлие öса дьки. Мала мьн к'ижанə, йа тə к'ижанə.. Бьра, йа мьн диса чəнд зар'е мьн hе дора мьньн, ле йа чəтьн йа тəйə.

Хелəке Э'вдьлə бəр дьле Аветисда дьhат, Аветис жи бəр дьле wида.

У ньшкева Аветис жь щие хwə р'абу. бəрбьр'и Э'вдьлə

чу, бь hэрдӧ дэста эw h'эмезкьр. Hэрда hэв р'амуса у we дэме, нава we h'эмезеда тэе бьгота бьрине дьлę Аветис жи, Э'вдьлэ жи к'эw дьгьртьн.

Чэндэки шунда Аветис т'эви к'оме эрмэнийа эскэре Р'омер'а к'этьбу шер'. К'ӧрде Дерсьме жи шэр' дькьрьн, эwана жи алаед эскэре Р'оме сэр hэвда вэдьгэр'андьн, нэдьhиштьи эw бьк'эвьн нава ч'йае wан.

EZDIKI.COM

П'АДЩА У К'ЭСИВ
(Бь мотива h'ькйата щьмэ'та к'ӧрда)

Һэбуйэ-т'ӧнэбуйэ бажарэкида мэрьвэки к'эсиви-бэлэнгаз һэбуйэ. Эве тэ h'эвт зар'е wи һэбунэ. Жьна wи, Бэлгизар, бэрдэстиа жьнед т'ӧщаре бажербуйэ. Мерьк бь хwэ жи нэ п'еше wи һэбуйэ, нэ жи мина һьнэка ч'ик у шэ'рэза буйэ. Сэwто йэки хефке дьле хwэ буйэ, йэки ӧса, wэки кэри нан бьдана дест, we зер'эк же бьстэндана.

Эве тэ һэрсьвэ дьчэ нава бажаре гьран дьгэр'э у хэват ль к'идэре те сэр wьр h'элали шӧхӧл дькэ, wэки һэqе нане зар'ед һурэ р'оже qазанщкэ. У чь жи дьдьне Сэwто ле р'ази дьминэ, газьна жь э'мьр у йазиа хwэ накэ. А бь ви тэһэри, эw у жьне э'бура зар'онге хwэ дькьн. Ле карьк бьн сэпэтада наминьн. Зар'е Сэwто у Бэлгизаре фьр'а дьк'эвьн, ле пер'а жи хwэйкьрьна wан чэтьн дьвэ: чь харьн у wэргьртьна зар'е ч'ук, чь йа е мэзьн. У р'ожэке жи Бэлгизар газьна ль мер дькэ:

—Мерьк, wа навэ, зар'е мэе бьр'чина бьмрьн. Р'ожэке хэват те сэр тэ-дэһ р'ожа нае. Wа э'бур навэ, тӧ мери, сьмел бэр позе тэ һэйэ, ч'арэке бькэ.

Сэwто сэре хwэ дькэ бэр хwэ, к'эсэрэкэ к'ур р'адьһелэ у мэлул-мэлул щаба жьне дьдэ:

—Жьньк, эзе чь ч'аре бькьм?

—Чь ч'аре бьки?

—Әре, жьньк, тӧ бежә әз жи бькьм.

—Әзе чь бежьм, мере хәлqе чawa дькьн...

Р'ожәке, дӧда, сьсиа... Бәлгизар иди hәвка мер дьвә.

—Мала баве тә хьрәвбә, тә иди ав hәстуе мьнда хар...

—Тӧ жи мина мере хәлqе идаре зар'е хwә бькә, wәки әз жи аве hәстуе тәда нәхӧм, ле.

—Э, әз фәqире хwәде чь бькьм?—Сәwто диса мәлул-мәлул щаба жьне дьдә. —Әwе идаре зар'е хwә дькьн әw дәwләтинә...

Пәй гьлие мерр'а Бәлгизар dha hерс дьк'әвә у дьвә qьштә-qьшта we:

—К'е нәhиштйә тӧ жи дәwләтиби, хwәлисәр?

—Әва әз, әва тӧ, жьньк, бежә, әзе чawa дәwләтибьм?

—Ле хәлqе чawa дәwләт, мал у h'ал, мьлк' дәст анийә?

—Әwана сәмте заньн, —Сәwто диса h'әмде хwә щаба жьне дьдә.

—Э тӧ жи сәмте заньбә, нә к'ӧм сәре тә жи hәйә...

Жь тә'н у ньч'е жьне агьр-алав сәре Сәwто дьк'әвә. Әве тә р'одькә-дьпивә: "Гәло мәрьв чawa дәwләти дьвьн, сәмта дәwләтибуне чawanә?„

Р'ожәке жи Сәwтое сәwдасәр соqaqеда дьчә у р'асти каләки р'удандьреж те. Әве тә дьле хwәда wa дьфькьрә: "Wәлләh-бьләh, әзе жь ви кале зәмана пьрскьм, чька мәрьв чawa дәwләти дьвьн, мьлк' у зер' дьк'әвьн дәсте wан„. Нета Сәwто у готьна wи дьвьн йәк:

—Р'ожа тә хер,баве кал.

—Хер, сәр ч'ә'ва, сәр сәра, Сәwтое мьн.

Ль вьра caw Cəwto дьгрə. "Гəло кале чawa наве мьн занə?„ —Cəwto дьле xwəда дьфькьрə.

—Баве кал, пьрса э'т'ьб те т'öнəбə, hь hь....

—Бежə, Cəwтое мьн, бежə.

—Əзе бежьм баве кал... Hьм, ьм... Баве кал, тə чawa заньбу наве мьн Cəwтойə?

—Тö йа xwə бежə, Cəwтое мьн, к'аре тə wан гьлиа нək'ətйə.

—Баве кал, wəки тə наве мьн те дəрхьст , öсанə тö гəлə гьли зани. Əзе пьрсəке жь тə бькьм.

—К'əрəмкə, лао.

—Баве кал, тö мəрьвəки дьнедитии, к'əрəма xwə бежə: гəло мəрьв чawa дəwлəти дьвьн.

—Дьвək тö жи дьхази дəwлətиби?

—Əре wəллəh, баве кал. А дьвини, тö чawa нета дьле мьн h'ьсиайи. Həвə-т'öнəвə тö мəрьвəки р'əмьлдари. Wəки öсанə тö щаба wи гьлие мьн жи зани.

—Лао, əзи нə р'əмьлдарьм, ле əзе щаба гьлие тə бежьм. Cəwтое мьн, к'ьвшə тö мəрьвəки хефке дьле xwəйи, пе к'əда h'əлал, худана э'ниа xwə дьжи.

—Əре, wəллəh.

—Cəwтое мьн, əван дəwлətие бажаре мə дьвини?

Дьвиньм, баве кал.

—А п'ае wани п'ьр'е бəлəнгазе мина тə хапандьнə.

—Чь дьвежи?

—Ле чawa!

—Э ле чawa хапандьнə, баве кал?

—Т'öщар кö əшиаки жь wəлате дур у дəраз тиньн —

жь цимәте wи дәhqат зедәтьр дьфрошьи щьмә'те? Әва хапандьнә?

—Хапандьнә. Wәлләh гьлие тә жь цёдрәтенә, баве кал, тё чawa we йәке зани?

—Сәләфхёред бажаре мә wәхта дәйни п'әра дьдьнә тә, паше сәләфе wи дәйни дьстиньи?

—Дьстиньи, чawa настиньи, баве кал.

—Әва хапандьнә?

—Хапандьнә, баве кал.

Чахе тё дьчи бәр базаре у сьве h'әта эваре пьштое дәwләтна, hәдае wан дьви мала, худана тә жи мина ч'ем дьк'ьшә-hәqе тә т'ам дьдьи?

—Надьи, баве кал.

—Әва хапандьнә?

—Хапандьнә, баве кал.

—Дә ищар hәр'ә у заньбә мәрьв чawa дәwләти дьбьи.

—Ищар тё мьир'а чь дьвежи, баве кал, h'але мьне чawабә.

—hәр'ә, кёр'е мьи, әгәр тә жи мәрьв хапандьи, к'әда wан хар, те жи дәwләтиби.

—Әз дәсте тә, льнге тә р'адьмусьм, баве кал. Wәлләh ширәте тә щәwahьр бун, тә йаха мьи жь дәсте we дела жьна мьи дәрхьст.

Р'ожәке жи Сәwто диса даг'ли бажер дьвә у мьталада, сәре wи бәрда, бәр к'оч'к у сәра п'адшер'а дәрбаз дьвә. Әве тә дәнге к'ән у лаqьрдие щаhьла дьбьhe у сәре хwә бәр хwә дәрдьхә дьньhер'ә, дьньhер'ә чь бь-

ньhер'э: we чэнд зьламед назьк, бь ч'эк у h'але хасэ-к'aw к'ап дьлизьн. Сэwто т'ьм-т'ела wапр'а те дэрдьхэ, wэки, на, эвана нэ кӧр'е к'эсив-к'усиванэ. кӧр'е п'адша-wэзир у э'йан-к'ӧбаранэ. Сэwто дурва тьма дьвэ у листь-ка wап т'эмашэ дькэ. hэма we дэме к'ап жь дэсте зь-ламэки дьпэкэ у ӧнда дьвэ. Ль вьр зьламэк, wэки жь h'эмиа чстьр wэргьртьбу, hерс дьк'эвэ у hэвале хwэр'а дьвежэ:

—Кӧр'о, к'ап чаwа бу?

—Кӧр'е п'адшеи саг'бэ, мьи авит щьг'изе, ле ньшкева жь бэр ч'э'ве мьи бэтавэhат, ньзам к'иали к'эт.

—Гэли h'эрамзада,—кӧр'е п'адше дhа бь hерс у дэн-гэки бьльнд сэр зьламада дьqар'э, —дэ зу, зу бьгэр'ьи к'апа мьи бьвиньн. hун заньи к'апа мьи к'апэкэ аин-опи нинэ, к'апа мьи к'апа зер'инэ.

Зьлам дьк'эвьи we р'астe у к'апе дьгэр'ьи. Кӧр'е п'ад-ше жи сэр wапр'а дьсэкьнэ у э'мьр дькэ:

—Кӧр'о лао, эгэр hун к'апа мьи нэвиньи-эзе вамэ hэ-р'ьм баве хwэр'а бежьм. hуи хwэ заньи, баве мьи йэки hерсэ, we сэре wэ жи у е баве wэ жи лехэ. Зу бькьи, зу к'апа мьи бьвиньи, йапе на wэй-wэлерка сэре wэйэ.

Сэwто дьвинэ, хер, к'ап фьр'и чу к'эт бьне фьлан т'у-ми у чахе кӧр'е п'адше гэфа ль зьлама дьхwэ, дэ, гӧне wи wап те, Сэwто дэве хwэ т'ьжи дькэ, дьхазэ щие к'апе кӧр'е п'адшер'а бежэ, ле ньшкева жьна wи у готьна кале зэ-мана дьк'эвьи бире: "Эгэр тэ жи мэрьв хапандьи, к'э-да wап хар-те жи дэwлэтиби„. Сэwто ван гьлиа дьле хwэда дьwэк'ьлинэ у щие к'апе навежэ, дьсэкьнэ h'эта

кӧр'е п'адше лап жь ә'р'не хwә дәрте, ле зьлам жи hаqа дьгәр'ьи h'әта кәр' у геж дьвьи.

—Wәлләh, hәма сәмт hатйә, әзе бәхте хwә бьщер'ьбиньм. Хаде h'әвини, чь ле те бьра ле бе. Йане әзе хwә бь дәсте хwә qәдакехьм, йане жи бьвьм хwәйе дәwләта гьран, h'але хwә у жьн зар'а хwәшкьм. Әзе щие к'апе бежьм у наве хwә чаwа к'оч'әк дәрхьм. Йа хwәде, тӧ мьи шәрми пәки, иро р'ьсqәки hесире мьнр'а бьгhинн. Qьрар у готьна Сәwто дьвә йәк:

—Гәли лаwька, hәла к'әрәма хwә вьрда wәрьн.

Әw зьлам т'әв дьфьтьльн ль Сәwто у qәрп'але wи дьльhер'ьи.

—Бьщә'мә, жь вьр hәр'ә, —кӧр'е п'адше Сәwто hерс дьвә у лейә чәнд гамп'оза лехә. —Hәла мьн у ви бьньhер'ә, дәрде мьи нә бәси мьнә, әве hани п'арсәкчи жи ә'мри сәр мә дькә, wәки әм hәр'ьи щәм.

—Бьбахшиньн, —hәманки заре Сәwто дьгәр'ә, —бьбахшиньн, мьн дьхwәст qәнщик wәр'а бькра, ле wәхта hун нахазьи...

Вьра кӧр'е wәзири аqьл буйә: вәдгәр'ә сәр hәвала у жь wанр'а дьвежә:

—Гәли лаwька, hәла әм гӧhе хwә бьдне, чька әва чь дьвежә, хwә гьлие ә'щев же е wа дәртен.

Зьлам гӧр'а кӧр'е wәзир дькьн у тен дора Сәwто чит дьгрьн.

—Hун заньн әз к'имә? —Сәwто qӧрбәт-qӧрбәт зьламар'а дьвежә.

Йəки э'щеви-лаqьрдчи щаwа Сəwто дьдə:

—Чаwа ньзаньн, тӧ К'орог'ли нини?

Зьлам т'əв ль Сəwто дьк'əньн.

—Дə р'əмə ль баве тəбə, —йəки дьне дьвежə Сəwто, те бежи чька тӧ к'ийи, чьто мери.

Гəли зьламед дəлал, —Сəwто дьвежə, —чаwа хане дькə hун кӧр'ед э'сьлзаданə, əwлəде п'адша ,э'йан у к'ӧбара.

Зьлам т'əв шаш у мəт'əл дьминьн.

—Кӧр'о, чаwа те дəрхьст?

—Малшəwьти чаwа занə!

Сəwто дьвинə əвə дьле хwə саг'ьн, лап гəрм дьвə. у нета дьле хwə диһар дькə:

—Хwəдева э'йанə, мьн сӧр'а хwə т'ӧ щиа, бəр баве, хwə жи э'йан нəкьрийə, ле əзе бона хатьре wə зьлама бежьм əз к'имə.

Пəй гьлие хwəр'а Сəwто дьле хwəда wa дьфькьрə: "Сонда мьн дəрəw нинə, р'асти жи, хwəдева э'йанə, he мьн т'ӧ ьйсанир'а нəготйə, wəки əзи к'оч'əкьм„.

—Малавао, —зьламək дьл-дине wи бəр həв надə Сəwтор'а дьвежə, —р'о hатə нивро, дə бежə, тə əм к'амч'о кьрьн.

—Əз к'оч'əкьм, —Сəwто дьвежə у бəр зьлама хwə гӧлə вədькə. Зьлам эмəки шаш у мəт'əл дьминьн, э'щевмайи же дьпьрсьн:

—Чь дьвежи!

—Ле чаwа! —Сəwто к'ӧбар-к'ӧбар щаwа wан дьдə.

Кӧр'е wəзир пешда те, незики Сəwто дьвə у бь тəhəрəки

hерс жер'а дьвежэ:

—Дэ, wэки ти к'оч'эки, бежэ, чька к'апа кӧр'е п'адше мэ к'ӧда пэкиа, к'ӧйэ.

—Эмэке моләте бьдьи мьи, —Сэwто щаwа wи дьдэ, — оз тек'эвьм иьh'ьке... Хwэ тьштэки айи-ойи, т'эwэк'эл щиию мэрьв тьште иэдити, иэбинайи бьвиию. —Сэwто гьва дьк'эвэ иьh'ьке, гази шэхс у зйарэта, мер у мьлиак'эта дькэ:

—Йа мера, йа мэлэк'а, hӧндӧр' —мӧндӧр' к'ап мьидьр', кьидьр мьидьр к'ап щьищьр, р'эдиию, т'эдиию, э'лawиию, бэрбалиию...

Сэwтое тэ бэр хwэда ван гьлйа дьвежэ у дьсewьриию, ле зьлам т'ӧ тьшти же фэ'м иакьи. Wаиа hэw т'ьре Сэwто р'асти к'этйэ иьh'ьке. Сэwто к'эфе сэр дэве хwэ дьхэ, ч'э'вед хwэ ӧса фьрэ дькэ-тӧ дьвейи we бен бьр'ьжьи. Хорт cawe кӧле ле дьк'ьшиньи, щие хwэда дьвьи р'ӧсас-дьсэкьиьи.

—Мьи дит, мьи дит, Сэwто дькэ qир'ин у бэрбь т'уме к'ап бьиида дьр'эвэ-Эв зьламе тэ т'эв дьдьи ду Сэwто.

—Кӧр'о wэрьи вьра,—Сэwто бь hерс зьламар'а дьвежэтӧ двейи qэй хӧлам-хьзмэтк'аре wиию.

—Кӧр'о бьсэкьиьи, —Сэwто р'эх т'ум дьсэкьиэ у зьламар'а дьвежэ.

—Кӧр'е п'адше.

—Лэбе, —hэманки заре кӧр'е п'адше дьгэр'э.

—Дэсте хwэ нав ви т'уми бьгэр'ию —к'апа хwэ жь нав дэрхэ.

Кӧр'е п'адше, wэки тьрса qӧдум ле бьрйабу, дэсте

хwə нав т'ум дьгэр'инэ у ньшкева дьвэ зарина wи:

—Пэй, мьи дит, мьи к'апа хwэ дит, к'апа зер'ин!

Т'эв дьвьи р'öсас у ч'э'ве Сэwто дьиьhер'ьи. Эве тэ жи öса хwэда дьwэрьмэ, хwэ öса т'ик дькэ, wэки hьидьк дьминэ сэр пьште бьк'эвэ.

—Кöр'о эви чаwа те дэрхьст?

—Кöр'о эва иhа занэ h'эвт тэвэк бьне э'рдеда чь hэйэ.

—Кöр'о э'щев жи wa дьвэ.

Хорт хwэр'а-хwэр'а ван гьлиа дьвежьи, ле Сэwто жи сэкьни хwэ мэ't дькэ, qэ дэй накэ.

Кöр'е п'адше к'апэ дестда бэрбьр'и Сэwто те у дьвеже:

—К'оч'эк, эва к'апа п'ешк'еша баве мьиэ, бawара дьле мьида мале дьне hежайэ. Wэхта тэ к'апа мьи дитйэ, гэ h'элалбэ, hане тэр'а ван зер'а.

Кöр'е падще wa дьвежэ у к'öлмэкэ зэг м зер'а жь к'иске хwэ дэрдьхэ-дьрежи Сэwто дькэ.

—Зэ'ф жь тэ р'азимэ, зйарэт hэwара тэ бе, шуре баве тэ т'ьм бьр'абэ.

Сэwто wa дöа ль кöр'е п'адше дькэ у льига hьлдьдэ. Сэwто р'ева wa дьфькьрэ: "Эз зу бькьм жь ван дурк'эвьм, he п'усиа мьи нэh'ьсйанэ„.

Сэwто эп'ешэ э'рд жь зьлама дур дьк'эвэ, кöр'е п'адше пэй wи дькэ гази:

—К'оч'эк, к'оч'эк. Мэчэ, hэла бьсэкьнэ.

Сэwто дьвэ р'öсас, шида дьвэ ав нар'ьжэ:

—hэвэ-т'önэвэ эван те дэрхьст эз нэ к'оч'экьм. We иhа

мын бьгрьн, бьвьн щэм п'адше у чаwа мэрьвэки дэрэwин дарда бькьн.

Сэwто wа хwэ-хwэ хwэр'а дьвежэ у нэ тӧрӧш дькэ р'е hэр'э, нэ жи сэр мьле хwэ ль хорта бьзвьр'э.

—К'оч'эк, тӧ мэрьвэки кеphатии,—hэманги, мина хэwнэке дэнге кӧр'е п'адше гӧhе Сэwтода т'эсэлэ дьвэ, — чэрхе дьненэ, дьвэк р'ожэкэ дьне жи тӧ кер бейи. Hэла бежэ мала тэ к'ижан мэh'элейэ, ль к'ӧ дьк'эвэ.

Сэwто э'wльн щие мала хwэ кӧр'е п'адшер'а навежэ, ле иди молэт ле те бьр'ине, пер'а нагhинэ дэрэwэке жь бэр хwэ дэрхэ у щаwа wи wа дьдэ:

—Мала мьн... мала мьн... мала мьн, кӧр'е п'адшейи саг'бэ, мала мьн, ь, ь, мала мьн т'аха нэ'лбэнданэ, р'эх дьк'ана Э'вдьлр'эh'мане дэвковьк.

—К'оч'эк, —кӧр'е п'адшe диса ле дькэ гази, —ле тэ нэгот—наве тэ чийэ?

Наве мьн, —зьмане хwэ лэв дьхэ, —наве мьи Сэwтойэ.

Сэwто бэрбь мале дьчэ, ле wэй ль we чуйине: 'льнга анщахки даве бэр hэв. "Щамер эв чь э'щев бу hатэ сэре мьн. Мьн, qэ на, наве хwэ у щие мала хwэ жер'а нэгота, мьн хwэ-хwэ бь дэсте хwэ мала хwэ хьрав кьр„. Сэwто р'ева wа дьле хwэда дьвежэ h'эта дьгhижэ бэр дэре базаре. Ль вьра hежа зер'е щэм дьк'эвьн бире... "Wэллэк, эзе бьк'эвьм нав базаре у дьле хwэр'а h'эсар т'ӧлэ зар'онгар'а хӧрэк у фекйа бьк'ьр'ьм„. Готьн у кьрьна Сэwто дьвэ йэк. Эве тэ ви сэре базаре дьк'эвэ-wи сэрир'а дэрте. Се чэwале хwэ ч'ьл у ч'э'в эмэк-хӧрэк,

феки, дә чь тә'ме хwәде базареда һәбуйа, дькә дьдә пьштa се пьштоk'еше (һ'амбал) зәг'м, хwә-хwә жи qörbәt-qörbәt дьдә пешйа wан у бәрбь мале дьльвә.

—Жьньk, дери вәкә, —Сәwто дәнгәки зиз дькә гази. Бәлгизар дери вәдькә чь бьвинә: we Сәwто сьмел ба данә у к'öбар-к'öбар пешиа се пьштоk'еша сәкьнийә.

—Әва чь мәрьвьн, тә чьма хwә öса мә'т кьрйә? Ньнәке жи бежьн чька хwәйе мә'нәгйанә, кәре пез у гар'ане дәwаранә, йане т'öшаре ви бажарии һәри дәwләтийә.

Тö хwә бьдә алнки, әм бен мале, вн к'әл-мәли щикьн, паше әзе тәр'а бежьм —әз к'имә.

Чахе Бәлгизар чәwала вала дькә у ч'ә'в һаqа хörәк, феки дьк'әвә, ньзанә шабуна чь бькә, льнге we ә'рд нагьрьи.

—Сәwто щан, һ'әлале мьн, —Бәлгизар лә'фәкйа у заре ширьн те мер,—әв наз у иә'мәт т'әв е мәнә?

—Ле чawа.

—Пи ла әз qörбана we бәжи у бала тәви, we сьмела тәйә п'алькби, тә һаqа хörәк жь к'ö ани.

—Сәwтор'а жи дьвен тә жь к'ö ани.

—Мерьк, мьн заньбу тьштәк һ'önöре тәда һәйә, фәрәзи әз щарна шаш дьбум. Хwәде жьиа нәр'азибә, ләма дьвен: "Ньаини жьн, wәини жьн, диса жьн„.

—Ща бежә бьра дьле мьн р'әһ'әтбә, жьньk. Тö жи дьбәзиайи мьн, әз бенörмәт дькьрьм. Дә ищар һәр'ә зәрпе мера бьвинә. Ньане, ван зер'а жи вәшерә.

Бәлгизар' ч'ә'в зер'а дьк'әвә ньндьк дьминә дьле we хwәва һәр'ә, бьхәр'ьqә.

—Wи, Сəwто, wи э'зизе мын, əз qörбана бəжн у бала тəмə, əв хəwнə, Сəwто, дə бежə, тə жь к'ö əв зер' дəстхьстьн?

—Ньм, жьньк, ньеди хəвəрдə, мəкə ньewьрзə, ньнəке бьбнеи. Дə ищар р'уни, гöне xwə бьдə сəр мьн, əзе т'əви жь тəр'а бежьм.

Чь ньатьбу сəре wи, чawa р'асти кале зəмана, кör'е п'адша у wəзир-wək'ила ньатьбу, чawa к'оч'əкти кьрьбу, созəки, т'əви Сəwто жьнер'а гьли дькə.

—Жьньк,—Сəwто ахьрие Бəлгизарер'а бь тьрс у хоф дьвежə,—мала баве шəwьтие, wəки шəwьти чу, Сəwтое дəст тə ньəр'ə.

—Чьма, Сəwто щан, чь qəwьмийə?

—Иди we чь бьqəwьмə. Кör'е п'адше наве мьн пьрси, щие мала мьн пьрси. Мьн нəдьхаст бьгота, бəрбь мале ləзанд, ле əwи сəписани əз дамə əглəкьрьне у йəко-йəко пьрс-пьрсйар жь мьн кьрьн.

—Ищар чь бу? Малавао, чь тö бьздиайи, зə'ф жи пьр'си, ищар чь we йəкер'а ньəйə, тö чьма тьштəки we йəкер'а гьре дьди.

—Чawa тьштəки пе гьредьди? Qиза эхьнт'иа, ле тö фə'м наки we чьбə?

—We чьбə, бьздо.

—We əwбə, wəки, тö wəрə, щарəкə дьне жи к'оч'ək wан лазьмбə у бенə пəй мьн.

—Э бьра бен.

—Чawa бьра бен? Нə ищар əзьк те дəрнəхьм—we бежьн дəрəwинə, we сəре мьн нава э'рз у ньэйале мьнда

лехьи. Иди пэй мьир'а we чь бе сэре wэ hесира эw жи хwэде заньбэ.

—Малавао, чь зьрав тэ qэтна. хwэ hэрр'о-hэргав к'оч'эк мала п'адше лазьм наен. Ло нha кör'е п'адше наве тэ жи, щие мала мэ жи бир кьр. Мэрьв дьве кör'е п'адше нэ дькэ, нэ дьхwэ, hэма гав у сэh'эт дэрhэqа тэ бэлэнгазе хwэдеда дьфькьрэ.

—На жьньк, на, мьи хэwна хwэ дитйэ, qэзиаке бе сэре мьи. Тö йа мьи дьки wэрэ эм жь ви бажари к'оч'кьи-бьр'эвьи.

—Тö дьр'эви, бьр'эвэ, йа эз у зар'е хwэ жь вьр дэрент'önэ.

Сэwто дьвинэ, на, т'ö бэлга ль жьне нахунэ т'эркэ р'эв у бэзе дькэ.

Hэрге салэк дэрбаз дьвэ, hэрге дödö, р'ожэке жьна п'адше ви бажар'и щарие хwэ дьдэ сэр хwэ дьчэ h'ьмаме. Wэхта эва тэ сэре хwэ дьшо гöстилк т'ьлйа we дешинэ. Жьньк дьвинэ гöстилк we эщьз дькэ, жь т'ьлйа хwэ дэрдьхэ. нава гöлока п'ор'е хwэйи wэшйаида дьп'ечэ у дькэ qэлиштэкэкэ диwаре h'ьмаме. Гöстилк жи нэ гöстилка т'эwэк'эл буйэ: дэ. гöстилка жьна п'адше we чawабэ. Hэма пе кэвре qаша weйэ qимэтьли мэрьв карьбуйэ бажарэки мина wи бажаре п'адше бьк'ьр'э, ле нэфрошэ.

Жьна п'адше сэре хwэ дьшо у wэхта дэрк'этьне гöстилке ль wьра, qэлиштэка диwерда бир дькэ. Эгэр р'ожэк, эгэр дö р'ож дэрбаз дьбьи жьна п'адше hежа хwэ дьh'ьсэ: те дэрдьхэ, wэки гöстилкэ нэ т'ьлйа weданэ.

Ле нак'әвә бире. wәки гöстилк h'ьмамеда hьштйә. Әва тә дьгәр'ә-нагәр'ә гöстилке навинә: гöстилк дьвә бьрq-бьруск ле öнда дьвә. Жьна п'адше те h'але т'әqандьне, гәләки бәр xwә дьк'әвә у hесир у жар дьвә. Әва тә тöрöш нака мерр'а бежә, wәки гöстилк öнда кьрйә: дәнг дәрдьхә, wәки гьва гöстилка we жьна дьзинә. Гьли дьги-hижә п'адше. Әве тә жи дәфа hәwape дьхә у чьqас занә у р'әмьлдаре wәлате wи hәбунә бәрәви hәрәма xwә дькә- wәки бежьн, чька к'е гöстилка жьна wи бьрйә. Ле, фәqәт, к'әс нькарә сальхе гöстилке бьдә. We hәлә-бәледа qазqöдрәте xwәде к'оч'әк Сәwто дьк'әвә бира кör'е п'адше. Әве тә те щәм баве у дьвеже:

—Баво, э'севанки иди мә гöстилка дйа мьи дитйә. Әз к'очәкәки öса нас дькьм, wәки занә h'әвт тәвәк бьне э'рдеда чь hәйә, иди к'ö ма гöстилк.

—Кör'о лawo, дә зу бькә бежә чька әw к'ийә.

Кör'е п'адше йәко-йәко сальх-сульхе к оч'әк Сәwто бавер'а дьдә. Дә, п'адшайә. hәма we лә'зе э'мьр дькә. wәки к'оч'әк Сәwто бьгрьн-биньн щәм wи. Qәwазе п'адше дьчьн Сәwто дьвиньн, дькьи höндör'е файтонәке у тиньн к'оч'ьк у сәра п'адше. h'әта Сәwто сесьд шест у шәш п'епәлинге к'оч'к у сәра п'адшер'а hьлдьк'ьшә. р'öh'е wи те сәр поз дьсәкьнә. Әве тә зьрав ле дьqәтә: "Ахьр мьн заньбу әв к'оч'әктийа мьнә нә бь хер-нә сьламәт we р'ожәке бьвә хәниме сәре мьн. Лəма дьвен, wәки дәрәw дьжмьне xwәденә. Мьн дәрәw кьрьн у иро жи әз к'әтьм капе xwә„. —Сәwто wa дьле xwәда дьфькьрә у hәw wәхтәке дьньhер'ә we hәрәма п'адшеданә.

—К'оч'эк Сэwто.

—Лэбе, п'адшайи саг'бэ,—hэманки заре Сэwто дьгэр'э у ван гьлйа дьвежэ.

—К'оч'эк Сэwто, кӧр'е мын сальхе тэ у к'оч'эктиа тэ жь мынр'а дайэ. Гӧстилка жьна мынэ бь qаша кэвьре qимэтли дьзинэ. Гӧстилк йа нишанйа мэйэ, гӧнэйэ, wэкий ӧнда бьвэ. Бейомтийэ. Эгэр тэ те дэрхьст к'е бьрйэ, эзе hаqа зер' бьдьм тэ, wэки h'эта кӧр'е-кӧр'а бьхwи-хьлазбуи т'ӧнэбэ. Ле хер на, тэ те дэрнэхьст —сэре тэ чу.

Qӧрф дьк'эвэ нава дьле Сэwто, эве тэ мина мэйа наза аве дьр'ьшьфэ. Ньмбэра жи qэй т'ьре Сэwто мэрьвэки бӧhӧртийэ, нэ садэйэ у лэма ӧса р ьщафе пе гьртийэ. Жьна п'адше, wэзир-wэк'илед wи зур' дьвьи Сэwто дьньhер'ьн. Эве тэ дьньhер'э ч'арэ т'ӧнэ, р'е-дьрб ле hатьнэ бьр'ине, т'ьзбйа жь шева хwэ дэрдьхэ, львед к'арбара шот-щот давежэ у ӧса дькэ-гьва эw мер к'этйэ ньh'ьке. Ле дэwса ньh'ьке Сэwто бэр хwэда дьвежэ:

—Бе чь кӧла тэ к'оч'эктйе к'этьбу. Эзьк hа те дэрнэхьм, п'адше сэре мын у э'рз-h'эйале мын лехэ. Эв чь хэта бу эз к'этьме. Мын п'ор'е сэре хwэ сьпи кьрйэ у ви йашида дэрэwа дькьм.

Сэwто wa бэр хwэда хэбэр дьдэ у бь хwэ жи те дэрнахэ, wэки гӧhе жьна п'адше лейэ у чэнд гьлие wи дьбhе. Эве тэ гьлие хwэйэ пашьи ӧса qальм дьвежэ, wэки жьна п'адше ван хэбэред hан дьбhе: "п'ор'е сэре хwэ„. Гава жьна п'адше ван гьлйа дьбhе, дьвэ qир'ина we хwэ даве сэр дэст у п'е Сэwто:

—П'и эз qӧрбана дэве тэмэ, эз qӧрбана wан шэх у

зйарәтамә тӧ сәре хwәйи аqьл-к'әмал бәр датини.

—Чь qәwьми жыньк?—П'адша хwә дьгһинә жьне у э'щевмайи же дьпьрсә.

—We чь бьqәwьмә. К'оч'әке мә э'рд у э'змаиа п'арәвәдькә. Әз qӧрбана мьлйак'әте дора wимә- ч'э'ве тә р'они, те дәрхьст.

—Чь дьвежи, жыньк щан?

—Ле чawa. Wәхта we пеле әз чумә һ'ьмаме, мьн гӧстилка хwә кьрә нава п'ор'е хwә у авитә qәлиштәка диwер. wәки паше, wәхта дәрк'әтьне. һьлдьм. Мьн п'ор'кӧр'а хwәде һәма öса жи бир кьр һатьм, әз к'әтьбум бира р'эш.

П'адша, wәзир-wәк'илед wи э'щевмайи дьминьи. Сawәкә öса ль wан дьгрә, wәки п'ор'е сәре wан дьвә мина стӧрие жьжу. Сәwто жи, гава ве йәке дьвинә, хwәда дьwәрьмә qаси щур'щур'а. П'адша дьчә дәсте Сәwто у жер'а дьвежә:

—К'оч'әктиа тә ль тә һ'әлалбә, Сәwто. Вьр һада, адqәсәмбә, дәре диwана мьн бәр тә вәкьрйә, те ида феза wәзир-wәк'йле мьнда р'уни.

—Һ'әлалбә, һ'әлалбә.

—К'оч'әктийа тә һ'әлалбә.

—Э'фәрьм.

—Р'успиби. Сәwто.

Виали-wиали һазьр ван гьлиа Сәwтор'а дьвежьн, п'әе wи у к'оч'әктйа wи дьдьи.

П'адше тэ жи гази хэзнэдаре хwэ дькэ у жер'а дьве:

—Кӧр'о лао, hэр'э, haqa зер' бьди к'оч'эк Сэwто, wэки h'эта кӧр'е-кӧр'а, h'эта зӧр'эте wи ль дьнйа р'оньк hэбьн. бьхӧн у хьлазбун т'ӧнэбэ.

Сэwто у зер'а дькьн файтоне у бь hэйтэhол вэр'еи мала wи дькьн.

—Эw чь файтон бу тӧ ле сйар бубуйи? Дьвэк тэ диса дэрэwэк кьрйэ у зер'эк авитьнэ бэр тэ. Тӧ чьма кӧла хwэ намри у пе файтона дьгэр'и. Сэwто бьньhер'-р'ожа р'эш бьньhер'. Эw п'эре тэ дьдан файтончи-тэе бьда нан баниа нава hесире хwэ.

Бэлгизар wa бь шэр' те Сэwто у тьштэки wи тьштэкива наhелэ.

—Жьньк, hэла сэбьр бькэ, тӧ хwэ р'йа хwэде нэк'эти? Дэ ищар тӧ дэре хӧрще вэкэ-те hежа мера нас бьки.

Бэлгизар хӧрще вэдькэ дьньhер'э чь бьньhер'э: we hэрдӧ кӧже хорще ч'ьлк-ч'э'вар'а зер'ьн.

—Wи эз қӧрбана тэмэ, бэр сэре тэк'эвьм, 'Сэwто щанМьн хwэшие хwэ тэ кьрьн. Чьма тӧ нэвежи, эз ньзаньм Сэwтое мьн чьто мерэ.

Бэлгизар wa лэ'фэкийа дькэ; ле Сэwто жи чawa дьвен, бэр хwэр'а дьчэ.

— Дэ, hьлдэ жьньк, wан зер'а hьлдэ — вэшерэ у wэрэ эз тэр'а бежьм.

Бэлгизар hа-hанга зер'а вэдьшерэ, те к'еләка Сэwто р'удьни у дэсте хwэ стӧе wи дьалинэ.

— Ә'зизе мьн...

—Жьньк, нә wәхта wан гьлианә. Двен: "щер'е hәр'о hәр'ә сәр аве we р'ожәке жи бьшке„. Xwә hәрр'о мьнр'а wa лəв нае. Зу бькә п'от-п'аласе мә дагрә, әм дәсте зар'е xwә бьгрьн у жь ви бажари бьр'әвьн, т'әркәсәлати дьпевьн. Зу бькә he п'адша бусйа мьн пе нәh'ьсиайә.

— Мерьк, чь зьрав тә qәтийа. Сәwто щан, әва бажар'а мәр'а херә, әме зар'е xwә hьлдьн к'öда hәр'ьн? Те бира тә, щара майин жи тә гот әм к'оч'кьн? Ле әмьк бьчуйана әв хöрща зер'е h'ьзмәти к'е бьда мә?

Сәwто дьвинә, на, ч'арә бь жьне навә, т'әне ван гьлийа жер'а дьвежә:

—Жьньк, дә wәки щарәкә майин жи hатьн пәй мьниди газьна xwә бькә, ль мьн нәкә.

— Бьравә, бьравә. Hәма щарәкә майин жи hатьн пәй тә, щәфак'еш әз.

Hәрге салəк дәрбаз дьвә, hәрге дöдö, р'ожәке жи дьз хьзна п'адше дәрәвәдькьн у чь теда hәбуйә-бьнива р'апеч' дькьн-дьвьн. Шин сәр п'адше у мала wида те. П'адша э'мр дькә, wәки бажаре wи, wәлате wи гьшки анәдог'мәкьн. h'әвт р'ожа, h'әвт шәва дьгәр'ьн, ле хьзна п'адше навиньн. Р'ожа h'әвта hежа к'оч'әк Сәwто дьк'әвә бира п'адше.

—Qәwaз, кör'о,—п'адша э'мьр дькә,—зу бькьн к'оч'әк Сәwто мьнр'а бьгhиньн.

Чахе qәwазе п'адше бәр дәре Сәwто пәйа дьвьн, әве тә дәстxwәда тәрк леве дьк'әвә. „Hәвә-т'önәвә әваиа хе-

рер'а нәһатынә, ъштәк п'адше қәwьмийә у шандийә пәй мьн. Иди ве щаре хьлазбуна мьн т'önә. Хöләсә. Сәwто бь дьләки кöл хатьре хwә жьн-зар'е хwә дьхазә у файтоне сйар дьвә, дьчә.

— К'оч'әк Сәwто.

—Лəбе, п'адшайи саг'бә, —һәманки заре Сәwто дьгәр'ә.

— К'оч'әк Сәwто, әва һ'әвт р'ож, һ'әвт шәвә дьза хьзна мьн дәрәвәкьрьнә, гәрәке тö те дәрхи чька к'е бьрийә. Гömана мьн жор хwәдейә, жере жи тöйи. Әгәр тә ве щаре жи те дәрхьст, әзе қиза хwәйә һорн-мәләк һ'әлали щане тәкьм, бьвә пе шавә. Ле хер иа, сәре тә чу.

—П'адшайи саг'бә, —Сәwто тьрсә-тьрс дьвежә, —қиза тә хушка мьнә, әз хwәйе жьн зар'а, к'оми-к'ölфәтьм.

—Дә wәки öсанә, —п'адша Сәwтор'а дьвежә, —те бьви wәзире п'адше, әзе тәр'а к'очк у сәра öса чекьм, кöйа мьн бәр нәе хане.

—Э, дәрде Сәwто wәзиртн у к'оч'к-сәра бу? Әве тә дәрде р'оһ'е хwәда буйә у we дәме дьфькьрә чаwа сәре хwә хьлазкә. "Әз фәqире хwәде, әзе ве дәqе чь жь п'адшер'а бежьм",— Сәwто дьле хwәда дьфькьрә.— „Әзе бежьме бьра чәнд р'ожа моләте бьдә мьн. һ'әта чька хwәде чь дьвежә" We дәме әва мәсәла Нәви нәщар дьк'әвә бира Сәwто: "Нәви нәщар, р'авә-р'уни мина һәрщар, хwәде йәкә-дәргә һ'әзар".

—П'адшайи саг'бә, —Сәwто дьвежә, —һивийа мьн жь тә һәйә се р'ожа моләте бьди мьн. Әва гьлики т'әwәкәл нинә, әз гәрә се р'ожа се шәва бьк'әвьм ньһ'ьке.

—Бьра гьлие тэвэ, к'оч'эк Сэwто, —п'адша дьве.

— Бьра гьлие к'оч'экбэ, бьра гьлие Сэwтобэ,— хwэр'а хwэр'а шьмэ'та дора п'адше дьвежэ.

Сэwто h'алэки гьран хwэ дьгhинэ мале у he бэр дери ль жьие дькэ гази:

—Жьиьк. Мала баве шэwьтие, wэки шэwьти-чу. Мьи тэр'а нэгот эм бьр'эвьи. Ищар жи п'адша дьве хьзна мьи дэрэвэкьрьинэ, гэрэке тё те дэрхи к'ане дьзе мьи к'ииэ.

— Мерьк,— Бэлгизар h'эмди хwэ у heди гази мер дькэ,— wэрэ hёидёр'...

— На, жьиьк, на, Сэwтое бе hёндёр'-т'ёнэ,зу бькэ, бьлэзинэ эм бьр'эвьи.

—Сэwто щан.—Бэлгизар лава те мер-wэрэ hёндёр' heди хэвэрдэ hьиэке бьбhеи. Эме wa р'о-нивро к'ёда бьр'эвьи? Мерьк, мёhёла хwэ бинэ, чька h'эта эваре хwэде чь дькэ.

—Хwэде чь бькэ, сэре мьи qёрбана хwэде, эw жоре— эмэ жере.

—Сэwто, хwэ бэр хwэде гёнэк'ар нэкэ, wэрэ мале h'эта эваре, эме heжа тари бьр'эвьи, wэки к'эс мэ нэвинэ.

—Эре, гьли жи гьлие тэйэ. —Сэwто жьнер'а р'ази дьвэ у те hёндёр' мале.

Сэwто дьвэ п'эпук малда р'удьни h'эта тари дьк'эвэ э'рде. Эw у жьнева hур-муре гьран дьhельи, ле чь тьште сьвьк у бьhа hэбуйэ дадьгрьи, wэки шэв ниве шэве бьр'эвьи.

—Жьиьк, —Сэwто Бэлгизарер'а дьвежэ, —wан hэрсе

мьришка бинэ, эм шэржекьи, р'йа хwэр'а соркьи.

Эм. Сэwто у жьне бьhельи, бен сэр хьзна п'адше. Эвед тэ бь дэсти щэ'суса пе дьh'эсьи, wэки к'очэк Сэwто гэрэке се р'ожа. се шэва тек'эвэ ньh'ьке у те дэрхэ чька к'е хьзна п'адше дэрэвэкьрийэ-бьриэ. Дэ наве Сэwто жи чаwа к'оч'эке эрhэдэ чарнькале дьне бэла буйэ. Дьз йа хwэ дькьи йэк, дьвеи эм чька hэр'ьи сэр к'ёлэка Сэwто эw дэрhэqа мэда пе h'ьсиайэ йаие на, чька чь дэрhэqя мэда хэвэр дьдэ. Дьз се hэвал бунэ. Эвед тэ, qаз-qёдрэте хwэде, hэмq wи чахи тенэ бэр дэре Сэwто, чахе эw у жьне бэ'са мьришка дькьи, дьхазьи wана р'йа хwэр'а шэржекьи. Жь hэрсе дьза дёдё бэр дери дьсэкьньи, ле йэк жь wана жи hьлдьк'шэ сэр к'ёлэке. hэма we дэме мьришкэкэ Сэwто бь лыге хwэ те йале хани. Сэwто мьришке дьвинэ у жьце дькэ гази:

—Жьньк, вайэ йэк hат.

Дьзе сэр хени дэста hэвале хwэр'а дькэ у йэки дьне жи hьлдьк'шэ сэр хени. Эве э'wьл чубу бэр к'ёлэке hэвале хwэйи т'эзэhатир'а дьвежэ:

—Кёр'о, мальк ль мэ шэwьти.

—Чь бу?

—We чьбэ. Эз he нэhатьбум бэр к'ёлэке к'оч'эк Сэwто жьнер'а гот "жьньк, вайэ, йэк hат„.

hэма we дэме, мьришка дьне жь qолитка хwэ дэрте у те йале хени.

—Жьньк, —Сэwто ль Бэлгизаре дькэ гази, —wэллэ дёдё hатьи —ма йэк.

Эв hэрдё дьзе сэр хени дьвьи ав нар'ьжьи. Эвана дэста

ħəвале хwəйи жерер'а дькьн у əве тə жи ħьлдьк'ьшə сəр хени.

Ħəма we дəме мьришка пашьн жь т'əwле те йале хени. Сəwто ве жи дьвинə у ль жьне дькə гази:

—Бəлгизар, р'абə, иди ħəрсе жи т'ам бун.

Дьз ль сəр хени дьвьн р'öсас дьсəкьньн. Е мəзьн ħəрдöе майинр'а дьвежə:

—Кöр'о, ве шəвəр'əше əwи малда-əмə сəр хени. Wə ди чawa ħатьна мə йəко-йəко те дəрхьст? Р'аст дьвен к'оч'əк Сəwто занə ħ'əвт тəвəк бьне э'рдеда чь ħəйə, чь дьqəwьмə. П'акə wə жи бь göhe хwə ħəр тьшт бьħист. Хьлазбуна мə дəсте к'оч'əк Сəwто т'önə. Wəрə əм ħəр'ьн хwə бавежьн сəр льнге wи у жьне, хwə бавен бəр бəхте wи, бəлки р'э'м дьк'əвə дьле wи, мə нədə дəсте п'адше.

Ħəрдö ħəвал жи wи гьлир'а qаил дьвьн у əвед тə жь сəр хени хари бəр дəре к'оч'əк Сəwто дьвьн. Дьзе мəзьн дьдə пешие у дəре мале дьк'ötə.

—Əw к'ийə? —Сəwто дькə гази у пер'а жи qörф дьк'əвə дьла.

—Əмьн, к'очəк Сəwто, əмьн. Дери вəкə, əм дьзе хьзна н'адшенə.

—Э əз чawa бькьм?—Сəwто шawa wан дьдə.

—К'оч'əк Сəwто, бьдп хатьре наве хwəде у мер у мьлйак'əте дора хwə: те дери ль мə вəки əм бенə ħöндöр', щпе хьзне тəр'а бежьн. Иди тö у исафа хwə.

Сəwто дери ль дьза вədькə у ħəрсе мина се э'ch'аба дьчьн ħöндöр'е мале.

—Ħ'əйран, мə кьрйə-тö нəкə,—дьзе мəзьн хwə даве дəст

у п'ие Сәwто,—гöне жьн-зар'е мә нәкә стöе хwә.

Һәрдö дьзе майин жи хwә давен сәр льнге Бәлгизаре у же һиви-р'әща дькьн, wәки бәр дьле мере хwәда бе, кö әве тә wана нәдә дәсте п'адше.

—Э, wә т'ьре мьн ньзаньбу һуньн дьзе хьзна п'адше. Мьн карьбу һәма дәрбер'а һун бьдана дәсте п'адше, ле гöне мьн ль wә у жьн-зар'е wә һат. Мьн заньбу, wәки һуне бь льнге хwә бенә бәр дәре мьн. Дә п'акә һун зу һатьн. — Сәwто wa бь хwәр'ази, qörбәт-qörбәт ван гьлйа дьзар'а дьвежә.

—Әм qörбана тә у мале, ощахебьн. Әм ншәв һатьнә, wәкн тö бьбахшини мә. Wәллә-бьлә, наве хwәде, идаре зар'е мә нәдьбу, хwәде шьва р'әш ч'э'ве мә хьст әм жи чун хьзна п'адше qәльбин. К'әс һ'але к'әсива ньзанбә, хwә тö зани, к'оч'әк Сәwто. Тö жи wәхтәке мина мә к'әсив у стöхар буйи. Иро жи, шькьр хwәде, э'рд һ'әта э'зман, тö хwәйе дәwләта гьранн. К'оч'әк Сәwто, бьбахшинә мә, бьра п'адша сәре мә ленәхә, әме щие хьзне тәр'а бежьн. —Дьзе мәзьн wa лавайа те Сәwто.

Дә пакә, п'акә һун һатьн,—Сәwто дьзар'а дьвежә. —Дә ищар һәр'ьн, һәма ншәв, зер' у зиве п'адше бьвьн бәр кәндале Р'әш, мьле ч'әпе, бьн Зьңаре Бәләкда ч'э'лқьн у же дурк'әвьн. Нәви-нәви зер'ақ жь хьзна п'адше кем дьвә. Әзе сьве щне хьзне нишани п'адшекьм, һун жи һәр'ьн жьн-зар'е хwә шабьн, һун щире хwә.

—Әм qörбана wан шәх у зиарәтабьн тö сәре хwә бәр датини, әм qörбана жьн-зар'е тәбьн, әм вьр мала хwәде

жь тә р'азинә, әм хьлазкьрие тәнә.. —Дьз wa xwәр'а-хwәр'а Сәwтор'а дьвежьн у дьчьн.

Се р'ож се шәв дәрбаз дьвьн. Сәwтое тә ищар xwә-xwә файтонәке к'ьре дькә, qөрбәт-qөрбәт теда р'удьни у бәре xwә дьдә к'оч'ьк у сәра п'адше.

—Ha, к'оч'әк Сәwто, —п'адша дьпьрсә, —тә херә?

П'адшайи саг'бә, шькьр мьн херә.

—Дә, зу бькә-бежә, тә qә чawa кьр, бәхте тәдамә?

—К'оч'әк Сәwтор'а жи дьвен тә чawa кьр. Чьма әз нәвежьм тө ньзани әзе те дәрхьм.

П'адша ша дьвә, льнге wи ә'рд нагрә.

—Чawa ньзаньм, к'оч'әк щан. Мьн ищәв хәwн ди, wәки тә щие хьзна мьн дитйә.

—П'адшаи саг'бә, hәма хәwна тә жи р'астә.

—Чь дьбежи. Әз qөрбана wан дәв у леве тәмә, qөрбана мьлиак'әте сәр мьле тәмә...

Wәзир-wәк'иле п'адше шаш у мәт'ал дьминьн у hәвр'а-hәвр'а дьвежьн:

—Hәwара мә мер у мьлиак'әте дора к'оч'әк Сәwто, hәwара мә мер у мьлиак'әте дора к'оч'әк Сәwто.

Сәwто ль вьр иди бир дькә, wәки диwана п'адшеданә у ә'мьр дькә:

—Дә, иди әглөбун мәр'а дәст надә. Р'аб-н, бьдьн пәй мьн әм hәр'ьн хьзне дәрхьн.

П'адша р'адьвә, wәзир-wәк'иле xwә дьдә сәр xwә, к'оч'әк Сәwто жи р'әх xwә дьхә у әвед тә дьчьн wи щи к'ижан Сәwто нишан дьдә. Hәма бәр Кәндале Р'әш, к'еләка Зьнаре Бәләк Сәwто wана дьдә сәкьнандьне.

—Кӧр'о wәрьн вьра,—Сәwто ә'мри сәр хӧлам-хьзмәтк'аре п'адше дькә.

—Кӧр'о бьдьн пәй к'оч'әк Сәwто,—п'адша дьвежә:

Кӧр'о бьдьн пәй к'оч'әк Сәwто,—Wәзир-wәк'иле п'адше дьwәк'ьлиньн.

Вьра бьк'ольн,—Сәwто сәр хӧлам-хьзмәтк'арада hерс дьк'әвә.

—Кӧр'о щие к'оч'әк Сәwто нишан да бьк'ольн,—п'адша ә'мр дькә .

Әвед тә дьдьн к'ӧльнг у мәр'а у ль xwәлйе р'асәр тен. Дьк'ольн, эп'ещә ә'рд дьqәлешьн у дьвиньн чь бьвиньн: we хьзна п'адше т'ам бьне ә'рдеда ч'ә'лкьрийә.

П'адша, wәзир-wәк'ил, щьмә'та дора wи щида дьвьн кәвьр—дьсәкьньн. Сәwто жи сәр хьзнер'а дьсәкьнә у сьмела ба дьдә.

—Wa!

—Сьмьлайи!

—hәwара мә мер у мьлйак'әте дора Сәwто!

—Щамер әв чь ә'щев бу?

—Ай тәр'а к'оч'әк.

А к'оч'әк р'асти wa дьвьн.

Щьмә't xwәр'а-xwәр'а wa дьве у е незик тенә дәсте Сәwто.

—К'оч'әк Сәwто, к'әрәма xwә изне бьдә әз бем дәсте тә,

—п'адше шашмаий hиви жь Сәwто дькә.

—Бәле, к'әрәмкә, п'адшайи саг'бә.

П'адша дәсте Сәwто р'адьмусә у вәдьгәр'ә сәр щьмә'те.

—Гәли wәзир-wәк'ила, гәли дәwләтйа. Мьн бәр дәсте к'оч'әк Сәwто ад у qьрарәкә wa кьрьбу: әгәр к'оч'әк Сәwто хьзна мьн ди—әзе әwи бькьм wәзире хwә у жер'а жи к'оч'ьк у сәракә öса чекьм, wәки йа мьн, п'адше ћәрчар qölбе дьне, бәр хане нәкә. Иро жи к'оч'әк Сәwто хьзна мьн дитйә. Әзи адк'арьм, лазьмә созе хwә бьqәдиньм. Wәзир, тö ирода нә wәзире мьни, к'öда дьчи ћәр'ә- ирода к'оч'әк Сәwто wәзире мьнә.

—Бьра qölьха тә пирозбә, Сәwтое wәзир.

—Бьра әw qölьх тә хwәш ћ'әлалбә.

Щьмә'т wa ћәвр'а-ћәвр'а Сәwтор'а дьвежә у ћәр йәк дьщә'динә хwә т'әва зә'фтьр бәр ч'ә'ве Сәwто ширьнкә.

—П'адша ћ'әвт р'ожа-ћ'әвт шәва дькә к'еф у кампани, дәнге дәф у зöр'на бажар ћьлдьдә. Бьра диwана п'адшеда к'еф у шайибә, әм бенә сәр Сәwто. Әве тә изна хwә дьхwазә, лəз дьчә мале, дәсте жьн-зар'е хwә дьгрә у т'әркәсәрати дьне дьвә. К'әс ньзанә Сәwто к'öда дьчә у аг'ьрйа wи дьвә чь. Т'әне заньн, wәки ћ'әта ићa жи п'адше wи бажари бе wәзир сәр т'әхт р'удьни, к'очәк Сәwто дьгәр'ә, ле навинә.

Ереван. с. 1968.

СӘРӘЩӘМ

Шькле Ленин 6
Бәйраqа сор 10
Мьзгини 16
"Дохтырйа„ шех Дәлә 22
Э'т'ар 28
Дьле де 36
Әwләде дө мала 42
Досте мә 50
Мәзәлә әскәр 64
Тигран у Мәһ'муд 76
П'адша у к'әсив 123

ՎԱԶԻՐԵ ԱՇՈ
ԱՁՔԱԼՈՒՄԱՆՔ
(քրդերեն)
«Հայաստան» հրատարակչություն
Երևան— 1976 թ.

Вазире Ашо
С победой
(На курдском языке)
Издательство «Айастан»

Ереван 1976 г.

WƏЗИРЕ ƏШО

МЬЗГИ҆НИ

Р'едакторе щабдар *Щасьме ЩƏЛИЛ*
Шьклк'еш *Б. МАЗМАНЙАН.*
Р'едакторе техникие *С. СИМОНЙАН.*
Коректор *Л. Ə'МƏР.*

INSTITUT KURDE DE PARIS
ENTRÉE N° 831

Exemplaire n° 1

DIYARIYA KURDAN PARÎS

ВФ 04208 Т'әмбә 2021 Тираж. 500

Т'әслими нәшьре кьрьнә 15/VII—75 сале
Бона чапкьрьне hатийә qолкьрьне 24. XII—75 с.
Бәлгс чапкьрьне 4,75
Бәлгс нәшьрәте 5,2
К'аг'әз № 1 70x108 1/32 Qимәт 17 к.

Нәшьрхана Коммәрк'әзйа ПК Әрмәнистане, Ав. Исаhакйан № 28

EZDIKI.COM